MUSEUM.

LIST BOHOSLOVCŮ ČESKO-MORAVSKÝCH.

Ročník XXI. (tiskem II.)

Léta Páně 1886—87.

Dvé krásek spanilých duše mé ovládnulo stánek;
Zemská jedna, druhá s výšiny pošla nebes.
Církev a vlasť — ty v mojich milují sestersky se ňádrech;
Každá půl, každá má moje srdce celé. *Sušil.*

Pořadatel:

Jan Škarda.

V BRNĚ, 1886—87.

TISKEM BENEDIKTINSKÉ KNIHTISKÁRNY. — NÁKLADEM VLAST.

Obsah ročníku XXI.

(* značí báseň.)

Strana

Cigoš Klem.:
Význam svatého Klementa v apoštolských pracích ss. Cyrilla a Methoděje a ve Slovanstvu 36

Domažil Klem.:
* Matce 41

Jasanovič Jos.:
* „Z ranních dojmů“ . 76, 78

Klein A.:
* Díky (J. L.) 5

Konařík Aug.:
Krása a krásno u sv. Augustina 6

Kyzlink Fr.:
Archaeologické objevy v Mesopotamii 96

Matuška Jan:
O sociálním významu římských papežů 42

Nitče Jan:
O účincích sv. přijímání 1, 49

Sedláček Ig.:
Moderní theorie o vzniku světa a bible 88

Špička Frant.:
O katakombách 22

Tumpach Jos.:
* Přání 17

Strana

Tumpach Jos.:
* Thomas Aquinas 55
* Naše lesy 87

V. J.:
Poslední pokus 17

Vágner Rainhold:
O socialismu (Práce cenou poctěná) 58

Valoušek Fr.:
Podstata a poměr idey křesťanství a idey národnostní 78

W. J.:
Z básní Tomáše Moorea . 36

Vyobrazení:
J. Em. kardinál Fürstenberg, arcibiskup olomoucký . . 21
Prof. Vladimír Šťastný . . 77

Zprávy spolkové a dopisy:
Zpráva o Velehradské pouti bohoslovců o prázdninách roku 1886. 43
Zpráva literární jednoty bohoslovců brněnských „Růže Sušilovy“ 45, 106
Z Olomouce 46, 105
Z Prahy 47
Z Mariboru 48
Ze Záhřebu (Ivan Jemeršič) 48
Z Č. Budějovic 104

MUSEUM.

List bohoslovců česko-moravských.

Ročník XXI. (tiskem II.) Léta Páně 1886—87.

O účincích sv. přijímání očisťujících.

Napsal Jan Nitče.

Luther vyslovil větu: Optima dispositio nonnisi est, qua pessime es dispositus. Podle něho tedy nejhlavnějším účinkem sv. přijímání jest odpuštění hříchův, a to těžkých, smrtelných. Tím si ovšem razil cestu k popírání nutnosti sv. zpovědi. Ale učením církve katolické jest, že první mravní podmínkou ku sv. přijímání jest stav milosti. To dosvědčuje též písmo sv. Starého i Nového Zákona. Tak na př. Kristus Pán nazývá u sv. Jana (c. VI.) Své tělo pokrmem. Jako tedy účelem pokrmu jest, aby prospíval jen živému organismu, tak i eucharistie jest jen pro duševně živé, a jen těmto může prospívati a prospívá. Již v samé přírodě spatřujeme, že jen věci téhož druhu se mohou sloučiti, na př. železo se železem, nikoli však oheň s vodou. Pročež praví Rodriguez ve svých cvičbách křesťanské dokonalosti, že nelze člověku účasť bráti i ve stolu Páně i ve stolu démonův. — Jako totiž slunce nevzkřísí k novému životu květinky ze země vytržené, ano jeho jinak dobročinné účinky těmto jen škodí, taktéž i sv. přijímání, náplň to všech milostí a veškerého blaha pro duše v milosti zakořeněné, nevzkřísí duší hříchem smrtelným od Krista Pána odtržených, ba ono jim jest jen záhubno.

Naskytuje se předůležitá otázka, zdali se odpouštějí někdy i těžké hříchy ve sv. přijímání?

Sv. Tomáš (S. Th. III. qu. 79. a. 3.) a s ním mnozí jiní theologové středověcí odpovídají k otázce této kladně. Zníť pak nauka sv. Tomáše takto: 1. Dlužno uvážiti moc a účin sám o sobě plynoucí z utrpení Krista Pána, pramene to a příčiny odpuštění všech hříchův. 2. Dlužno míti na zřeteli toho, jenž svátosť přijímá, není-li v něm nějaká překážka, rušící účin svátostní, na př. je-li sobě vědom smrtelného hříchu, pak se mu neodpouští tento hřích. Jinak věc se má, není-li sobě vědom smrtelného hříchu, který však skutečně na něm lpí. Na př. má hřích za všední, který v skutku jest smrtelný, a proto se z něho nezpovídá; anebo si na něj nevzpomene. Přistoupí-li však skroušeně a uctivě ke stolu Páně, dostává se mu milosti lásky, která pak lítosť zdokonaluje a působí odpuštění hříchů.

Z toho patrno, že sv. přijímání odpouští nepřímo (indirecte) těžký hřích, když totiž někdo bona fide, t. j. s dobrým úmyslem, v doměnce, že jest ve stavu milosti, vzbudiv aspoň nedokonalou lítosť, přistupuje ke stolu Páně, ačkoliv skutečně jest ve stavu těžkého hříchu. To se stává v následujících případech: 1. Když si někdo i při pilném zpytování svědomí nemůže vzpomenouti na těžký hřích a bez sv. zpovědi přistupuje ke stolu Páně. Na př. kněz denně celebrující. 2. Když někdo bez vlastní viny neplatně byl rozhřešen a tak nevěda v těžkém hříchu zůstal. 3. Kdyby někdo považoval těžký hřích za všední a tedy bez sv. zpovědi přijímal. — Své mínění odůvodňuje následujícími důkazy: 1. Jest prý přiměřeno, aby velebný, mocný a milosrdný Kristus, reálně přítomný, vzkřísil duševně mrtvé, neodporují-li duševnímu životu; ba nedostatečnosť lidská toho přímo vyžaduje. 2. Odvolávají se na sv. Pavla (I. ad Cor. XI. 28: »Zkusiž pak sám sebe člověk, a tak z toho chleba jez, a z kalicha pij.«), vyžadujícího před sv. přijímáním jen zpytování sama sebe, kterémuž však rozkazu dosti činí ten, kdo při tomto zpytování není si vědom těžkého hříchu, byť i na něm lpěl. 3. Praví, že tomu nasvědčují mnozí sv. Otcové, mluvíce všeobecně o odpuštění hříchův. 4. Dovozují tak z mnohých liturgií. 5. Dovolávají se sněmu trid., a to slov: »Si q. d. praecipuum fructum ss. Eucharistiae esse remissionem peccatorum, a. s.,« čímž ovšem jest vyloučena nauka Lutherova, že výlučným a nejhlavnějším účinem jest odpuštění těžkých hříchů, nikterak však, že vedlejším účelem sv. přijímání může býti odpuštění smrtelných hříchů. 6. Tvrdí, že sv. svátosti udělují milosti dle učení církve sv. těm, kdož jim nestaví v cestu překážky, čehož však nečiní ten, kdo bona fide s těžkým hříchem ke stolu Páně přistupuje. — Na tom tedy vzbudovala církev katolická svou nauku, že sv. přijímání někdy smazuje i těžké hříchy.

Ale jiní theologové, na prvém místě Osvald ve spise »Sakramentenlehre,« jsou zcela opačného názoru.

Důvody pak mají tyto: Vyžaduje prý toho arciť lidská slabosť a odpovídá to též mocnosti Boží, leč nikde tak není přislíbeno; může prý se též namítnouti, že to odporuje svatosti a spravedlnosti božské, aby zavítal Bůh do srdce hříchem poskvrněného. Dále pak praví, že eucharistie jest chléb duševní, který života neuděluje, nýbrž jej rozmnožuje. Sv. Otcové také prý žádají stavu milosti. Stejný prý náhled vysloven dle nich v různých liturgiích a vysvítá ze slov sněmu trid., z kterých lze odvoditi odpuštění jen všedních hříchů. — Věc tedy není rozřešena. Ovšem první názor, jejž hájí učenci, jako sv. Tomáš, sv. Alfons, Duns Scotus, již pro tyto autority mnoho se zamlouvá a vábí. Leč lze oběma myšlenkám vyhnouti a zadosť učiniti, přijme-li se »status medius,« čili tak zvaný »accessus neuter,« t. j. člověk v takovém stavu nedopouští se sice sv. přijímáním žádné svatokrádeže, tedy žádného nového zla, avšak nebývá

též účasten milosti hříchu odpuštění. Na nejvýš lze připustiti, že Bůh se postará o něj jiným způsobem, na př. udělením milosti lítosti, poněvadž bona fide přistupuje ke stolu Páně.

Florale Poeseos christianae:
A culpis animam vacuat venialibus, atque
Ejus fit facies gratior ante Deum.

Odpouštějí-li se všední hříchy?

Na otázku, zdali se odpouštějí všední hříchové, odpovídají všichni theologové kladně. Co do způsobu však se rozcházejí. Jedni praví, že sv. přijímání odpouští všední hříchy přímo, ex opere operato, když aspoň hříšník aktuálně není nakloněn k nim (actualis affectus, complacentia). Jiní opět dí, že jen nepřímo, vzbudí-li se aktuální lítosť aspoň nedokonalá, t. j. jinými slovy: že ex opere operato svátosti jen milosť vzbuzují, která s lidskou svobodou spojena jsouc vzbuzuje lítosť. Zástupcové prvního mínění odvolávají se na nepatrné důvody, a proto jejich názor se nikterak nezamlouvá. Obranci druhého názoru mají v čele samého sv. Tomáše, jenž o této věci takto píše: (S. Th. III. 9. 79. a. 4.) Jest dlužno rozeznávati svátosť samu o sobě a věc (res), t. j. milosť svátosti. Svátosť jest v pravdě pokrm. Jako však pokrm hmotný přirozeně nahrazuje šťávy, kterých tělo denně pozbylo, tak i nahrazuje sv. přijímání, co naše duševní přirozenosť denně ztráví všedním hříchem na lásce (fervor charitatis). Věc (res), t. j. milosť svátosti jest pak láska (habituální i aktuální), kterou v nás svátosť rozněcuje a zapaluje, která pak láska ničí všední hříchy. —

Této lásky však všední hřích přímo neničí, nýbrž jen umenšuje a činnosti její překážky činí. Sv. přijímání odstraňuje tyto překážky, čímž se opět objeví žár lásky, fervor charitatis, v dřívější své plnosti, a s tím arciť jest i přímé odpuštění všedních hříchů spojeno.

Eucharistie jest též protijed porušenosti fysické, antidotum contra corruptelas physicas. Tělesné nemoce a vady souvisí na mnoze tajůplně s nemocemi duševními. Eucharistie však hojí a znovu obrozuje hříchem porušené tělo, mírní nezřízené pudy, hasí žár smyslnosti, utišuje podnět žádostivosti, sedat fomitem concupiscentiae. Neboť požívání pannenského těla Syna z Panny nejčistší, zajisté vzbuzuje též i pannenskou mysl; odtud se praví o sv. eucharistii: vinum germinans virgines.

Jiný blahý účin sv. přijímání jest ten, že ničí tresty hříchů. —

Jak známo, má každý hřích, ať těžký, ať všední, v zápětí tresty, které se bezprostředně a přímo odpouštějí mocí mše sv., což se však nestává ve sv. přijímání, jelikož sv. přijímání po předně určeno jest za pokrm duševní. Avšak i sv. přijímání smazuje tresty hříchů nepřímo »ex opere operantis,« udílením zápalu lásky, fervor caritatis, který povzbuzuje k modlitbám a jiným skutkům dobrým zadosť působícím. Sv. Tomáš Aq. (S. Th. III. q. 79. a. 5.) píše o

této věci následovně: »Svátosť oltářní jest oběť a spolu svátosť; jest obětí, poněvadž se obětuje, svátostí, poněvadž se přijímá. Jako svátosť není ustanovena přímo k zadosťčinění, nýbrž k potravě duševní skrze spojení s Kristem a jeho údy. Poněvadž však toto spojení jsouc mystické láskou se sprostředkuje, jejíž roznícností nejen vina, nýbrž i trest se odpouští, může se považovati také odpuštění trestů za hříchy povinných per concomitantiam za účin sv. přijímání, nikoli však všech trestů, nýbrž dle míry nábožnosti a lásky.«

Uvažujeme-li sv. eucharistii jakožto oběť, má sice sama o sobě tu moc, zadosť učiniti za všechen trest; než přece přináší zadosťučinění 1. jen těm, za které se přináší, a 2. oněm, kteří ji přinášejí, a to dle míry pobožnosti jejich.

Sv. přijímání může prospívati i druhé osobě, ovšem nikoliv ex opere operato, nýbrž jen 1. způsobem prosby, per modum impetrationis, živým, a 2. způsobem přímluvy, per modum suffragii, zemřelým. A proto možno také za jiné obětovati. To se může státi dvojím způsobem: 1. Můžeme přistoupiti ke stolu Páně s tím úmyslem, aby Bůh pro dobrý skutek, vykonaný sv. přijímáním, jiným milosť uděliti ráčil (de congruo). 2. Lze přijímati za tím úmyslem, aby Bůh skutek zadosťučinění, který vykonává se hodným přijímáním, jiným přivlastniti ráčil a jim takto jejich časné tresty milostivě zmenšiti a odpustiti ráčil.

Sv. přijímání chrání i před budoucími hříchy.

Ve Florale Poeseos christianae čteme:

»Atque malis animus servatur forte futuris,
Accipit aut vires ut tolerare queat.
Suffocat ardentem minuitque libidinis ignem,
Aut juvat insultus valde domare malos.«

Nauka ta potvrzuje se písmem sv. i ústním podáním. Sv. Tomáš Aq. rozhovořuje se o této věci asi takto (S. Th. III. q. 79. a. 6.): Hřích jest duševní smrť. Jako tělo pokrmem se chrání smrti tělesné, tak duše se chrání sv. přijímáním smrti duševní. To se děje dvojím způsobem, poněvadž též smrť jest dvojí, a to: 1. smrť pocházející z nitra, na př. nemoce, proti kterým jsou léky, a 2. smrť pocházející ze zevnějška, na př. útoky, násilí, proti kterým pokrm sílí lidskou přirozenosť. A obojím způsobem chrání i tato svátosť před hříchem. Jsouc duševním pokrmem a lékem, sílí duševní život a zachovává jej. Jsouc znamením utrpení Kristova, odráží útoky ďáblovy. Proto praví sv. Chrysostomus (hom. XIV. a med.): »Ut leones flammam spirantes, sic ab illa mensa discedimus, terribiles effecti diabolo.« (Jako lvové, jimž z očí oheň srší, odcházíme od stolu Páně, strašni ďáblu.) Poněvadž však ďábel v poslední právě hodince života největší činí nástrahy, aby ještě zachytil, kde co může, proto právě v tomto rozhodném okamžiku umírající přijímá tělo Páně jakožto bezpečnou zbraň proti útokům ďáblovým.

Sv. přijímání mírní také smyslné žádosti. Tím ovšem chrání též před budoucími hříchy; neboť kde není lákavosti, tam není ani podnětu ku pokušení a úpadku. Otvírá oči našeho poznání, jako kdysi otevřeny byly oči učeníků, do Emaus jdoucích. Rozmnožuje také milosť a život duše, umenšuje nebezpečí poklesnutí; uděluje úkonnou milosť a odvrací naši mysl od pozemskosti k nebeským výšinám. A jako konečně vzpomínka na umírající matku a slova, která pronesla v posledním vzdechu a jež mají býti nejpěknějším odkazem, bývají pohnutkou často, že dítě odbočí od zlé cesty a kráčí cestou pravou ku spáse, tak i eucharistie jsouc nejskvělejší zajisté vzpomínkou na Kristovu lásku, utrpení a smrť jeho, chrání před hříchy. Odtud název sněmu trid. »antidotum, quo a peccatis mortalibus praeservemur.« Arciť neomylným tento účin není (modo infallibili). Neboť nikdy neruší svobodu lidskou, nikdy neutlumuje úplně žádostivosť, nikdy nečiní pokušení nemožným. Leč přece častým sv. přijímáním stává se hluboký úpadek člověka aspoň méně častějším.

Zbývá ještě promluviti o tom, zdali účin svátosti zadržán bývá hříchy všedními.

Hřích všední již uplynulý nepřekáží nijakým způsobem účinu svátosti, neboť kdo se dopustil všedního hříchu, může opět skroušeně ke stolu Páně přistoupiti a účastným býti ovoce svátosti.

(Pokračování.)

Díky.

(J. L.)

Ve vzdušných drahách dvě se střetly hvězdy,
a řekla jedna: »Buďme spolu vezdy!«

Tím světem jako bludný chodec hnán
když jsem přehořké sudbě dal povinnou daň,
když všecko ztratil jsem, Tys tiskl moji dlaň.

A řekl's tehdy: »Buďme druhy vezdy!« —

Nuž dík za srdce Tvé, i za rozruchy,
jež tak vždy ranily mou hruď,
za lásky chvíle, doby zanícení —
za všecko vřelý dík Ti buď! —

A. Klein.

Krása a krásno u sv. Augustina.

Podává Aug. Konařík.

III.

Moment subjektivní.

Krásu fysickou, t. j. lepopoměrnosť buď v rozloze prostorové nebo časové postřehuje duch náš prostřednictvím,[1]) tlumočením[2]) smyslů. »Na všem co hmotno, smysly postřehujeme poměry (formas), které činí zjev tohoto světa krásným. My je sice smyslem těla chápeme, nemůžeme však jím o nich souditi.« Ovšem i to, co krásnem fysickým se vyznačuje (krásno idealní), jen sama mysl pojímá a posuzuje. »Když herec tančí, jakkoli rythmický pohyb údů očím svou lepopoměrností lahodí, nicméně, poněvadž pohyby a posuňky jsou znaky nějakých věcí, zoveme jeho tanec rozumný (rationabilis); dobře zajisté něco vyznamenává i ukazuje něco mimo onu smyslovou libosť.«

Pravili jsme, že mysl také soudí o tom, co krásno fysické vyjádřuje; můžeť něco fysicky samo o sobě údobného smyslům sice odpovídati a vzbuzovati libosť, ale při tom přece urážeti ducha pro nějaký nelad v tom, co vyznačuje, anebo vzhledem k různým okolnostem je sprovázejícím, a proto nemůže býti nazváno v pravém slova toho smyslu krásným. »Kdyby někdo Venuši s křídly zobrazil, neuráželo by to oči, ale očima duši, kteréž ji ukazují znaky věcí.« Podobně věc se má při pohybu, jímž se něco vyznačuje. »Pohyb vztahuje se ke smyslu, jímž duše vnímá libosť. Jiné však smysl, jiné smyslem se vnímá, neboť smyslu lahodí pěkný pohyb, smyslem však duši krásný v pohybu význam. Totéž dá se při sluchu pozorovati: neboť cokoli příjemně zní, sluchu se líbí a lahodí, co však zvukem tím se vyznačuje, prostřednictvím uší k samé mysli se vztahuje. Tak když slyšíme nějaké verše, jinak chválíme metrum, jinak myšlenku, aniž pravíme v témž smyslu »rozumně zní« a »rozumně pověděno.«[3]) Aby mohl člověk pojímati krásu, musí poměrnosť, kterouž se jeví, býti ke smyslům i mohutnostem duševním příměrná. »Kdyby někdo šel hodinu a jiný na to dvě hodiny, zda bys mohl, nehledě na časoměr, postřehnouti poměr oněch dvou dob, to jest poznati, že druhá byla dvakráte tak velká jako prvá, nebo kdybys toho nemohl, zda by se ti zde ladnosť líbila a nějaká rozkoš tě jímala? Nikoli. — Což kdyby někdo rythmicky tleskal tak, aby mezi druhým a třetím tlesknutím byla dvakráte tak veliká přestávka, jako mezi tlesknutím prvým a druhým, ku tleskání tomu tanče, t. j. podle oněch dob údy pohybuje, nemohl bys pojmenovati stopu tu (t. j. to, že jednoduché a dvojnásobné délky se střídají, jak při tleskání, již slyšíme, tak při tančení, jež vidíme)? Anebo nelíbila by

---

[1]) De vera rel. XXX. 56; II. lib. de lib. arb. XVI. 41 et al.
[2]) De lib. arb. l. II. c. XVI. 42.
[3]) II. l. de ord. XI, 34.

se ti aspoň lepopoměrnosť, kterou cítíš, byť jsi ani nedovedl poměru jejího pojmenovati? Líbila by se, neboť i ti, kteří poměrů (stop) neznají, aniž je dovedou pojmenovati, nezapírají přece, že z nich jakési libosti požívají. Jakkoli nelze zapříti, že do oboru umění patří všechny pohyby, které v sobě účelnosť zdobnosti a libosti chovají, přece pohyby ty, které velkou rozlohou času se dějí, svým rozměrem, byť v sobě krásným, nemohou souhlasiti s našími smysly.« [1])

Způsob, jakým člověk krásu pojímá a jak z pojímání krásy větší nebo menší libosť povstává, vysvětluje sv. Augustin vrozenými, bych tak řekl, formami (numerus), či jak to sám nazývá, vrozenou schopností řadivosti (potentia ordinandi), a pak tím, že člověk k podobenství Božímu jsa stvořen, již také maje jaksi účastenství v Boží podstatě, může vnitřním okem sám na zákon, normu vší zdoby — i den krásy — Pravdu nazírati.

Vezměmež napřed v úvahu ony vrozené formy, jež pojmenujeme »dobnosti.« Pronášíme-li verš: »co jest, vše Tvůrce Bůh stvořil,« tyto 4 jamby a 12 dob, z nichž verš ten se skládá, nejsou pouze ve zvuku, jejž slyšíme, ale také ve smyslu sluchovém, též v konu toho, jenž zvuky ty pronáší, a poněvadž verš, pokud znám jest, i v paměti naší jest, jsou i doby ty v paměti. Sluch má však doby i když nic nezní — vrozené dobnosti. Třeba tu lišiti: míti doby, a mocí doby (numerus) zvuků cítiti. Sluch má dobnosti již dříve nežli něco zní, neboť jinak nelahodila by mu rozměrů souladnosť, ani by nebyl uražen jejich nespořádaností. »Síla tedy, kterou buď schvalujeme nebo neschvalujeme poměrnosť, dobností (numerus) nazýváme.«

Dobnosť tato smyslová jest dále schopností a nikoli stavem, či dojmem, následkem zvuku, jakýmž jest jednoduché slyšení.

»Jako se liší slyšení od neslyšení, tak se také různí slyšení jednoho od slyšení něčeho jiného, a jako stav (affectio) sluchu, když se ho zvuk nedotýká, jest jiný než kdyby se ho zvuk dotýkal, tak jest také jiný při delším, jiný při kratším znění.« Není ho (stavu slyšení) není-li tu jeho činitele, zvuku, neboť jest podoben stopě do vody vtištěné, jež nepotrvá, když těleso z ní vytáhneš. Stav ten jest měrou zvuku, kterýž jej působí a ani déle ani kratčeji netrvá nežli zvuk sám. Jiný jest při jambu, jiný při tribrachu, delší v táhlém jambu, kratší při spěšném, žádný při žádném. Děje-li se rythmicky, jest nutně i stav, dojem jeho rythmický. »Ona však přirozená síla, bych tak řekl soudná, nepřestává býti při mlčení, ani

[1]) De Mus. l. I. c. XIII. 28. — Srovn. Arist. Kn. o básn. hl. 7.: „Poněvadž krásno ať živé ať neživé cokoli sestává z části, má nejen je míti spořádány, nýbrž i velikosť jakousi naskytati ne nahodilou: krásno zajisté pozůstává ve velikosti a ladu, pročež ani živočich příliš malý není krásný, splýváť názor místa téměř nepatrného, jako poslech v době takořka neznačné, ani příliš veliký, poněvadž neděje se názor zároveň a jednotný celek uniká dívákům z názoru, jako kdyby byl živočich o 10.000 stadií: proto jako sice třeba u těch živočichů velikosti, ale hezky přehledné, tak také v bájích délky, ale takové, jakou lze si snadno pamatovati.“

není účinkem zvuku, ale ona jej pojímá, buď aby jej schválila, nebo neschválila.« [1])

Máme tedy dosud dva druhy dob, poměrů: jedny v samém zvuku, druhé ve smyslu. Třetí druh dob je v obraznosti a tvořivosti člověka. »Neboť i mlčky můžeme u sebe nějaké doby, poměry v mysli vyvozovati touže délkou času, ve které i hlasem by byly vyvozeny.«

Čtvrtý druh jsou doby pamětí subjektisované Tyto, poněvadž je vzpomínáním vybavujeme a jinými zase myšlénkami zaujati, zanecháváme, mohou býti i bez dřívějších dob, ovšem když je poměry prvého druhu byly vtiskly v paměť.

Jest ještě pátý druh, jenž jest v přirozeném úsudku čití; prostřednictvím této dobnosti stejnosť se nám líbí, a prohřeší-li se proti ní, nelibosť v nás se vzbuzuje. O těchto praví sv. Augustin: »Co při uměleckém tvoření údy naše od neladných pohybů zdržuje a jakousi ladnosť mlčky poroučí, jest cosi soudného v nás, co na Boha, jakožto původce, poukazuje, o němž věříme, že je zakladatelem vší shodnosti a souhlasnosti.«

Jiná tedy věc jest rythmicky zvučeti, jiná rhytmičnosť slyšením vnímati, jiná vyvozovati doby, poměry, jiná si je pamatovati, jiná o tom všem buď schvalováním anebo neschvalováním takořka přirozeným právem souditi. Nazveme doby ty různými názvy. První budou slouti zvučivé, druhé ústretné (occursores), třetí vycházivé (progressores), čtvrté pamětné a páté soudné.[2])

I soudná dobnosť má určité meze při poměrech rozlohových, které nesmí překročiti, co má býti posuzováno. Kdybych na př. vyslovil slabiku jednu v době, ve které kráčející tři kroky vykoná a druhou slabiku ve dvakráte tak velké době, i přes to, že jsem tak dlouhý jamb utvořil, nicméně jsem zachoval zákon a poměr 1 : 2, a přece nebude lze přirozeného vnitřního soudce použiti, aby o poměru tom rozhodl; příčina toho není, leč že každému živočichu dle jeho druhu, poměrně k veškerenstvu, smysl místa a času je dán, tak že jako tělo se má k veškerenstvu, jehož částí jest, tak i kon jeho má se k pohybu (konu) veškerenstva, jehož jest částí; smysl pak odpovídá tomuto konu.[3]) Dobnosť vycházivá je podrobena dobnosti soudné, neboť směřujíc k nějakému lepopoměrnému konu, pokyny soudné dobnosti jest modifikována.

Dobnosť soudná však zase závisí na dobnosti pamětné, poněvadž nemůže posuzovati, leč co jí služka paměť poskytuje. Objasníme to příkladem. Nemůžeme totiž kulaté nebo čtyrhranné, aneb jakéhokoli tvaru hmotné věci posuzovati, ani zcela pojati, leč když je před očima otáčíme, nebo sami obcházíme, poněvadž část po části pouze pozorovati lze, a tu třeba, by paměť bděla.

---

[1]) De Mus. l. VI, c. I—II. passim.
[2]) ibid. c. II—VII. passim.
[3]) De Mus. l. VI. c. VII, 18.

Avšak i tyto subjektisované poměry v paměti posuzujeme dobností soudnou. Neboť jestliže i ústretné potud jsou posuzovány, pokud je paměť podává, mnohem více platí to o těch, jež v samé paměti takořka žijí a k nimž, za jinými dojmy a myšlénkami uloženým, opět nás volá vzpomínka.

Ale jest ještě vyšší dobnosť než soudná. Neboť jakkoli moc a chop dobnosti soudné je veliký (onať to jest, k níž všechny služby smyslů se odnášejí, a také velmi málo na časovou rozlohu je poutána), přece nemůžeme jí použíti leč posuzujíce věci, které se dějí v čase, a ani to ne vždy, leč ty, které mohou postřežitelně býti rozčlánkovány. Pronášíme-li verš »co jest vše Tvůrce Bůh stvořil.« domnívám se, že jej dobnosti oustretnou slyšíme a pamětnou opět poznáváme a vycházivou pronášíme, soudnou pak vzniká v nás záliba, — ale onou vyšší dobností jej oceňujeme, a o zálibě oné soud prohlašujeme. Neníť jedno a totéž pociťovati libosť a oceňovati ji.

Zaslouží tedy spíše soudnou býti pojmenována ta dobnosť, v níž jest rozumování, než ta, v níž jest libosť. Mohl by však někdo namítati, že ono oceňování rozumem není nic jiného, leč bedlivější o sobě samé soud té dobnosti, již jsme dříve nazvali soudnou, tak že by nebylo jiné dobnosti v libosti, jiné v rozumu.[1])

K námitce té sv. Augustin odpovídá: Že je za totožné považuješ a že je za dva druhy dobnosti přijati nechceš, k tomu tě svádí, že táže duše při obou jest v konu. Ale všímni si, že i při vycházivé dobnosti duše v těle hýbe, či k tělu se pohybuje, i v ústretné že táže duše trpnostem těla v ústrety jde, i při pamětné že ona sama, když jakýmsi způsobem utichly pohyby, jimi opět takořka se zavlní. Rozeznáváme tedy, lišíce ony druhy, pohyby a dojmy jedné a téže podstaty duše. Pročež jestli jiné jest k tomu, co tělo trpí, se pohybovati, což se při čití stává, jiné, což pohybů těch v duši způsobeno, pojati, což jest pamatování, jiné pohybovati se k tělu, což se děje při vycházivé dobnosti, tak jest i jiné schvalovati nebo neschvalovati pohybů (buď si byly původně vyvozovány nebo vzpomínkou opět vzbuzovány, což se děje libostí při shodnosti a urážkou při neshodnosti takových pohybů či dojmů — a jiné jest oceňovati, zda právem se co líbí či ne, a to se děje činností rozumovou. Tak-li tomu, našli jsme v duši patero poměrů, k nimž když přičteme ony poměry, jež jsme znějícími nazvali, shledaváme šest druhů dob. »Nyní však již ona dobnosť, jež nás svedla k tomu, abychom jí udělili přední místo, slujž smyslová a jméno: soudná, jelikož čestnější, dejme té, kterouž jsme shledali více vynikající. Dobnosť tato jest vnitřním soudcem, kterému skrze smysly líbí se krásné věci.[2])

Jméno pak »zvučivých« dob, poměrů měníme ve »tysické, aby co o nich řečeno, rozšířilo se také na to, co očima vnímáme, by

---

[1]) De Mus. l. VI. c. VIII—IX.
[2]) ibid. c. IX.

vyznačovalo i ty poměry, které jsou při tanci a jiném pohybu viditelném.

Ale člověk má mimo to ještě názor zákona, vší krásy, podle něhož vše posuzuje.

Jako bylo při smyslech řečeno, že by nijak nemohly v ladných poměrech si libovati a od neladných se odvraceti, kdyby nebyly nějakými subjektivními poměry opatřeny, tak se také zdá býti správným mínění, že rozum jsa nad libostí, nemůže o poměrech, jež má pod sebou souditi bez nějakých ještě živějších a silnějších poměrů.

K závěru tomu docházíme i jinou cestou. Máť člověk představu dokonalé jednoty, stejnosti a j., aniž je kde kolem sebe nebo na sobě uskutečněny vidí. Zkoumáme-li rozum a onu tělesnou libosť duše (jež sobě úkol posuzování osvojovala), a zkoušíme-li, když v poměrech lad se líbí, zda dvě slabiky krátké skutečně jsou stejny, shledáváme, že jedna z nich může býti a bývá táhleji pronášena, ne sice až na délku dlouhé slabiky, ale přece tak, že déle trvá než druhá, aniž toho libosť pociťuje, i poznáváme, že se ona libosť kochá i v méně správných jako ve správných poměrech. Stejnosti však té, jež na př. při rythmu není jistá a dokonalá, ale pouze přibližní a nastíněná, nikdy by duše nevyžadovala, kdyby nebyla jí odněkud známa. »Toto jinde však nemůže býti v rozlohách časových, při nichž není jisto, zda jest něco tak, jak má býti, či jest kratší nebo delší; ani v rozlohách prostorových, o kterých lehko lze se přesvědčiti, jak málo jsou jednotny: neboť vše z podoby do podoby přechází, místo své mění a skládá se z částí, svá místa zaujímajících a po různu roztříděných: což vše uváže, neosmělíš se říci, že lze úplnou stejnosť a podobnosť a jednotu najíti na tělesích. Pročež otážeš-li se umělce, zda věci jednotu, k níž směřují, dokonale uskutečňují, anebo daleko za ní jsou, přisvědčí k poslednímu. Ale kde a odkud vidí tu jednotu? Neboť kdyby ji neviděl, jak by mohl poznati, jednak co tělesný tvar nápodobuje, jednak čeho nemůže nápodobiti?«

Kde tedy hledati oné stejnosti, kterouž tělesa nebo jich pohyb ladným míti chceme? V duši? Stejností tou nemůže býti ani duše, jsouc měnitelna, neboť »tu na to, tu na ono nazírajíc a jiné a jiné sledujíc podléhá měně času,« kdežto ona stejnosť musí býti nezměnitelnou a proto i věčnou — co však neměnitelno a věčno, nemůže pocházeti leč od Boha věčného, jednoho a nezměnitelného. [1])

Pravíme, že norma ta musí býti neměnitelna, věčna. »Ježto co smyslově krásno, v čase a prostoru je krásno, jako těleso a jeho pohyb: ona stejnosť a jednota, podle níž o tělesné kráse smysly se soudí, myslí pouze poznatelná, není ani místem, ani časem měnliva. Ať už něco v delších ať v kratších lhůtách se pohybuje ladně, touže jednotou a neměnnou stejností se pohybuje. Jestli však menší a větší rozlohy tvarův a pohybů podle téhož zákona stejnosti, podobnosti

[1]) De Mus. l. VI c. X—XII.

či souladnosti se posuzují, sám zákon všech jich jest větší, a to chopem; není ani větší ani menší rozlohou časovou nebo prostorovou, neboť kdyby byl větší, nemohli bychom podle celého posuzovati menší věci, kdyby však byl menší, nebylo by lze větší věci podle něho posuzovati.«

Patrno již s dostatek, že nad naší myslí jest zákon ten všech umění, poněvadž jest neměnitelný, kdežto duch lidský, jemuž dáno tento zákon viděti, utrpěti může měnu omylu, a zákon ten nazývá se pravdou. A nezměnitelnou touto pravdou jest Boží moudrosť, jež právem zákonem všech umění se nazývá a uměním všemohoucího umělce.[1]) »Zákon ten — Pravda, idea (forma) všech věcí, jež byla přede všemi věcmi, znázorňujíc svrchované jedno (summum unum), z něhož pochází, tak že ostatní vše, co jest, pokud jednomu jest podobno, skrze onu ideu se stalo. Z těch jedny věci jsou skrze ni, aby také k ní byly, t. j. aby ji poznávati mohly, jako všechno intellektualní stvoření a v něm i člověku, o němž řečeno, že jest učiněn k obrazu a podobenství Božímu: neboť jinak by nemohl nezměnitelnou pravdu nazírati; jiné věci jsou tak učiněny skrze ni, aby nebyly k ní.«[2])

Soud aesthetický tedy není nic jiného, než vztahování jakéhokoli krásna, jež se nám naskytne, k této normě, pravdě — a srovnávání ho s touto. »Mohu říci, proč při nějakém tělese podobné části s obou stran mají si odpovídati. Proto, poněvadž se mi líbí dokonalá stejnosť, kterou nikoliv očima tělesnýma, ale myslí poznávám; čím více blíží se něco tomu, co myslí poznávám, tím jest i lepší.«[3]) Čím více něco se zákonem tímto shodno, tím více se mi zamlouvá a se mi líbí, »neboť jako neshoda působí bolesť, tak naopak shoda plodí libosť.«

Lásku ke kráse a rozkoš z nazírání na krásu plynoucí, sv. Aug. takto vysvětluje:

Bůh sebe — svou bytnosť — svou krásu nutně miluje; poněvadž člověk jest k podobenství Božímu stvořen, nutně také

---

[1]) De vera rel. c. XXX—XXXI.

[2]) De v. rel. XLIV — pod. dí sv. Aug. v Confess. l. VII, c. XVIII 23: „Eram certissimus, quod invisibilia tua a constitutione mundi per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque virtus et divinitas tua. Quaerens enim, unde approbarem pulchritudinem corporum sive caelestium, sive terrestrium, et quid mihi praesto esset integre de mutabilibus judicanti et dicenti: Hoc ita esse debet, illud non ita. Hoc ergo quaerens, unde judicarem, inveni incommutabilem et veram veritatis aeternitatem, supra mentem commutabilem.“ — Srovnej Plotinovo „Περὶ τοῦ καλοῦ“ (Creuzerovo vydání) kap. III: „Γινώσκει δὲ αὐτὸ (τὸ κάλλος) ἡ ἐπ' αὐτὸ δύναμις τεταγμένη, ἧς οὐδὲν κυριώτερον εἰς κρίσιν τῶν ἑαυτῆς, ὅταν καὶ ἡ ἄλλη συνε πικρίνη ψυχή. τάχα δὲ καὶ αὕτη λέγει συναρμόττουσα τῷ παρ' αὐτῇ εἴδει, κἀκείνῳ πρὸς τὴκρίσιν χρωμένη, ὥςπερ κανόνι τοῦ εὐθέος.“ Obsah a vysvětlení místa tohoto podává Marsil. Ficinus slovy: Pulchritudo cujuslibet speciei judicatur ab animo per insitam sibi formulam ipsius ideae, ad quam est species instituta . . . Cum naturale, subitumque de his judicium nequeat commodius expediri, quam per formulas rationesque nobis innatas: probabile est divinam providentiam omnia quam optime disponentem eiusmodi nobis ab initio quasi characteres impressisse.“

[3]) De v. rel. XLIV.

musí milovati krásu Boží, ať v sobě ať její jev ve stvoření. »Ten, jenž vše učinil, všeho jest lepší; ten, jenž krásné věci učinil, jest nade všechno krásnější; cokoli miluješ, Jej v tom miluješ. Miluj ve stvoření Stvořitele.« [1]) »Miluješ-li Boha, i ve člověku nic jiného nemiluješ než Boha. Nic nenajdeš líbeznějšího nad Boha. Neboť v Bohu nic není, co by tě uráželo, jen ty Ho neurážej.« [2]) — Mimo to krása všeho stvoření Moudrosti Boží jest odleskem, obrazem, podobenstvím, a člověk rovněž k podobenství Božímu jsa stvořen, shledává v oné kráse něco sobě podobného, příbuzného, sourodého, a proto vzniká v něm záliba, láska k ní, neboť »co si podobno, lne k sobě.« [3]) Proto nemilujeme, leč co nějak krásno. »Co jest co nás vábí a nás získává věcem, jež milujeme? Kdyby na nich nebylo krásy a sličnosti, nepoutaly by k sobě.« [4]) »Pověz, prosím Tě, zda můžeme co jiného milovati, leč krásno? Zřejmo, že toho nikdo nemiluje, čeho ohyzdností smysl se uráží.« [5])

Láska však nedá se odloučiti od libosti, požitku, rozkoše duševní. »Požívati není než láskou lnouti k nějaké věci pro ni samu.« Láska krásy musí býti dokonalou, neboť nemilujeme-li nějaké věci pro ni samu, není to láska k věci té, ale samoláska. Milujeme-li tedy krásnou věc, milujeme ji, jelikož krásnou, a nikoli proto, že máme z nazírání na krásu rozkoš, ale že krásu milujeme, proto pociťujeme z ní rozkoš.[6]) Čím dokonalejší krása, tím milostnější, tím více milování hodna, a milována-li, tím větší rozkoše jest zdrojem. »Nad lásku pak Boha nic čistějšího, nic rozkošnějšího.« [7])

»Nic krásnějšího, nic sladšího než On,« [8]) a nic nemůže se tak líbiti, jako Ten, který vše učinil, aby se líbilo.« [9]) »Ale jak můžeme se kochati v Pánu, jestliže daleko jest od nás Pán? Aby

---

[1]) Enarratio in ps. XXXIX.

[2]) Sermo CCCXXV, c. III—IV.

[3]) „Omnis res ad similem cohaeret“ Sermo CCXXVIII, 2. — „Nolo dicas: Quaesivi et non inveni (pulchritudinem Ecclesiae). Ideo enim quaesisti et non invenisti, quia quod quaesisti, tu non fuisti. Similis simili cohaeret, dissimilis dissimile refugit.“ Sermo XV, c. II. — Srovnej Plotinovo „περὶ τοῦ καλοῦ“ c. IV, D.

[4]) Confess. l. IV, c. XIII. — „Amabam pulchra inferiora et ibam in profundum et dicebam amicis meis: Num amamus nisi pulchra? Quid est ergo pulchrum? Quid est, quod nos allicis et conciliat rebus, quas amamus?“ — „Sero Te amavi, pulchritudo tam antiqua et tam nova! sero te amavi! Et ecce intus eras et ego foris et ibi Te quaerebam, et in ista formosa, quae fecisti, deformis irruebam. Mecum eras et Tecum non eram. Ea me tenebant longe a Te, quae si in Te non essent, non essent. — Conf. l. X. c. XXVII.

[5]) Dic, oro te, possumus amare, nisi pulchra. Nametsi quidam videntur amare deformia, quos vulgo Graeci σαπρυφίλους vocant, interest tamen, quanto minus pulchra sunt, quam illa, quae placent pluribus. Nam ea neminem amare manifestum est, quorum foeditate sensus offenditur. De Mus. l. VI, c. XIII, 38.

[6]) De doctr. Chr. l. I, c. IV. — Pod.: Quid est aliud, quod dicimus frui, nisi praesto habere, quod diligis. De mor. Eccl. cath. l. I, c. III, 3.

[7]) Sermo CCCLXXXV, V.

[8]) ibid.

[9]) Enarr. II. in ps. XXXII.

byl dalek, nebo blízek, ve tvé moci. Miluj a přiblíží se, miluj a na blízku tobě bude dlíti . . . Bůh láska jest. Chceš se mne otázati: víš, co je láska? Láska jest to, čím milujeme.« Co milujeme? Nevyslovitelný dar, dobrodiní, dobrého všech dober Tvůrce. On se ti líbiž, od Něhož máš, cokoli se ti líbí . . . Miluje nezřízené stvoření, hřešíš proti Zákonu Stvořitelovu a Jeho vůli.[1]) »Neboť k rozkoši ze záře pravdy se prýštící žádná rozkoš po žádné stránce nemůže býti přirovnávána, tak že žádná nemůže ani býti nazvána menší než onano. Nechci říci menší, neboť nepřirovnávám ji ani k oné, neboť jest jiného druhu, jest daleko jinačí. Proč, proneseno-li něco pravdivého, se kocháte? Co jste viděli? Co jste hmatali? Jaká barva ukázala se Vaším očím? Jaký tvar, jaká údoba, jaká postava, jaké obrysy údů, jaká krása těla? Nic takového. A přece milujete. Neboť nechválili byste tak, kdybyste nemilovali. Jak byste mohli milovati, kdybyste nic neviděli? Jakkoli tedy neukazuji tvaru ani těla, ani obrysů, vy přece vidíte, milujete, chválíte. Je-li rozkoš pravdy nyní již tak sladká, mnohem sladší bude v onom životě.«[2])

Oceňovací soudnou dobností a chopem zříti zákon krásy, s nímž ona dobnosť každou krásu srovnává, liší se člověk od nerozumného živočicha, jenž má však s člověkem u větší nebo menší míře nižší dobnosti společny a proto také libosť ze smyslově krásných věcí pociťuje. Vidímeť, že slon i medvěd a některé jiné druhy zvířat, slyšíce zpěv anebo hudbu, se pohybují, a ptákům samým vlastní hlasy se líbí, neboť nezpívali by tolik a tak znamenitě beze zisku, t. j. nemajíce při tom nějaké libosti.[3]) Neliší se také jiní živočichové od nás tím, že my tvoříme krásu, oni pak nikoli, nýbrž způsobem tvoření, ježto nerozumní živočichové tvoří krásu z přirozenosti, pudu, ale člověk uměním. »Nikoli čině lepopoměrně ale poznávaje jsem lepší nerozumných tvorů, kteří také lepopoměrně tvoří. Zda, co ptáci tvoří, méně vhodně a shodně poměrno?«[4]) »A jak údobné, jak líbezné zvuků krásy vzduch rozechvěný přenáší, zpívá-li slavík; zvuků těch duše tohoto ptáčka netvořila by tak volně, kdyby je životním pudem neměla vrozeny. To i na ostatních živočiších, kteří rozumu, nikoli však smyslů postrádají, lze pozorovati. Neboť není žádného z nich, jenž by buď zvukem hlasu nebo v pohybu a konu údů něco údobného a ve svém druhu uspořádaného neměl, nikoli nějakou umností, ale nejvniternějším přirozenosti určením (determinatione), samým nezměnitelných poměrů zákonem.[5]) Ač tedy i slavík jarního času moduluje hlas a nejlíbeznější jeho zpěv i času jest příhodný, nelze ho přirovnávati k těm, kteří hrají na trouby a podobné nástroje, neboť ten mezi nimi rozdíl, že u těchto jest to umění, u oněch přirozenosť.[6])

---

[1]) Sermo XX de versu 11. ps. 63.
[2]) Sermo CLXXIX de verbis Ap. Jac. I, c. VI.
[3]) De Mus. l. VI, c. XLII; De Mus. l. I, c. IV, 5.
[4]) II. l. de ordine XIX, 49.
[5]) De vera rel. XLII, 79.
[6]) De Mus. l. I, c. IV, 6.

Stává se však, že lidé neshodují se v soudu o kráse — na př. krása ctnosti nepůsobí některým duševní rozkoše,[1]) a často mnozí kladou nižší krásy nad vyšší, v nižších si jediné libují a si je zamilují, co zatím toho, co jest vyššího druhu krásnem, jelikož krásné nechápají, nepocitujíce ovšem z něho ani aesthetické záliby. »Tento klam nepovstává tím, že by věci samy klamaly, jež ničeho jiného neukazují, leč svůj útvar, jejž obdržely za stupeň své krásy, ani proto, že by smysly klamaly, které dle povahy své dojaty byvše, nic jiného leč své dojmy duši zvěstují: ale hřích duši zaslepuje, jež pravdy hledá, zanedbavši a opustivši pravdu.«[2]) Vězí tedy příčina různého pojímání téže krásy ve vadách intellektualních, a ještě více morálních, kteréž poslednější obyčejně prvější za sebou táhnou.

Zbývá ještě podle rozvrhu na začátku pojednání učiněného podati názory sv. Augustina o pěkném umění.

IV.

Umění záleží hlavně ve dvou momentech: v nápodobě a v rozumu. Umění zakládá se na nápodobě (»neboť tuto zruše zničil bys i umění«), ale není nápodobou, neboť i zvířata nápodobujíce měla by umění.[3])

Umění závisí na rozumu, a kdo umění užívá, rozumu užívá, resp. jest bytostí rozumnou; kdo rozumu užívati nemůže, ani mu není lze umění užiti. Člověk jsa bytostí rozumnou, nabývá znalosti a zkušenosti krásotvorných poměrův a dob, kteréž pak uskutečňuje, v umělecká díla vtěluje mohutnostmi duševními a tělesnými, jež však třeba k tomu vycvičiti.[4]) »Nechci rozuměti uměním to, čeho pouze zkušeností, ale to, čeho rozumováním se nabývá. Co znamenitého ví, kdo ví, že látka z vápna a písku utvořená kameny pevněji spojuje než bláto, anebo kdo tak vkusně staví, že čeho více jest, tak rozvrhuje, že stejné stejnému odpovídá, co však jednotlivo, střed zaujímá, jakkoli toto již rozumové činnosti se blíží. Ale pátrati třeba, proč nás uráží nesouměrnosť a nerovnosť. Tak shledáváme,

---

[1]) L. de diversis quaest. XXXVI.

[2]) De Mus. l. VI, c. XXXIX, 72.

[3]) Srovnej Arist. kn. o básn. k. I—IV: „Nuže epopeia a básnictví tragické, pak komódia a básnictvo dythirambické a většinou i umění aulethická i kytharisthická vůbec jsou všechna nápodobou, liší se však od sebe vespolek trojím: any totiž nápodobují buď rozdílnými prostředky nebo rozdílné předměty, nebo rozdílným a ne týmže způsobem. Jako totiž lidé i barvami i postavami mnoho zobrazujíce nápodobují, jednak uměním, jednak cvikem, jednak zase přirozeným pudem, tak i řečenými uměnami.“ (K. I.)

[4]) De Mus. l. I. c. II—IV. pod. De doctr. Chr. l. II, c. XXX: Artium etiam caeterarum, quibus aliquid fabricatur, vel quod remaneat post operationem artificis ab illo effectum, sicut domus vel vasali quod atque alia huiusmodi vel quarum omnis effectus est actis sicut saltationum et cursionum et luctaminum: harum ergo cunctarum artium de praeteritis experimenta faciunt etiam futura conjici: nam nullus earum artifex membra movet in operando nisi praeteritorum memoriam cum futurorum exspectatione contexat.“

že umění není nic než nabytá zkušenosť toho, co se nám líbí a cvik těla a konu.« [1])

Při tvorbě uměleckého díla umělec nějakou lepostnou ideu nebo pravdu nebo krásnou myšlénku v krásotvorné poměry časové nebo prostorové vhodně vtěluje dobností vycházivou za součinnosti dobnosti soudné oceňovací, jež dílo vytvářené stále srovnává s vnitřním nejvyšším zákonem krásy. [2]) »Umělci tak dlouho rukama a nástroji pohybují, až to, co tvořeno vně, ke vnitřnímu světlu neustále přirovnáváno, pokud možno dosáhlo dokonalosti a až se líbí tlumočením smyslů vnitřnímu soudci na vyšší zákon patřícímu.« [3]) Skrze umělce však také působí ono umění všemohoucího Boha, jež Jeho moudrostí se nazývá, aby krásné a ladné mohl činiti, jakkoli ne z ničeho, ale z nějaké látky. Umělci nemohou z ničeho něco hotoviti, poněvadž tělem tvoří, poměry pak, jež tělem se vtláčí hmotě, přijímají od svrchované Moudrosti, jež ony poměry a shodnosť daleko uměleji veškerenstvu vtiskla. [4])

Umění lze rozvrhnouti podle toho, tvoří-li aesthetické poměry v rozloze prostorové nebo časové neb obojí. [5]) V prvém případě jest to buď umění výtvarné, jež ve hmotě nebo ze hmoty robí aesthetické poměry; nebo malířské, jež na ploše lepostné tvary znázorňuje; v druhém případě jest to umění rythmické, jež se dělí na hudbu, tanec, zpěv, veršovnictví. Do obou těchto druhů spadá umění herecké. Nejen však ke stránce fysické při díle uměleckém, t. j. ke krásnu smysly postřežitelnému třeba míti zřetel, nýbrž i k tomu, co se jím vyznačuje [krásno myšlénkové]. [6])

---

[1]) De v. rel. XXX, 74.

[2]) De Mus. l. VI, c. XVII, 57 a Degen. c. Man. l. I, c. VIII, 13: Miseri homines, quibus displicet, quod Deo placuerunt opera sua, cum videant etiam hominem artificem, verbi gratia lignarium fabrum, quamvis in comparatione sapientiae et potentiae Dei paene nullus sit, tamdiu lignum caedere atque tractare dolando, asciando, planando vel tornando atque poliendo, quousque ad artis regulas perducatur, quantum potest et placeat artifici suo. Numquid ergo, quia placeat ei, quod fecit, ideo non noverat bonum? Prorsus noverat intus in animo, ubi ars ipsa est pulchrior, quam illa, quae arte fabricantur. Sed quod videt artifex intus in arte, hoc foris probat in opere et hoc est perfectum, quod artifici suo placet."

[3]) II. l. de lib. arb. XVI.

[4]) Lib. de div. qu. LXXVII. pod. Conf. l. X, c. XXXIV, 53: pulchra trajecta per animas in manus artificiosas ab illa pulchritudine veniunt, quae super animas est, cui suspirat anima mea die ac nocte."

[5]) L. de v. rel. XXX, 56. — O krásnu a o umění rythmickém pojednává sv. Aug. v 6. kn. „de musica."

[6]) De ord. II, c. XI, 34. — „In hoc igitur quarto gradu sive in rythmis sive in ipsa modulatione ratio intelligebat regnare numeros, totumque perficere; inspexit diligentissime, cuiusmodi essent; reperiebat divinos et sempiternos, praesertim quod ipsis auxiliantibus omnia superiora contexuerat. Et jam tolerabat aegerrime splendorem illorum, atque serenitatem corpoream cum materia decolari. Et quoniam illud, quod mens videt, semper est praesens et immortale approbatur, cuius generis numeri approbant: sonus autem, quia sensibilis res est, praeterfluit in praeteritum tempus, imprimiturque memoriae rationabili mendacio jam poëtis favente ratione Jovis et Memoriae filias Musas esse confictum est. Unde ista disciplina sensus intellectusque particeps Musicae nomen invenit."

Aby dílo umělecké bylo skutečně krásným, třeba, by něco rozumného, pravdivého, krásného dobře a vhodně vyznačovalo a mimo formu krásnou budiž i obsah krásný, jakým ovšem není, odporuje-li pravdě a dobru ethickému. [1])

Než umění má pro nás ve příčině krásy pouze podřízenou hodnotu a nikoli takovou, jakou mu pantheistická filosofie připisuje, jež míní, že krása v umění absolutního uskutečnění dochází.

Neníť umění kongruentní repraesentací krásy v sobě, jakož ani tvorba umělecká není poslední věcí, jíž lidský duch v kráse může dosíci. Jako Plato vyšší lásku pouze má za dosti mocnu ideu krásy v sobě dosíci, tak sv. Augustin učí, že můžeme jen nazíráním Boha a jeho pravdy, láskou Boží nám zjednaným, prakrásna požívati. [2])

Ježto tedy podle názoru sv. Augustina, jak již řečeno, krása v sobě pouze v bytosti Boží spočívá, není umění tou formou, kterou člověk může dojíti požívání nejvyšší krásy, ale jest to věcí nábožensky a ethicky pojaté filosofie jakožto poznání lásky ku pravdě, Pradobru, Prakrásnu — Bohu.[3]) — Mimo to umění pěkného lze zneužívati k výplodům jen na effekt smyslně příjemného vypočítaný, a tu lidé na smyslovém krásnu vytvořeném uměním lpíce, vyššímu krásnu se odcizují a místo v tomto, v onom cíl svůj spatřují. »Jak nesčíslné věci různými uměními a řemesly v šatstvu, obuvi, nářadí a podobných výrobcích i v malbě a různých výtvarech, jež meze potřeby a mírnosti i bezúhonnosti, mravnosti a slušnosti u vyznačování daleko překročují, přidali lidé k rozkoši očí, zvenčí následujíce, co činí, uvnitř opomíjejíce Toho, od Něhož učiněni, ničíce to, v co byli učiněni. Z onoho pravzoru krásy berou vyrábitelé kras vnějších sobě zákon schvalovací, neberou však z něho i míru a způsob užívání.« [4])

---

[1]) Srovnej Platonovo leg. II. 668 a, kdež dí, že úkol umění nepozůstává v podání smyslově příjemného, ale v pravdě. Také požaduje, aby krásně zpívající a tancující zároveň krásně zpíval a tančil (leg. II. 654, b).

[2]) Omissis igitur et repudiatis nugis theatricis et poeticis divinarum Scripturarum consideratione et tractatione pascamus animum atque potemus vanae curiositatis fame ac siti fessum et aestuantem et inanibus phantasmatis tamquam pictis epulis frustra refici satiarique cupientem: hoc vere liberali et ingenuo ludo salubriter erudiamur. Si nos miracula spectaculorum et pulchritudo delectant, illam desideramus videre Sapientiam, quae pertendit a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter. Quid enim mirabilius vi in corporea mundum corporeum fabricante et administrante? L. de v. rel. L, 100.

[3]) De vera rel. c. III, 3.

[4]) Confess. l. X, c. XXXII, 55.

Přání.

Když za večera umdlen denní prací
usedám v temnu jizby své, a vrací
se myšlénky zas v mladou moji hlavu,
já zniknuv šťastně povšednímu davu
přál bych si jen — a toužím po tom vřele —
zde topolů míť řad, jenž stíny stele
na bujných květů kučeravé hlavy,
a pod nimi, když chůzí krok se znaví,
drnovou lávku pro zemdlené údy,
by pod večer tu mysl všaké nudy
se zbavila a střásla plíseň světa,
jež k lebi tíhnouc mysl obeplétá
a v chaos mění nedozralé plány . . .
Tu svěží zeleň luk a šíré lány
s osení zlatem míť zde a ty lesy,
jež vroubí je a voňavými vřesy
vzduch plní lékem, který duši hojí
z ran, jimiž žití v nerovném nás boji
ranívá, — potom o sto let bych třeba
chtěl zápasiť dél' za tu skývu chleba
a v boji žíť . . . Jen v podvečerní době
kéž moh' bych aspoň pohověti sobě
a pookřáť v tom topolovém chládku
zelení svěží z drnu na sedátku,
jak bývalo to v mládí, když mne doma
vodila tudy chůva moje chromá! . . .

Jos. Tumpach.

Posledný pokus.

Koho zaujímá ruch literárný mladých levitov československých, a kto pozornosťou sledoval pohyby literárne bohoslovcov menovite brněnských, ten v hlavnom javišti jejích snáh mohol i to pozorovať, že styky pestujú s bohoslovci polskými, chorvatskými a slovenskými. Tak v rokách 1877—1881. bol styk zo »Školou slovenskou« literárnou v Ostrihome vrele pestovaný. V ročníkoch spomenutého »Musea« nájdeme sem-tam práce písané v jazyku slovenskom, medzi ktorýma nás zaujíma práca nadpísaná »Počátky a konec cirk. lit. slovensk. Školy« na semeništi ostřihomském, ktorá bola v roku sv. Methodejskom v Almanachu »Růže Sušilova« tiskom vydaná. K nej sa druží dopis And. Ralbovského o zániku tejže »školy,« v ňomž líči svízele zažité v roku poslednom dejstvovania ústavu, a končí, že »škola liter.« prestala odídením posledných 5. najstarších členov, ktorí v nej život držali. — A tu chceme nadpriasť niť vypravovania o d'alších osudoch »Školy,« aby tak

úplný celok bol v práce o zaniknutom poslednom ústavu v Uhrách ku vzdelávaniu mládeže slovenskej v novšom čase zo škôl krute vyháňanej.

Škola tá odídením posledných piatych jej členov prestala učinkovať, shromaždenie valné sa viac nevydržiavalo, práce literárné sa neprinášaly, zkrátka: spolok prestal sám sebou. Na začiatku r. 1882/3 predseda »Školy,« blahej pamäty p. Ig. Kaviak cirkulár viac neposlal medzi bohoslovce, aby sa pod zástavy »Školy« schádzali. Ba veď aj k čomu? Predstavenstvo ústavu sa zmenilo z tolerantného na príliš predpojaté a čo hlavná vec: na mladíkoch schádzalo, nebolo síl, nebolo členov, ktorí by boli v stave literárne učinkovať. Mládež slovenská zo stredných škol do seminára nedonesie ani tej najprimitívnejšej znalosti mlúvnice slovenskej, ano je napáchnutá odporom proti všetkému čo je slovenské. Jak by teda taká mládež bola mohla ústav literárný udržovať, ktorý bez toho bol trňom v oku každému chovancovi v duchu chauvinistickom vychovanému, zvlášť ale predstavenstvu.

Bolo to v r. 1883/4 keď niekolko oduševnelých šuhajov prišlo do seminára ostr. Tito zpozorujúc svoje smyšľanie sblížili sa z p. Ig. Kaviakom, ktorý o literatúre slovenskej z nás všetkých najobšírnejšie známosti mal, a vybierali z dosť bohatej knihovny diela slovenské. To sa dialo medzi poslúcháčmi filosofie. Medzi theologmi neboli ani 3—4, ktorí by sa boli k Slovákom hlásili a voľačo čítali. To ovšem spolužiaci smýšlania maďarského nesmeli vedeť, že my čítame slov. knihy a preto mnohokrát sa stalo, že sme sa umlúvili, v nočnej dobe vstali a tak študovali. Na procházkách zavše jedon druhému sdelil čo čítal, čomu sa priučil z mluvnici alebo z literatúry slovenskej. Pri tom stále a nepretržene nás oduševňovala myšlienka ako by sa tá mrtvá »slov. Škola« dala vzkriesiť? Veď »Škola« zakázaná nebola žiadným rozkazom predstavenstva, len z nedostatku členov sama sebou prestala. To sme ale vedeli všetci, že zápasiť budeme museť zo strašnými snád neprekonateľnými prekážkami. Buď jak buď, my sme sa chystali k činu, a síce predstúpiť z prosbou u predstavenstva.

V nasledujúcom 1884. roku 14. okt. P. K., L. R., a písateľ týchto riadkov predniesli prosbu vd. rectorátu, že hodlajú »Školu slov.« opät k životu priviesť na základe tých istých stanov, ktorými sa »Škola« za 23. rokov riadila. Rector, rozený maďar, vlastný švagor povestného L. Košutha, odvetil, že on o veci tak dôkladnej známosti nemá, ale že sa poradí zo staršími predstavenymi ústavu, a že nám usnesenia predstavenstva na vedomosť uvedie. Potom povedal, že na žiadon spôsob »panslavistické agitácie« (?) trpeť nebude, a rečníka deputacie sa vyptával: koľko je tých »horujúcích« Slovákov mezi alumni, a či je on z ních najvätší? Toho sme si tak veľmi nevšimli, lebo »pri vätších urážkách zabúdali sme na menšie,« (Vaj.) dúfajúc že pravdu predsa milovať a konať bude. S tým nás propustil. — — —

Predstavenstvo se radilo a my zo dňa na deň čakali sme na vyrok, že nás dá volať Rector ako nám to prislúbil. No volať nás nedal po celý rok len prefekt, oznámil z nás najstaršiemu, že »Škola« otvorená byť nesmie, ani žiadne schôdzky a zasadnutia sa nepovoľujú, ba — najprísnejšie sa zakazujú. »Kto sa chce učit slovenský, nech sa učí súkromne, bez toho vy všetci viete slovenský, nuž netreba sa vám učiť.« —

Keď sa naše plány tak zmarily odporom neodôvodneným predstavenstva: nezmarila sa nádej naša. My sme verili, že, trebárs je predstavenstvo ústavu proti nám, nebude proti nám J. Em. pán Arcibiskup, ktorý vždy velké ťažkosti má pri obsadění úradov kňazských medzi slovenským ľudom. Veď arcidiecéza ostrihomská má skoro 150.000 slovenských veriacich, ktorí už len potrebujú aspoň tú útechu viery svätej počuť z úst kňaza svojho. Hodlali sme predložiť stanovy »Školy« J. Eminencie a žiadať, aby tieže potvrdil, alebo jestli sú nesprávné, opravil. Na to ale nedošlo pre nasledujúcu prekážku.

V roku 1885. 22. okt. bola uverejnená zpráva v zednárskom časopise »Pesti Hirlap,« že nielen v Prešporku (kde práve vtedy mnohých lut. theológov a žiakov pre slovenčinu prepustili), ale aj v Ostrihome v seminári sú eště horší »panslávi,« ktori si želajú aby býv. »Matica« bola k životu privedená, čítajú pilne a tajne Kollára, sú v spojení zo slov. básnikom Hurbanom-Vajanským a viac lživých baláchanín hlavy nepokojnej. Jeden kaplán, muž to rodu a povinosti svojej verne oddaný, upozornil nás v liste, čo píšu maďaróny o nás v novinách; dal nam tiež na vedomie, aby sme sa na pozore mali pred maďarónmi, a aby sme tie knihy slov., čo nám bol sukromne poslal, radšej spálili, ako čo by sme mali do nepríjemnosti príjsť. Tie knihy nám doniesol jeden bohoslovec-externista, ktory tiež s nami študoval. Bolo všetko ticho, knihy boli dobre schované, a my sme si listu kaplánovho tak moc nevšimli.

Naraz prefekt predvolal hor' spomenutého externistu, vytýkal mu, že proti zákonu sa previnil nosiac knihy »pláne« slovenské do ústavu. Dozvedeli sme sa my, že nám ten list jakýsi Škrabánek zo IV. r. ukradnul a prefektovi doručil. (Toho pána by už po tom mene nenašiel v celých Uhrách: zmenil ho na maďarské!) Vyšetrovanie bolo prevedené. Všetky možné pravé i nepravé svedoctvá sosbieral prefekt, a krútil nás tak dlho, že sa človeku brydí na to mysleť. Tak písateľa týchto riadkov obviňoval, že v svobodnom čase vždy v slovenskej knihovne sa prebiera, že na procházkách a vo volnom čase len z bohoslovci rusínskými a chorvatskými obcuje ano i ruský čítať už vie, nasledovne vlasti nebezpečné veci zamýšľa.

Po tak urážajúcom obcovaní prefekta žiadali sme, aby nám vydal vysvedčenia my odídeme zo seminára. On nám slúbil, že sa

nám nič nestane, on sa za nás primlúvi, — ale pokuta a pokáranie nás neminie. Tak sme ostali.

24. nov. tohože roku, bol predvolaný ten externista theolog k predstavenstvu, kde mu bolo sdelené, že prah ústavu viackrát prekročiť nesmie, poneváč sa vel'mi previnil proti stanovám ústavu nosiac a šíriac slovenské knihy medzi bohoslovcami. Potom predvolaní boli aj iní slov. bohoslovci k rectorátu. Rector pravil k nám: Poneváč sa proti duchu seminára prevádzali agitácie za slovenčinu, a vy ste všetci chybili v tom, chcejúc po odbytých študiách bohosloveckých v správe duchovnej »slováctvo« podporovať, Cirkev katolická je ale pre všetke národy: prijmite najvyššie zazlenie J. Eminencie p. Arcibiskupa, ktorý hlavných dvoch náčelníkov tejto agitácie zo seminára vylučuje a vám ostatným najprísnejšie pohrožuje, jestli v budúcnosti nečo podobného sa u vás spozoruje, i vy bez všetkého ohl'adu budete prepustení.

Tak sa končila nešťastná affaira podrostu slovenského v Ostrihome. Kl'úč od knihovny Slovákom prefekt vzal, a sl'úbil, že knihovna bude podrobená prísnému prehliadnutiu, ano že niektoré podozrivé, a zášť šíriace diela budú pod »sequester« dané. Tak medzi iným sobral hned 4 ročníky »Slovenských Pohl'adov.«

Jak sa majú teraz veci, o tom pre žial' nechcem slová šíriť. Do knihovny žiaden Slovák viac nechodí. Krome »Kazatelny« nečítajú vôbec nič slovenského, iba listi rodičov a príbuzných, nad ktorýma tiež Argusovo oko prefekta bdie.

Zo základinou † »Školy« a z knihovnou sa časom zle povedie. Prefekt prejavil mienku, že sa knihovna pripojí k »maďarskej školy« a zo základinou (asi 700 zl. z úrokama od r. 1882.) že bude dišponovať predstavenstvo. Keď som ale protestoval, že základina je určená »Spolku sv. Vojtešskému« i z knihovnou, nasledovne by prišiel seminár do pravoty z tým spolkom, odvetil, že veď sa to v budúcnosti ukáže. Že však l'ahko to nepôjde z tými »spravedlivými« — to je viac jak pravdepodobné, lebo, jako som sa dozvedel, J. Em. Arcibiskup nepotvrdil určenie majetku »Spolku sv. Vojtešskému.«

Končím slovmi zápisnice bývalej »Školy«: »Daj Bože, aby ten ústav užitočný, ktorý za 23 rokov tak zdarne účinkoval, opäť a čim skôr k životu privedený bol!« J. V.

J. Em. kardinál Fürstenberg, arcibiskup olomoucký.

1836—1886.

V předvečer v pravdě »katolické« slavnosti druhotin velikého papeže sv. Otce Lva XIII. věnujeme skromný výraz své úcty a přítulnosti muži, jenž v čele metropole moravské stojí a právě letos také druhotiny své slavil s okázalým účastenstvím celé arcidiecése,

jež byla živým svědkem Jeho činů, jimiž získal Sobě jmena nesmrtelného. — Ozdobili jsme svůj list podobiznou muže o vlasť naši nejvýše zasloužilého, abychom tak vyznali a slíbili, že chceme cestou, kterou On vyšlapal, i my dle sil svých kráčeti pro blaho své i lidu svěřeného. Nemohl-li způsob, jímž jsme úctu svou na jevo dali, býti skrovnější, nemohl také býti upřímnější a jak jest nepatrný, tak vřelý jest dík a vřelá modlitba, již vysýláme ke trůnu Všemohoucího, aby arcipastýře našeho dílu Jeho blahodárnému zachovati ráčil.

»Otce drahého nám chraň, ó Pane,
ruka Tvoje mocná nechť se vznáší
nad Pastýřem a nad zemí naší,
láska naše k Němu ať nezvadne,
Ty Mu, Pane, požehnáš;
dlouho žije, v radosti ať vládne
milovaný Pastýř náš.« (Al. boh. ol.)

O katakombách.

Píše Fr. Špička.

Za našich teprve dnů vyšinula se archaeologie na stupeň dosud netušený, jsouc opětně spojena s družkou nerozlučnou, historií, od níž odloučena samostatně se rozvíjeti nemohla. Jestiť archaeologie dějepisci tím, čím jest zákopník vzdělavateli půdy. Prvý totiž objevuje, druhý pořádá, a oba společně kreslí velkolepý obraz minulosti, jenž nám veškerý život vzdělaných národů v úplné pravdě odhaluje. Tyto památky, poslední to svědkové dávno minulých pokolení, jsou nám nyní nevyčerpatelným a neocenitelným zdrojem, jenž podivuhodným způsobem vyhovuje všem požadavkům a potřebám v době naší vědě nestranné kladeným. Do těchto totiž památek, ať jsou to již nápisy, ať malby nebo díla vypuklá, mince a cokoli jiného, nelze ničeho více vložiti nebo vynechati buď již k obraně, anebo na úkor, a památky ty nejsou také pouhou ozvěnou výroků mužů velikánů, neb utrhačných výpovědí těch kterých tupitelů. Tam vypravuje nám společnosť antická bez obalu své děje, vyznává se mimoděk ze svých pokléskův a objevuje upřímně své ctnosti. Avšak mimo to právě archaeologie přímo jest odporna snahám novověkých vzdělanců, kteří i počátky pravého náboženství ve svět mythický odkazují, a zaplašuje takto všelikou náboženskou lhostejnosť. Přinášíť nám jistotu proti oněm, kteří toliko pouhými výmysly beze vší logické spojitosti jednotlivé zdánlivě protivné úkazy z celkové soustavy vytrhují, aby jimi pravdivosť náboženství katolického popírali. Archaeologie však v pravém smyslu pojata udílí každé i sebe nepatrnější památce patřičné místo, spojuje vše v ladný celek, postupuje od výsledku k výsledku, tvoříc takto nezvratný úsudek historický. Toto vše platí po výtce zvláště o archaeologii křesťanské, jež až v době nejnovější doznala rozkvětu dosud netušeného.

Žiliť ovšem i v době dřívější učení spisovatelé, jako: Bosio, Bottari, Boldetti, Lupi, kteří s pílí nevšední zkoumali památky dob starokřesťanských a také velmi mnoho jich v rozličných ústavech uložili. Než výtkou byla to jen látka, která ještě stavitele postrádala, jenž by byl vztah jejich určil, zákony, dle kterých povstaly, poznal a takto teprve ji na stupeň vědy vyšinul. Mužem tímto, jenž dílo to v pravdě obrovské s výsledkem stkvělým až dosud vykonává, jest Jan Křtitel de Rossi. Narodiv se dne 23. února r. 1822. v Římě, studoval v »Collegio Romano«, věnoval se pak studiu křesťanského a pohanského starověku pod řízením věhlasného odborníka, P. Marchi; Rossi záhy proslul svými zeměpisnými pracemi o staropohanském Římě. Jemu podařilo se na základě Bosiem a P. Marchi zbudovaném jednotlivé pomníky starokřesťanské zvláště z katakomb do dob jim příslušících vřaditi a takto s úplnou jistotou obraz právě oněch dob nám odhaliti, které jasně svědčí o smýšlení, víře, naději, lásce a útrapách našich křesťanských předků, křesťanů to prvých století, až do doby svatých apoštolů.

Zmíníme se tedy několika krátkými náčrty o oněch místech, kde první křesťané žili, se modlili, kde svatá tajemství slavili, kde své drahé zesnulé pochovávali, kde slavní mučeníci, hrdinové to víry a lásky ku Kristu, odpočívali, jako: sv. Šebestián, sv. Pankrác, sv. Cecilia, sv. Anežka, a ctihodní otcové církevní, knížata apoštolská a papežové. Stejně přesvědčíme se, že křesťané a sv. mučeníci tito věřili, doufali a milovali právě tak, jako my po půldruhém tisíciletí. — V posledních desetiletích před objevením katakomb křesťanských snažili se rozliční novotáři o to, by souvislosť katolíkův oněch dob s křesťany prvních století přetrhli, kdežto zvláště mnozí z táboru protestantského do světa vyhlašovali, že Řím a jeho kněžstvo pravou víru křesťanskou porušili a znetvořili, a ve své obvyklé vypínavosti zavrhovali nejctihodnější podání a nejdojemnější legendy pradávných časů křesťanských. Tu však pojednou pronikly jasné paprsky temné chodby podzemní, ve spánek skoro tisíce roků pohřížené, dokazujíce celému světu nad každou pochybnosť, že svazek s církví apoštolskou nikterak nebyl přerušen, a že doby prakřesťanské ještě mnohem ctihodnější a světější byly než jsme se dosud domnívali. Jestiť tudíž přede vším nutno aspoň krátce naznačiti dějepisný vývoj katakomb za jejich doby nejstarší, jakož i dějiny jejich takřka znovuzrození v době nedávné. —

V době, kdy první křesťané v pohanském Římě se vyskytli, bylo tam zvykem mrtvoly spalovati. Popel jejich sebral se do popelnic, které byly napotom v náhrobcích, častěji podél velkých silnic, uloženy. Společná místa pohřební bývala v Římě velmi řídka; toliko vznešené rody měly své rodinné hrobky, neb ukládali pozůstatky svých příbuzných do podzemních hrobišť. Ve zdích těchto nalézaly se malé výklenky, do kterých popelnice uloženy byly; taková hrobka nazývala se, podobna jsouc holubníku, columbarium. Otroci jakož i chudí, kteří dle názorů římských pohřbu nebyli hodni, vházeni do

jámy (puticulus) a pak prstí jsou zasypáni. Křesťané však hned od počátku s ošklivostí se odvraceli od zvyku tohoto, zavinovali těla zemřelých ve stkvostné plátno, pomazali vonnými mastmi a pochovávali je ve hrobech. Pevnou majíce víru v těla vzkříšení, spatřovali v těle bývalý příbytek nesmrtelné duše, posvěcený požíváním těla i krve Kristovy, nástroj, kterýmž duše byla činna, kterýmž trpěla a si nebeské odměny zasloužila, který tudíž bude míti podíl na budoucím z mrtvých vstání. Láskyplná starosť o zemřelé byla jim takto svatou povinností. Křesťané, vznešení i chudí, považovali se za bratry a sestry, za členy jedné veliké rodiny Kristovy, a proto si přáli i po smrti společného odpočinku. Takto povstala velká společná pohřebiště, místa spánku (coemeteria). »U křesťanů,« praví sv. Jeroným, »není smrť žádnou smrtí, nýbrž toliko pokojem a blahým spánkem až k velkému jitru slavného těla vzkříšení«. Proto se křesťané odlučovali ode všeho styku s hroby pohanskými a zvláštní sobě hrobky budovali, zmíněná již coemeteria. V Řecku značilo slovo coemeterium (κοιμητήριον) jediný hrob o sobě, v Římě však celé pohřebiště, jež v Africe slulo accubitorium. — Křesťané měli sice již v třetím století v Římě 46 shromáždišť nadzemních, v rozličných krajinách v Africe, Španělsku, Gallii a severní Italii též pohřebiště nadzemní, kaply totiž, cellae memoriales zvané, kdež i občas své schůze náboženské odbývali; z těchto památek však pouze skrovné zbytky se nám zachovaly. Při založení těchto hřbitovů podporovala je velmi víra, mrav, ano i samo zákonodárství pohanského Říma. Všichni vzdělaní národové měli hroby zemřelých v uctivosti; tak i Římané. »Každému jest volno posvětiti půdu pochováním mrtvého,« tak zněl římský zákon. Půda stávala se pouhým pochováním mrtvého posvěcenou a nabyla rázu náboženského, hrob byl svatou, nedotknutelnou zemí, stejně jako místo, na kterémž chrámy stávaly. Půda nesměla tedy býti koupena, ani odkoupena, zděděna, ani prodána, a stala se takto posvátným majetkem rodiny, jejížto členové tam odpočívali. Jakožto průměrná míra hrobky bylo určeno 125 římských stop (1 stopa římská asi 0·3 m.); jsou však i příklady, kde hrobka 1000 ano i 2000 stop v délce a šířce měřila. Přese všechny tyto výhody zákonité nemohli křesťané nadzemní hrobky stavěti, kde tolika nepřátelských nástrah a násilnictví lidu a císařů se jim obávati bylo. Tak Tertullian dosvědčuje, kterak r. 203. po Kr. zuřivé davy lidu křesťanské hrobky v Karthagině zpustošily; Eusebius píše, že k rozkazu císařův mnoho ostatků svatých mučeníků do vody vmetáno bylo, a konečně v hrozném pronásledování za Diokletiana bylo křesťanům jediným útočištěm nitro zemské. K této přednosti podzemních pohřebišť druží se i ta, že zde mohli křesťané na stěnách veškeré vzpomínky a tajemství sv. víry jakož i vítězství sv. mučeníkův označiti. — I jiní národové pochovávali své zesnulé v nitru zemském, avšak ve hrobech pouze ojedinělých, v jakém i sám Spasitel po dokonaném díle výkupném odpočíval. Než křesťanská pohřebiště jsou rázu zcela jiného, jenž úplně souhlasí s naukou

křesťanskou; jsou velmi rozsáhlá, společná, naznačujíce i zde základní známku církve sv., všeobecnosť. Křesťanská pohřebiště jsou celými městy mrtvých, tisíci hroby vyplněné labyrinthy, které nepřipouští, abychom je s nějakými osamělými hroby pohanskými zaměňovali. Že křesťané mohli zakládati společná pohřebiště, plyne též ze zákonů tehdy platných. Dle těchto vcházeli občané rozličných stavův a povolání, jako: vojíni, námořníci, zedníci, lesníci, rybáři, vinárníci, zlatníci a jiní, ve spolky čili bratrstva, založená za stejným účelem, zaopatřiti totiž členům družstva počestný pohřeb. Z nápisu na jednom náhrobku dovídáme se, že dle stanov takového družstva bylo předepsáno, aby každý člen při svém přijetí zapravil soudek vína a 400 sesterců (asi 60 zl. r. č.) a k tomu ještě měsíční poplatek 5 assů (asi 18 kr). Zemřel-li člen, jenž řádně dostál povinnostem svým ke spolku, vydal spolek čtvernásobný obnos při přijetí zapravený na uhražení výloh pohřebních. Zemřel-li člen ve vzdálenosti více než 20 mil od Říma, tu bylo tělo jeho třemi spoluúdy do Říma přivezeno, kdež se pak na den výroční vznešenějších členů nebo zakladatelů spolku pozůstalí ke hrobu dostavili k radostným hodům. Tohoto výhodného zákona použili též první křesťané, aby si takto pojistili pohřeb křesťanský a aby po smrti své ke svým věrným bratřím přidruženi byli. Pronásledování křesťanů vyžádalo si bezčetných již obětí, a ještě nikdo zákona tohoto proti křesťanům neporušil. Císař Trajan zakázal sice náboženské spolky křesťanské, avšak bratrstva pohřební křesťanů trvala pode jmenem collegia tenuiorum nebo pauperum dále; a jako pohané se u hrobů shromážďovali v den výroční k veselým hodům, tak i první křesťané scházeli se zde pod záštitou zmíněných zákonů ve dny výroční, připomínající smrť svatých mučeníků, beze všeho povyku ku slavnostní bohoslužbě. — Teprve císař Valerian vydal r. 257. rozkaz, dle něhož křesťané nesměli svá pohřebiště navštěvovati, než nepanoval dlouho, a nástupce jeho Gallienus právo to křesťanům opět navrátil. Divíme se zajisté, že pozůstatky sv. mučeníků křesťany mohly býti odnešeny a počestně uloženy, což se vysvětluje opět zákonem, dle něhož těla popravených musila býti oněm vydána, kteří je pochovati chtěli. Takto mají některé katakomby svá jména a původ svůj od těch slavných mučeníků, jichž sv. těla zámožnými Římany vyprošena a pochována byla. Volnější vývoj křesťanstva v Římě umožňovala i okolnosť, že křesťané původně se Židy stotožňováni bývali, kteří ode dnů Julia Caesara po celém mocnářství římském trpeni byli. To dosvědčují i »Skutkové apoštolští,« vypravujíce, kterak císařští místodržitelé v Judaei a Achaji žalob Židův proti sv. Pavlu nepřijali, domnívajíce se že se tu jedná o pouhé názory téhož náboženství. Takto požívali křesťané původně stejných práv se Židy, tedy i práva volného pohřbení. »Platili jsme,« praví věhlasný Tertullian, »za příbuzné Židům, a žili jsme ve stínu náboženství tohoto ovšem dovoleného.« Skutkové apoštolští však již zároveň vypravují, kterak Židé všude nenáviděné křesťany u vládcův a mocnářův osočovali a podezřívali. — Tak i v Římě.

A hle, divíme se, kterak Řím, jenž v sobě veškeré i ty nejohavnější a nejspustlejší spolky náboženské přechovával, náboženství sv. Kříže místa nepopřál. Císař Nero, jenž křesťany obviňoval, že Řím zapálili, jenž je ve smolu obaliti a jakožto živé pochodně v zahradách kolem svého zlatého domu zapalovati kázal, a po něm až do časů Konstantinových devět ještě hrozných pronásledování dosvědčují nám smutnou pravdu tuto. V těchto dobách trudných poskytovaly jediné ochrany katakomby. — Slovo to složeno z řecké předložky »κατά« a z latinského slovesa »cumbere« (ležeti), anebo z řeckého »κατά« a »κόμβα« odpočívadlo. Nebylo však původním jmenem všech starých hřbitovů křesťanských, jichž se čítá jen okolo Říma asi 60, z nichžto přemnohé jsou známy jmenem jednoho nebo více Svatých, jichž těla tam odpočívala; tak na př. hřbitov sv. Kallixta, sv. Nerea a Achillea, sv. Anežky, sv. Priscilly. Časem jmenovaly se též hřbitovy dle místa, kde byly, tak na př. hřbitov sv. Šebestiána mimo jiné jmenoval se také »ad Katakumbas,« které jméno, značící původně jeden toliko hřbitov, během času platil všem těmto podzemním místům. O jejich vzniku vedeny v minulém století tuhé spory. Byliť mnozí archaelogové zvláště protestanti, jimž katakomby jsou trnem v oku, kteří dvěma nebo třemi dvojsmyslnými místy svedeni byvše tvrdili, že křesťanské katakomby byly původně výmoly pohanské za tím účelem, aby se v nich kopal písek ku stavbám římským, a tyto písečné doly nazývaly se »arenaria;« anebo byly prý to kamenné lomy, tak zvané »latomie.« Křesťanské hřbitovy zovou se také někde »cryptae arenariae,« a oba významy učencové, jimž nemožno očitě se přesvědčiti, nýbrž vše ze své studovny rozhodovati, jednoduše zaměňovali, aby tak křesťanům tyto neocenitelné památky upřeli. Než vědecká a důkladná bádání, jmenovitě pečlivého a učeného P. Marchia Rossiho, vyvrátila zcela liché domněnky tyto. — Katakomby mívaly často svůj vchod z těchto písečných jam, a samy jsouce podzemní, výborně se hodily k tomu, aby hřbitov ukryly; mnohé však okolnosti dokazují, že se jam těch nikdy ku křesťanským pohřbům neužívalo a že z nesčíslných skoro chodeb křesťanských čtyry pouze ve hřbitovy proměněny byly a za tím účelem zvláště upraveny byly. K dobývání písku zakládaly se jámy, a to jak možno nejblíže pod povrchem, měly co nejpohodlnější přístup, aby se písek snadno odvážeti mohl, a byly tak prostranné, jak tomu bezpečnosť klenutí a zásoba písku připouštěla. Vše to lze v jamách pískových, kolem Říma založených, pozorovati. Avšak již z povahy vrstev, ve kterých se katakomby zakládaly, jasně vyplývá ráz jejich křesťanský. Skládáť se půda kolem Říma ze tří vrstev, a sice z červeného písku sopečného, tak zvané »puzzolány,« z něhož hlavně se hotoví výborná malta římská. Jiná vrstva jest kamenitý tuf, kdež jsou podnes latomie, a třetí konečně hrubozrnitý tuf (tufa granularis), jenž povstal stvrdnutím písku sopečného a tudíž ve středu mezi vrstvou kamenitou a sopečnou jakožto vrstva přechodní se nachází. Právě vrstva tato, nehodící se k dobývání písku, poněvadž s hlínou smíšena, ani ku stavění

z kamene, poněvadž příliš měkká a drobivá, výtečně hodila se křesťanům k zakládání katakomb, jež všechny v této vrstvě jsou. Měliť tam snadnou práci při kopání, již tak zvaní hrobníci (fossores) vykonávali. Tito náleželi ve staré církvi ke sboru čili bratrstvu, kteréž vykopávání, zařizování a vyplňování četných hřbitovův obstarávalo, zaměstnání to, jakéž v mnohých rodinách vždy dědičným bývalo. Odtud ta obratnosť a usjednocená soustava všech katakomb. Práce byla tam snadna, a mohly se též jednotlivé komory dle potřeby zakládati.

Jak z církevních dějin známo, byli hrobníci pro své povinnosti ke služebnictvu duchovnímu počteni. Na obrazech v katakombách nalezených označují se rozličné úkony, jakož i nářadí hrobníků. V každé obci křesťanské bylo jich 8 až 10; na obrazech jsou s krátkými vlasy, suknicí až ke kolenám podkasanou, obnaženýma rukama a nohama, a s nářadím (jako jsou: nosatec, motyka, palice, dláto a jiná, jichž určení nám neznámo). Ku práci svítili si hrobníci kahánky oblého tvaru, krátkým hrotem zakončenými, z nichž knot vyčníval; takových kahanců jest v katakombách veliké množství. Křesťané jich vůbec v podzemních chodbách užívali; někdy na nich vyobrazena ryba (symbolické ἰχθύς). Rossi rozeznává mezi hrobníky stupně; v jich čele byli mensores, již v měřictví a v hornictví se znali. Nalezeny totiž obrazy, na kterých mensor vyznačen, jak hrobníkům rozkazuje, má kružidlo, velké pravídko zednické, pravídko průhlednické atd. Takým mensorem byl Diogenes, ačkoliv se jen hrobníkem nazývá; nápis na jeho hrobě zní: »Diogenes fossor — In Pace, Depositus Octabu — Calendas Octobris.« Vedle něho jsou rozličné nástroje až podnes k zeměměřictví potřebné.

I uvnitř jsou katakomby zcela jinak upraveny než jámy písečné. Tyto jsou totiž nepravidelné, křivé, beze všeho jednotného plánu a křížují se namnoze. By se písek snadno vyvážeti mohl, jsou chodby široké, prostranné a vysoko překlenuté, kde se dvě nebo více chodeb stýká, jsou úhly zaokrouhleny neb uťaty. Jinak jsou však zakládány katakomby. Tam spatřujeme čtyři i pět poschodí nad sebou, chodby jsou velmi dlouhá rovnoběžná podloubí, pravidelně vytesaná, podlaha a strop jsou s pobočnými stěnami v pravém úhlu; výše jest nepatrná a konečně, což podstatné jest, chodby nápadně jsou úzké, tak že sotva dvě osoby vedle sebe jíti mohou; šířka jejich počítá se od 75 ctm. až 1 m. 20 ctm.; ano někde jen 55 ctm.; křížují se často, ale vždy v úhlu pravém, a tvoří takto dokonalé bludiště čili síť podzemních mezisíní. Proto jediné pevná víra prakřesťanů, rukou bratří našich, tyto příbytky věčné naděje zbudovaly, které až podnes obdiv naš budí! V kolmých stěnách jednotlivých chodeb jakož i v pobočních stěnách u schodů jsou vodorovně k sobě běžící řady výklenků čtverhranných, malých i velkých, dosti však dlouhých, aby obsáhly tělo lidské od dítka až k dospělému muži. To jsou loculi. Tělo leží vždy bokem k chodbě, ruce majíc křížem položené na prsou a jest

v plátno zavinuto. Velikosť hrobů řídí úplně délka těla. Rakví tam nepotřebovali; byloť tělo do úzkého výklenku vloženo, kterýž na to neprůdušně se uzavřel buď mramorovou deskou, aneb obyčejněji několika širokými cihlami, ježto se hranou do žlabinky, k tomu účelu vytesané, zasazovaly a kolkolem maltou zamazaly. Někdy odpočívají v těchto výklencích i dvě nebo tři mrtvoly; pak se zove loculus bisomus, trisomus. U dětí nebo paní tam odpočívajících viděti častěji i zamilované předměty, jako: prsteny, náušnice, sponky, zvonečky a podobné. Nápis se buďto vryl do mramoru, nebo psával se do vlhké malty. Tisíce takových nápisů spatřiti lze v musejích a chrámech. Nejvíce však hrobů jest bez nápisů. Na malém podstavci nebo ve výklenku stávaly hliněné lampy náhrobní, odznak to světla víry Kristovy. Rossi vypočítal, že chodby čili galerie všech katakomb v jedné řadě by tvořily silnici 876 km. neb 140 zeměpisných mil dlouhou, vzdálenosť to od jednoho konce Italie ke druhému, a plocha podzemní k tomu spotřebovaná obnáší něco přes čtverečnou míli, kteráž plocha má 6 milionů v Pánu odpočívajících obyvatelů, s důvěrou vzkříšení svého očekávajících.

Celé toto podzemní město povstalo z nepatrných počátků. Zakládalyť sobě mnohé rodiny křesťanské pod záštitou již zmíněných zákonů státních hrobky soukromé se vchodem ze silnic, a byly takto ode všech snadno pozorovány. Křesťané považujíce se za jednu toliko velkou rodinu Kristovu družili se k sobě i po smrti, a když počet jich stále vzrůstal, tu více poschodí v katakombách budovali. Ještě nyní jsou některé katakomby pískem zcela zasypány, což se stalo tím, že při zakládání těchto hřbitovů písek, který se měl z jedné chodby vyvážeti, do jiné již vykopané a mrtvými těly naplněné chodby se převážel. Taktéž za časů nebezpečných pronásledování bylo vyplnění takové chodby nejjistějším prostředkem, aby se hroby sv. mučenníkův a papežův od znesvěcení nebo rozbourání uchránily. I nezkušené oko pozoruje v těchto chodbách a poschodích jednotlivých hřbitovů rozdíly a nestejnosti, dle nichž jich pozvolný vývoj jasně lze stopovati. Nejvyšší poschodí t. j. nejstarší část, jest ve svých kaplích a komorách prací z malty sádrové vyzdobena. Časem však dospěli hrobníci k takové znalosti látky, z níž kopali, že ozdoby j.ž nebyly pouze zevnitř umístěny, nýbrž z měkkého tufu zhotovovány; tak byly sloupy, pilíře, hlavice, ano i židle a lavice z tufu dlabány. Kdežto nejstarší komory jsou malé a pravouhelné, mají pozdější tvar kříže nebo šesti- a osmihranu, od něhož pásy ku klenutí vycházely. Komory zakládaly se již od dob nejstarších po pravé a levé straně chodeb, původně malé, tak že sotva některé 2 až $2^1/_2$ m. délkou a šířkou měří, jsouce počátkem určeny, aby zvětšily prostor na uschování mrtvých těl. Mezi těmito však brzo vynikal hrob bezprostředně k chodbě vedoucí, jenž obyčejně velmi pečlivě byl zhotoven. Bylať za tím účelem vytesána rakev z mramoru a vodorovnou deskou mramorovou pokryta. Hroby ty jsou obloukem okrášleny, a proto slovou arkosolium. V těchto

hrobech pochována byla těla svatých mučenníkův, a v den jejich úmrtí se tam slavívala výroční památka. Tu sloužily hroby ty za oltáře, k nimž se zástupy zbožných věřících hrnuly, Božská tajemství se slavívala a řeči k jejich chvále se činívaly. Síň odpovídá tu lodi a výklenek či arkosolium apsidě našich chrámův. Takto se stala kamenná rakev oltářem; odtud obyčej, že i u nás oltáře podobu rakve mají, a že se do nich ostatky svatých kladou. Aby se co možná nejhojnější počet věřících sv. oběti účastniti mohl, bylo více kaplí spojeno, tak že několik set věřících místa mělo. A tu pilné nastaly změny. Nejdříve zakládaly se prostranné vchody a pohodlnější schody; pak se stavěly zdi, aby podpíraly hroutící se chodby, a zde onde prolámaly se v klenutí nálevkovité otvory, aby se mohlo světlo a vzduch volně do nich prouditi. Konečně zakládaly se nad vchody basiliky čili chrámy, a hlavní hrob nazván confessio ecclesiae (vyznání chrámu), dle něhož se též basiliky jmenovaly. Za pronásledování křesťané hlavně do těchto kaplí se utíkali, odtud donášeli též kněží a jáhnové tělo a krev Páně do vedlejších síní věřícím. Pro biskupa a kněžstvo jsou tam sedadla z tufu; některé kaple jsou velevýznamnými malbami a okrasami z mramoru a sádry bohatě vyzdobeny.

Dějiny katakomb dají se rozděliti ve tři doby, z nichž první jest doba zápasu pravdy křesťanské s bludy pohanskými od časův apoštolských až do doby Konstantinovy, as od r. 67. až do r. 312. Druhá doba míru, od r. 312—408.) třetí doba úpadku až ku jich znovuzrození. Až do vítězství Konstantinova, kde církvi sv. trvalý mír zaručen, jsou v dějinách katakomb velké mezery; mámeť málo písemných památek, svědčících o počátcích církve sv. v Římě. A to lze snadno vysvětliti. Uložilť si Diokletian císař, jenž nejhroznější všech pronásledování rozdmýchal, veškeré památky a vzpomínky křesťanské zničiti a setříti; posvátné knihy a církevní spisy byly vynucovány, aby padly potom plamenům a dýmu za oběť, zkrátka po křesťanství nemělo ani stopy zůstati. Pro nedostatek písemných památek z doby nejstarší chtěli naši nepřátelé ve víře pochybovati o nejstarších podáních, o pravdivosti pozdějších pramenův a legend svatých mučenníkův, ano dokonce mnozí chtěli i pochybovati, že někteří z těchto sv. mučenníků vůbec žili, jako sv. Cecilie, sv. Domitilla atd., a při tom vyličovali počátky křesťanstva v Římě tak, jako by se bylo náboženství Kristovo do věčného města vkradlo a své první přívržence jediné mezi nejchudší a nejnižší třídou lidu získalo. Než nedostatek ten úplně jest nám nahražen památkami v katakombách. Hlavně krypta papežská, hrob sv. Cecilie a jiné, jež Rossi byl odhalil, vysvětlují nám mnohé věci dosud pochybné nebo neznámé. Tím dokázáno, že stará podání a legendy církevní na úplné pravdě se zakládají, zároveň však vyvrácena smyšlénka svrchu uvedených učencův o počátcích křesťanství v Římě, a zřejmý nám tu podán důkaz o obětavé lásce bratrské mezi rodinami vznešenými a zámožnými hned v první době pro Krista získanými.

Roku 67. spečetili sv. knížata apoštolská v Římě víru vlastní krví a byli dle hodnověrných svědectví v podzemních hrobkách pochováni, což svědčí o tom, že křesťané již před smrtí obou sv. apoštolů katakomby zakládali. Než kterak mohli stavby takové podnikati? Křesťanství, jak již řečeno bylo, hned v prvním čase přijímaly v tomto světovém městě i rodiny nejvznešenější, i v paláci císařském. Při prvním pobytu svém v Římě byl sv. Petr pohostěn na pahrbku Janikulu u vznešených manželů, z listů sv. Pavla nám známých, Aquily a Priscilly. Při druhém příchodu do Říma ubytoval se sv. Petr v nejzámožnější a nejkrásnější čtvrti města na úpatí pahrbku Viminalského, kdež jej přijal pohostinně člen rodu Korneliův, buď příbuzný setníka Kornelia, příjmím Pudens, o němž skutkové Apoštolští v hlavě X. se zmiňují, nebo setník Kornelius sám, jehož chotí byla sv. Priscilla a její vnučky svaté panny Pudentiana a Praxeda. Nejvěrnějšími stoupenci sv. evangelia v Římě byli též členové slavného rodu Ceciliův. Oba tyto vznešené rody osvědčily se přede všemi jinými ve starém Římě nejhorlivější láskou k vlasti, statečností a hrdinskými ctnostmi občanskými, a právě tato slavná jména čteme v nejstarších katakombách křesťanských svaté Priscilly, sv. Luciny, svatého Kallixta a v jiných. Bohaté rody tyto zakládaly si jako jejich pohanští příbuzní stejným způsobem rodinné hrobky, ze silnic přístupné, na vlastní jméno a na svých pozemcích, a tyto hrobky se později rozšířily na velké rodinné hrobky křesťanské, na rodinné hrobky v nejširším a nejkrásnějším slova smyslu, v nichž nejchudší otrok římský, jakmile stal se sv. křtem účastným svobody dítek Božích, stal se zároveň bratrem a spolučlenem rodů Korneliův a Ceciliův, vedle nichž po smrti své odpočíval. Tak povstaly katakomby z hrobek rodinných, a bylo třeba je pro stále větší počet křesťanů rozšiřovati. Než tím také rostla zuřivosť pohanské lůzy a křesťané pronásledováni. Dlouho zůstaly křesťanské hřbitovy nedotknuty; když však jich počet stále rostl, tu hrozilo nebezpečí i jim. A proto bylo potřebí, by hrobky ty, majetek dříve soukromý, staly se společným majetkem a takto jakožto majetek bratrstva pohřebního zákonité ochrany nabyly, poněvadž císař Septimius Severus (r. 193—211) všem spolkům pohřebním povolil, by si zakládaly hrobky a za svého zástupce právního některého člena si vyvolily. Nic nebylo u křesťanů přirozenějšího nežli že papež jako biskup římský, řízení veškerých těchto spolků převzal, jak to patrno ze spisu Philosophumena od jakéhos protivníka papeže Kallixta v první polovici třetího století sepsaného. Tam mimo jiné uvádí, že papež Zephyrinus jistý hřbitov odevzdal jáhnu Kallixtovi, kterýžto hřbitov leží na silnici Appiově, že tam mnoho biskupův a mučeníkův odpočívá; Kallixtem byv rozšířen a zveleben, až podnes hřbitovem Kallixtovým slove. Jáhen ten a pozdější papež Kallixtus byl tam sám pochován a po něm všickni papežové až do doby míru, tak že se stal úředním hřbitovem čili hrobkou papežskou. Nedotknutelnosť hrobů křesťanských byla až dosud i oněmi císaři

uznávána, kteří církev sv. krutě pronásledovali, jako: Neronem, Domitianem, Trajanem, Hadrianem a Septimiem Severem, ano i krvelačným Deciem. Takto se hrobky křesťanské stále rozšiřovaly, nové zakládaly, staré přestavovaly a okrašlovaly, aby božských tajemství tu slavených důstojnými se staly, ano za císaře Alexandra Severa a Philippa Araba stavěli sobě křesťané i nadzemní kaply nade hroby slavných mučeníků. Roku 257. nastalo pronásledování křesťanů za Valeriana císaře, dle jehož rozkazu bylo zapovězeno kdekoli se shromážďovati nebo hroby navštěvovati. Bylo sice dovoleno do katakomb jako dříve pochovávati, avšak za jiným účelem je navštěvovati naprosto zapovězeno a přísně trestáno. Tak byl sv. papež Sixtus II., jenž s věřícími v katakombě Praetextatově na modlitbách při sv. oběti meškal, pochopy zajat, do Říma vlečen, odtud opět do katakomb uveden, kdež zároveň se svými jáhny a kněžími výpomocnými byl ubit »quoniam Valeriani mandata contempsit.« Avšak již jeho nástupcem Gallienem navrácena křesťanům stará práva r. 260., a nástupce Sixtův, papež Dionysius, rozdělil chrámy a hřbitovy jednotlivým správcům duchovním v městě, kteří velmi o jich zvelebení se starali. Křesťané se za dob Valerianových přesvědčili, že ani tyto hřbitovy bezpečného jim útulku neposkytují, a proto uzavírali obyčejné vchody do katakomb, zakládali nové tajné stezky často do zmíněných již jam pískových (arenarií). Legendy nám vypravují, že křesťané nezřídka jako papež Sixtus II. až do katakomb pronásledováni byli. Tak vypravuje Řehoř Tourský, kterak sv. Chrisant a Daria do písečné jámy vtaženi a zasypáni byli. Jejich hroby však častým uzdravováním nemocných tak se oslavily, že křesťané nad nimi stánek s klenutím překrásně pracovaným ve skále vytesali, kdežto se zbožní zástupové shromážďovali. To když pohané vypátrali, dal císař křesťany tam se modlící zavříti, vchod zazdíti a pak otvorem pro světlo čili průduchem (luminare) prsť a kamení dolů hrnouti a je za živa pohřbiti, tak že týmž způsobem zemřeli jako svatí před nimi. Poněvadž zasypáni byli, ani se právě připravovali ku mši sv., bylo později ještě mnoho různo ležících stříbrných nádob nalezeno, v nichž víno k nejsvětější oběti přinesli. Stejným způsobem zemřela sv. Emerentiana, ana se právě na hrobě sv. Anežky modlila. Taktéž sv. Kandida byla kamením zaházena. Za všeobecného pronásledování skýtaly tyto temné chodby a kaple nejjistější ještě ochrany, jak se především o papežích Alexandrovi, Kallixtovi a Cajovi sděluje. Svatý papež Štěpán bydlel plných osm roků v katakombách. A v těchto hlubinách podzemních zastávali nástupcové sv. Petra svatý úřad svůj, zde křtili, kázali, volili kněze a biskupy, zde slavili synody církevní, odkud vysýlali své listy pastýřské všem věřícím a zde připravovali se na korunu mučenickou. — Roku 303. vypuklo poslední, nejhroznější pronásledování za císaře Diokletiana, Galeria a Maxentia. Chrámy spáleny, hřbitovy i s pozemky k nim patřícími státní pokladně přiřčeny. Papežové nemohli tam ani již pochováni

býti, ano bylo jim nové zakládati hřbitovy, aby pochovati mohli bratry a sestry, jež pronásledování tomuto padly za oběť. Avšak bouře ta byla příliš hrozná, než aby mohla dlouho trvati. Roku 306. zastavil Maxentius pronásledování, roku 311. obdržela církev všechny statky své zpět. Roku následujícího slavil Konstantin pod praporem kříže své vítězství nad Maxentiem, přijal víru v téhož Krista, jemuž za své vítězství děkoval, a církvi opět mír a svobodu navrátil. — V době právě naznačené poznáváme též, kterak církev i zde pod zemí veškerých umění k oslavě Boží použila, kterak lepou formu klassickou obsahem křesťanským vyplnila, a takto zpuchřelou již budovu umění pohanského k novému životu povzbudila. Zde zobrazovala dovedná ruka malířův, jichž právě v době té v Římě bylo hojnosť, veškeren skoro obsah dogmatiky katolické, tak že směšnou zůstává námitka, že by byla církev katolická hned po svém vzniku uměním odporovala. Církev sv. již tehdy posvětila působením svým veškeré umění, a pokud křesťanům pod zemí volnosť popřána byla, obohacovala jejich neúmorná ruka stále novými památkami podzemní tento svět. Jakmile však katané pohanští až sem na křesťany doráželi, tu ustoupilo bohatství uměleckých díl lakonické jednoduchosti. Proto čím pozdější, tím také nedokonalejší jsou veškeré památky až k opětnému znovuzrození veškerých umění touže sv. církví provedenému, jakmile divocí národové germánští sladké jho Kristovo přijali. —

Katakomby v době míru od r. 312—408.

Když slavný edikt milanský církvi radostnou budoucnosť přislíbil, seděl na stolci Petrově Miltiades či Melchiades. Týž přebýval první z papežů v Lateránu a byl posledním papežem, jenž v katakombě sv. Kallixta pohřben byl, ne však ve hrobce papežské, jejíž vchod za pronásledování byl zasypán. Od doby té papežové pochováni v basilikách nade hroby mučeníků vystavených, a jich příkladu následovali též věřící, čímž pohřbívání v katakombách stávalo se stále vzácnějším. Znovu však navrátili se křesťané ke katakombám ještě jedenkráte, a to za sv. papeže Damasa (r. 366—384), jenž chtěje opět vzkřísiti hrdinného ducha křesťanského věřící přiváděl do katakomb ke hrobům sv. mučeníků. Proto hleděl všemožně po celý svůj pontifikát tyto drahocenné památky křesťanské opraviti a okrášliti. Kázal zasypané chodby opět vykopávati a pro četné poutníky rozšířiti, zakládal nová schodiště, zjednal pohodlnější přístup po nejkratších cestách ku slavným svatyním, kaplím sv. Sixta, sv. Cecilie a jiným. Tak jen u katakomby Kalixtovy spojil 11 kaplí jedenácterými schody. Náhrobní kaple nádherně vyzdobeny, stěny mramorem obloženy a malbami okrášleny; kde bylo třeba, vystaveny nové zdi a pilíře, aby se některé stěny nesřítily.

Zvláštními otvory (luminaria) postaráno o dostatečné osvětlení, a aby nikdo nezbloudil, ukazována cesta od jedné kaple ke druhé. O zbožné činnosti Damasově hlavně svědčí přemnohé nápisy dosud

zachované, velkými písmenami, zvláštním způsobem a velmi ozdobně tvořenými, jež podnes slovou písmeny Damasovými. Pisatelem těchto snadno poznatelných, překrásných nápisů, jimiž nám mnohé básnické plody oné doby se dochovaly, byl Furius Dionysius Philokalus, ctitel a miláček Damasův. Tak stalo se, že katakomby nejen přečetnými zástupy zbožných poutníků navštěvovány byly, nýbrž i pohřbívání v katakombách opět zavedeno. Jaký pocit vzbuzovaly katakomby před sv. Damasem, slyšme z úst sv. Jeronyma. »Když jsem,« praví totiž, »jsa chlapcem v Římě vyšším studiím se věnoval, často jsem navštěvoval se svými soudruhy v neděli hroby apoštolův a mučeníků a vstupoval jsem do podzemních síní, jež v hloubi zemské vykopány jsou. Z obou stran vstupujících jsou stěny mrtvolami vyplněné, a vše jest tak tmavo, že mi přišla myšlénka o vyplnění proroctví, znějícího: »Za živa sestupují dolů do propastí.« Jen zřídka umírňuje paprsek sluneční tuto hrůzyplnou tmu, vkrádaje se tam ne otvorem nějakým, nýbrž úzounkou skulinou.« Zcela jinak však líčí slavný básník křesťanský Prudentius katakomby, vypravuje ve svých chvalozpěvech, že křesťané krypty přičiněním papežovým zlatem a stříbrem vyzdobovali, poutníci do nich se hrnuli, u posvátných míst slzy prolévali a pozůstatky líbali. Také mnozí v katakombách pohřbeni. Nápis z roku 381. dosvědčuje, kterak jistá vznešená paní za časů Damasových za veliké své zásluhy o chudinu obdržela hrob mezi svatými, čehož mnozí si přejí, avšak zřídka dosáhnou. »Accepit sepulcrum intra limina sanctorum. quod multi cupiunt et rari accipiunt.« Bylo tedy zbožným přáním všech vedle svatých mučeníků pochovánu býti. To však bylo katakombám na úkor, poněvadž mnohé obrazy byly tim porouchány, stavby zohyzděny, ano i hroby znesvěceny. Nikdo však nebyl hodnějším, aby v katakombách byl uložen, než papež Damasus sám. Ačkoliv bylo jeho vroucím přáním odpočívati ve hrobce papežské, později Jerusalemem mučeníků nazvané, kde jeho předkové dřímali, přece se zřekl štěstí tohoto nechtěje přílišnou horlivosť věřících ještě podněcovati. Tomu svědčí nápis jím zhotovený a ve hrobce papežské umístěný.

»Hic fateor Damasus volui mea condere membra; Sed cineres timui sanctos vexare piorum.«

Nechtěl se tedy do společnosti svatých vetřiti. A na jiném pomníku jakéhos jáhna praví zřejmě: »Prospějeť málo blíže svatých odpočívati, života ctnosť jediné slávy nebes pro sebe má.«

»Ne s tělem, s duší svou povždy prodlévej u svatých. Spasena-li duše tvá, i tělo spásy dojde.«

Takto utuchla touha věřících v katakombách býti pohřbenu a již po třiceti letech přestaly pohřby v katakombách úplně a nastala doba úpadku a zapomenutí katakomb. Nadešelť rok 410., kdy první barbaři, divé tlupy Visigothův pod vůdcem Alarichem, věčné město obléhaly, vydobyly, zdrancovaly a konečně po výplatě ohromné sumy peněz z Říma odtáhly. Od roku toho až do r. 453. zřídka jen se

v katakombách pochovávalo, a odtud přestaly pohřby v katakombách úplně. Z počátku nedotkli se sice barbaři hrobek křesťanských, než římské pontificale dosvědčuje, kterak již roku 537 král Vitiges s Ostrogothy ani těchto posvátných památek nešetřil; praví: »Ecclesiae et corpora martyrum, Sanctorum exterminata sunt a Gothis.« Zvláště utrpěly krypty na silnici solné (Via Salaria), kudy barbaři táhli; nápisy Damasovy rozbity a nepochybně by byly ztraceny, kdyby papež Vigilius po svém vysvobození z rukou nepřátelských je nebyl dal znovu opsati. — V míru snažili se opět papežové katakomby zvelebiti. Tak Jan II. kázal je opraviti a nařídil, aby každou neděli služby Boží se tam konaly a k tomu potřebné předměty z paláce papežského, Lateránu, do všech coemeterií přineseny byly. I Sergius I. a Řehoř IV. starali se všemožně o katakomby. Než tu opět přivalily se r. 756. zuřivé davy Langobardův pod vůdcem Aistulphem, dychtíce po zlatě a ostatcích svatých, které jako drahocennou kořisť s sebou do Lombardska odnesti. Tu odhodlal se r. 757. papež Pavel I., ač mu srdce při tom krvácelo, zachrániti zbytky ostatků svatých a dal proto mnoho hrobův otevříti a těla tam odpočívající do čelnějších chrámů římských odnésti. V listech od něho nám dochovaných stěžuje si trpce do zuřivých Langobardů jakož i do netečnosti věřících že ztratili veškerou úctu k těmto místům zasvěceným a do nich i dobytek pouštěli, ano i chlévy pro ovce tam zařizovali. Proto byly mnohé ostatky sv. mučeníkův a pannen do chrámu sv. Štěpána a sv. Sylvestra Pavlem I. vystavených uloženy.

I jiní papežové, jako Hadrián I. a Lev III., pokoušeli se naposled o opětné zavedení bohoslužby v katakombách, avšak marně. Časté zasypání chodeb přimělo papeže Paschala I. k tomu, že za příkladem Pavla I. sv. těla mučeníků z katakomb do chrámů římských přenášeti dal. Tak zvěstuje nám nápis ze dne 20. července r. 817., že Paschal dal přenésti 2300 těl z katakomb do chrámu svaté Praxédy. Něco později bylo též mnoho sv. ostatků do Pantheonu, chrámu to již křesťanského, převezeno, tak že za časů Karla Velikého nejslavnější světci již z katakomb odneseni. V 9. a 10. století končí slavné dějiny katakomb, a od té doby úplně na ně zapomenuto, mimo katakomby sv. Šebestiána, poněvadž k ní přístup kostelem nad ní vystavěným snadným byl. Tato katakomba jest jako ozvěnou u prostřed všeobecného zapomenutí. Po celé 12. století až do roku 1432. mlčí dějiny o katakombách, až roku toho někteří minorité s jinými ještě soudruhy navštívili katakomby a svá jména na stěny rozličných hřbitovů napsali. Nejhorlivější však navštěvovatelé katakomb byli členové římské akademie Pomponia Laeta. Tato jména antická, jež si přikládali, a záliba ve vědách světských zavdala příčinu, že byli u papeže Pavla II. obžalováni z odpadlictví jakož i spiknutí proti papeži. Vyšetřování však proti nim zavedené mělo stkvělý výsledek; byliť obžaloby sproštěni a mohli se bez překážky věnovati svým studiím. Teprve nyní nalezl Rossi jména jejich v katakombách na rozličných místech, z nichž jeden zní: »Pantagatus, sacerdos academiae

Romanae,« a z toho opět mnozí soudí, že se tu jedná o sektu protikřesťanskou, což však divnou bylo by protivou, chtíti totiž staré pohanství zaříditi na oněch místech, mezi hroby oněch, jenž pohanství zničili. V prvních dvou třetinách století 16. jsou katakomby opět zapomenuty, avšak již vystupují radostné červánky, ranní zoři zvěstující. Uplynulo pohanské období medicejské, a opět začínali se učenci obraceti k umění křesťanskému, a snad i osudná roztržka církve východní též mocně pobádala myslí všech, aby křesťanství až na první počátky sledovali a nezadatelné právo církve římské dokázali.

V té době poukazoval sv. Filip Nerejský na »acta martyrum« a Baronius pracoval na svém veledíle, na annálech. Tu najednou přišli dělníci, as dvě míle od Říma dne 13. května r. 1578. kopajíce na vinici v pravo od silnice solné puzzolánu na křesťanský hřbitov. Na vše strany rozbíhaly se chodby často se křižující, objevila se luminaria, velké krypty, arkosolia s obrazy, v nichž celý skoro dějepis biblický jest uložen, četné nápisy řecké, latinské atd. Zpráva o tom roznesla se rychlostí blesku po celém Římě, a odtud i odjinud hrnuli se lidé zvědaví všech stavů, aby vlastníma očima na ony zázraky popatřili. Všude rozhlašováno, že objeven nový podzemní Řím, a Baronius nazval onen den dnem narození vědy a jména podzemního Říma. Ze všech končin odesláni tam učení zpytatelé, jichž činnosť však obmezovala se na malý pouze počet hřbitovův, a stali se předchůdci maltéza Antonína Bosia, Kolumba podzemního Říma. Již r. 1592., jsa teprve osmnáct roků stár, objevil s nebezpečenstvím života role pro křesťanskou vědu a umění nevyčerpatelné, až do jeho času ladem ležící a neprozkoumané, kterémuž úkolu celý život svůj věnoval. Objevilť vchod asi ke třiceti hřbitovům a prodléval tam po celé dny a noci a nashromáždil poklady, ku kterým nyní nutno přihlížeti dějepisci, archaeologovi, filologovi, umělci a hlavně bohoslovci. Ohromnou látku, kterou Bosio objevil měli jiní papežem ustanovení zpracovati, docílili však skrovného výsledku; až ve století 19. na rozličných místech opětně studia o katakombách započata. Tak Settele a Secchi v Italii, Rheinwald v Německu, Wiseman a Roch v Anglii, Greppo a Guéranger ve Francii a po nich P. Marchi, jenž vyslovil zásadu, že se mohou jednotlivé katakomby důkladně prozkoumati, že však není možno všechny v jednotný, velkolepý celek spojiti. Konečně nadešel slavný pontifikát Pia IX., jenž horoucí láskou ku všemu dobrému proniknut s velikým nákladem a velkými obětmi podporoval dělníky v katakombách pracující, jmenovitě slovútného Rossiho, o němž dříve jsme se zmínili. Týž přijal sice methodu P. Marchi-a, avšak spojil netušené a neznámé posud památky antické důmyslně v obrovský celek, podávaje nám takto jednotný, pravdivý obraz veškerého života starokřesťanského. Celé církevní a občanské zřízení odhaleno tu zrakům všech. Soustavně se pracuje, vše se dle možnosti obnovuje, všecky malby

se okreslují, a z každé prozkoumané části katakomb zhotovují se plány. Za Pia IX. vykonalo se pro katakomby více než po mnoho století předešlých. Ovšem z mnohých uměleckých památek zůstaly pouhé zříceniny, jež nám Prozřetelnosť božská zachovala, bychom z nich poznali, že tatáž byla víra tehdejších křesťanů, jaká jest naše, a abychom, těchto vznešených vzorů křesťanského jara následujíce, touže pevnou vírou, nezvratnou nadějí a čistou láskou k církvi Kristově lnuli. —

Z básní Tomáše Moorea.

Z angl. přeložil J. W.

II.

Když nekochá již radosť, netěší,
a naděje, co kmitla bleskem
nám v proudu slzí, také neblaží,
a vše se zatemnilo steskem;

Ach, kdo by snes' tu sudbu bouřlivou,
Tvé lásky kdyby peruť mocná
až s hůry kynouc rukou pečlivou
nám světlo nevzbudila z temna:

Tu strasť se zjasní Tebou dotknuta
nad zory vznět skvostnější září,
as tak, jak ustoupivší temnota
nám v světlo dává patřiť tváří.

Význam sv. Klementa

v apoštolských pracích sv. Cyrilla a Methoděje a ve Slovanstvu.

Napsal Klem. Cigoš.

Velikých o národy slovanské získali si zásluh sv. Cyrill a Methoděj, a na obzoru života slovanského marně bys hledal mužů větších, zasloužilejších. — A proto není divu, že při zvuku jmen jejich plnívají se vděčností srdce pravých, cyrillo-methodějských dítek Slávie, že duše unášena bývá proudem blahých vzpomínek a dalekosáhlých nadějí; není divu, že s radostí oslavujeme výroční památku velikých apoštolů slovanských, že s uctivou zálibou všímáme si všeho, co bylo a jest v nějakém styku se životem a působností sv. Cyrilla a Methoděje. Památnými jsou nám nízounké kříže, jež cyrillo-methodějskými slovou, milými a zajímavými jsou nám studánky, jež pověsti lidové zázračným rouchem divův opřádajíce, Cyrillkami a Strachotinkami nazývají, důležitými a památnými jsou nám kapličky, jež pode jmenem Klementek až na naše se dochovaly

doby, — milou vůbec a významnou jest nám každá — každá známá událosť ze života velikých našich světců!

Pomíjejíce však významu všech ostatních událostí a památek cyrillo-methodějských, přihlédneme tentokráte bedlivěji aspoň k oné události, již vším právem možno řaditi mezi nejdůležitější a nejvýznamnější: míníme naleznutí ostatků sv. Klementa.

Sv. Klement! Jméno jeho jest tak úzce spojeno s působností sv. bratří, — že vším právem sv. Klementa nazvati smíme jasnou hvězdou, jež sv. Cyrilla a Methoděje utvrzovala v myšlénce pro apoštolský úřad mezi Slovany, při pracích je samých sílila a řídila, a nad utěšeným úspěchem jejich prací jako znamení pravověří a věrné lásky ku stolici Petrově zářila.

Už tedy pozorujme, kdy a kde a v jak významném lesku tato jasná hvězda sv. bratřím zazářila!

V krajích, kde valí se ruská matička Volha ku Chvalinskému moři a kde kozácký Don spěchá do zálivu Azovského, byla v druhé polovici 9. stol. mocná říše Kozarů. V dobách, o nichž jest zde zmínka, trvali Kozarové ještě ve tmách pohanství, až jim sv. Cyrill 860. rozžehl zářící světlo pravdy Kristovy, vyslán byv císařem Michalem III. s důstojným průvodem k tehdejšímu kaganu kozarskému, aby lid jeho Kristu získal. Mezi průvodčími a pomocníky Cyrillovými byl prý také sv. Methoděj. Na cestě do Kozarska bylo se jim plaviti vedle přístavního města Chersonu (Korzuně) na taurickém půlostrově. Sv. Cyrill chtěje přiučiti se mluvě lidu kozarského, zůstal po delší dobu v Chersonu, a při této právě příležitosti nalezl ostatky sv. Klementa.

Sv. Cyrill věděl z knih církevních, že sv. Klement byl jedním z oblíbených žákův onoho výmluvného a horlivého rybáře galilejského, jenž v Římě víru křesťanskou kázal; sv. Cyrill znal, že byl třetím nástupcem Petrovým, a že jsa mužem velikým ve slovech i skutcích upadl v nenávisť Trajánovu a jako stařičký kmet vypovězen byl na Chersones do mramorových lomů; sv. Cyrill znal působnosť a mučenickou smrť jeho, a bezpochyby že také doslechl z tradice, že tělo Klementovo vyzdviženo bylo z moře od nábožných křesťanův a uloženo na jakémsi ostrůvku v malém chrámku: a proto poslouchaje vnitřního hlasu, jenž ho nutkal, aby pátral po tělesné schránce světcově, doptával se pilně obyvatelů po ostatcích sv. těla, — až všemohoucností Toho, jenž oslavuje se ve Svatých svých, »zjevily se sv. ostatky, jež vzali (sv. bratří) s velikou ctí a slávou, a vnesli do města.« Později, vracejíce se od Kozarů, poprosili biskupa chersonského, by jim dovolil odnésti drahocenné ostatky do vlasti.

Tož zázračné naleznutí ostatků sv. Klementa na paměti majíce, tušíme, že rozplesala se duše Cyrillova radostí nad nálezem tak vzácným, že se zanítila láskou za velikou působností a příkladností Klementovou. Ten Cyrill, jenž ještě dítě zamiloval si Moudrosť, jenž ještě takořka pacholíček na paměť se učíval knihám sv. Řehoře a pod křížem na stěně napsal: Ó Řehoři, tělem člověče a duší

anděle, . . . mně, padajícího před tebe s láskou a vírou, přijmi a buď mi učitelem a osvětitelem, —« ten Cyrill jako muž zajisté, že tak učinil! Sv. Klement stal se mu vzorem, byl mu jasnou hvězdou, jejíž paprsky — ctnosti světcovy — povzbuzovaly a sílily ho nejinak, než jako rozehřívají velikány vznešené a ušlechtilé ideje . . .

A brzy naskytla se příležitosť, aby význam a moc ostatků sv. Klementa ozřejměla. Stalo se tak povoláním a příchodem sv. Cyrilla a Methoděje na Moravu, na dvůr obezřetného Rastislava. — Říši svou učiním samostatnou, neodvislou, lidu svému zjednám úplnou svobodu ve všem! — Tak myslíval Rastislav, tichounce na venek se chovaje, ale jistěji a silněji v zemi se opevňuje, až 855. silen a mocen vystoupil a vítězně obránil politické samostatnosti lidu moravského. Chtěje však vítězství své dovršiti odstraněním a lepší náhradou dosavádní německé nadvlády duchovní, žádal o kněze slovanské a posláni mu byli sv. Cyrill a Method.

Však přání Rastislavovo sotva kdy v době tak poměrně krátké s takovým úspěchem bylo by se uskutečnilo, kdyby Prozřetelnosť Boží už dříve nebyla dala sv. bratřím do rukou ostatky sv. Klementa. Bez nich sotva by se byla tak hluboce v srdcích ujala jejich dojemná slova o Ukřižovaném. Neboť nemajíce svatých ostatků, nad nimiž církev katolická už od prvních století slavívala oběť mše sv., a jichž už v té době zrovna jako dnes nezbytně bylo třeba na oltáři, aby oběť nekrvavá směla býti konána, nebyli by mohli přinášeti oběť mše sv. v cizí zemi, v níž stín smrti převládal ještě nad světlem pravé víry. A že mše sv. v pracích apoštolských velikého jest významu, kdož by o tom pochyboval? Jako jest v krajích křesťanských srdcem vší bohoslužby, tak jest v pracích apoštolských mezi pohany zázračnou, nebeskou rosou, jež novoobrácenou duši přesvědčuje, posvěcuje a působí, že se křesťanství zdárněji ujímá. A této vlaživé a zázračné rosy nebyli by měli sv. věrověstcové slov., kdyby nebyli se sebou přinesli ostatky sv. Klementa. Nebyli by mohli lidu moravskému ukázati, jak daleko vznešenější, světější jest oběť kříže nad žertvy, jež Svantovítovi, Perunovi, Radhostovi, skřítkům, běsům a ostatním svým bůžkům přinášeli.

Zřejmo ovšem jest, že nedostatku chrámův a oltářů pralehounce bylo by se odpomohlo, kdyby sv. Cyrill a Methoděj měli hned v prvních letech své apoštolské činnosti missi církevní, od papeže. Jsouce však jen jednoduchými kněžími cizí provincie církevní, jediné od světských knížat povoláni, nemohli a nesměli vkládati ostatky do nově postavených oltářů, tím méně oltáře a chrámy světiti. A přece byl oltář v jejich pracích tak důležitým! Na Velehradě a snad též v jiném některém městě moravském nalezli sice už posvěcené chrámy, a obětovali také na nich nekrvavou oběť mše sv., vyžádavše si dle tehdejšího běhu věcí »právomocnosť k tomu od metropolity salcpurského vzhledem k území Kocelovu a od arcibiskupa pasovského pro Moravu« (Dudík I, 150.), ale ne-

nacházejíce jich všude na svých častých obchůzkách po krajích moravských, potřebovali nezbytně sv. ostatkův. A všeliké takové nesnázi odpomoženo tím, že nosili s sebou ostatky sv. Klementa, jejichž významu v jednotlivých momentech apoštolských prací sv. bratří věru ani se domysliti nemůžeme! Sv. Cyrill a Methoděj nenosili je, aby se s nimi chlubili, ale poněvadž důvěřovali v mocnou přímluvu světcovu. Pod jejich záštitou tvořil sv. Cyrill azbuku slov., otevíraje takto Slovanům bránu křesťanské vzdělanosti, pod jejich ochranou poprvé vyjádřeno písmem slov.: »Na počátku bylo Slovo, a Slovo bylo u Boha, a Bůh byl Slovo,« poprvé otevřen nevyvážný poklad písem svatých. A proto nechybujeme, honosíce se, že mimo sv. Cyrilla a Methoděje též sv. Klement kladl první sázeničky k onomu velikánskému stromu, jenž z azbuky Cyrillovy vzrostl a vzrůstá. — Ostatky sv. Klementa byly sv. bratřím pohnutkou, aby za jeho příkladem obětovali život svůj časnému i věčnému blahu Slovanův, byly jim zdrojem, z něhož čerpali posilu, štítem, pod nimž roznášeli po našich vlastech rajské ovoce evangelia, byly první ozdobou chrámův a oltářův, u nichž shromažďoval se pokřesťaněný lid moravský, aby osvěžil duše své, a nabyl útěchy; bylyť vůbec ochranným a mocným palladiem, pod nímž apoštolské dílo sv. bratří s takovým úspěchem a požehnáním provedeno, že, jak legenda praví, sám Bůh nad dílem jejich se zradoval!

Než jakkoli takový úspěch milým byl Pánu Bohu, milým Moravanům, tož trpkým úrazem byl kněžím německým. Pozorujíce, že hlasy jejich stávají se na Moravě hlasy volajících na poušti, vidouce, že chrámy jejich se prázdní a všecko k řeckým mnichům se sbíhá . . ., zželelo se jim úpadku své auktority, a proto vzplanuli záštím proti štědrým rozdavačům lásky Boží. A protože závisť a pomluva jsou rodné sestry, nevypovídajíce nikdy jedna druhé sesterské pomoci, biskupové němečtí obžalovali sv. bratry u stolice Petrovy, jakoby si hleděli více pověry a kacířství a ne spásy duší, učíce jinak, než káže církev katolická. Ale třebas byly hlasy žalujících sebe větší platnosti, a proto očista z nařknuté viny sebe nesnadnější, tož přece sv. Cyrill a Methoděj bez bázně, s radostí mohli se odebrati do Říma, když je tam vzkaz papežův pozýval. Vždyť měli v ostatcích sv. Klementa nejvýmluvnější důkaz svého pravověří a synovské lásky k dobré máteři — církvi! Neboť ctíce sv. Klementa a pod ochranou posvátných ostatků jeho přeohromnou nivu slovanskou blahodatným zrnem evangelia obsévajíce, nejpřesvědčivější si vydávali svědectví, že jsou bez viny. A že Hadrian II. význam sv. Klementa v apoštolských pracích soluňských bratří předobře postřehl, poznáváme z toho, že vyšel se slavným průvodem vstříc sv. Cyrillu a Methoději a že s náležitou poctou ostatky sv. Klementa uložil v prastarém kostele, jménu téhož světce zasvěceném.

Klamali bychom se však, tvrdíce, že význam sv. Klementa přestal od oné chvíle, kdy ostatky jeho uloženy byly v rodném, věčném Římě. Sv. Klement jest až podnes známkou pravověří

sv. Cyrilla a Methoděje, jest dle Strossmayerova pastýřského listu vyzývavým příkladem, »aby Slované celou duší i srdcem po jednotě v církvi Boží toužili,« v níž jediné splní se všecky — všecky tužby slovanské.

Tázajícímu se však, proč že se Strossmayerem svatému Klementovi takový význam připisujeme, buďtež za odpověď myšlénky a slova téhož velikého biskupa.

Praví: »Ach, Slované, Slované, bratří v Kristu! My všickni bez rozdílu ctíme a vzýváme sv. apoštoly Cyrilla a Methoděje; . . . než, je-li tomu tak, jak jest možno, abychom společně neuznali, že apoštolové naši vždy s duší i s tělem sv. stolici římské oddáni byli, že vždy nejvíce k tomu směřovali, aby všecky Slovany ve svatém a nerozlučném svazku s církví římskou a její hlavou udrželi a zachovali. Ach, Slované bratří! Jak jest možno, abychom toho neuznali, kdyžtě nejen každý krok jejich působnosti k tomu směřuje, ale i všecky okolnosti života jejich před příchodem mezi Slovany, kdyžtě také naleznutí ostatků sv. Klementa jest takovou okolností, . . . jest živým svědectvím oné lásky a oddanosti k církvi římské . . . Ach, Slované bratří, jak jest možná, abychom toho neuznali, kdyžtě Bůh smrtí Cyrillovou v Římě Slovanům věčnou památku zanechati chtěl, jak jest možno, abychom toho neuznali, kdyžtě tělo sv. Cyrilla pochováno bylo vedle sv. Klementa, by i po smrti . . . hlavní směr svého působení apoštolského osvědčoval.« —

Tak soudí a vysvětluje veliký Slovan Slovanů význam sv. Klementa, a takový asi jest význam sv. Klementa pro Slovany vůbec! Pro nás však ve vlastech česko-moravských není význam jeho ještě nijak vyčerpán! Zbývá nám ještě, seznámiti se s oním duchem Klementovým, jenž tají se v přečetných kostelích a kapličkách jeho úctě a památce zasvěcených.

Svatí naši prvoučitelé vykonávajíce mezi lidem úřad svůj apoštolský, nosili skvostnou jakousi schránku s ostatky sv. Klementa. Proto nelze si ani mysliti, že by lid nebyl se dotazoval po významu toho, jehož ostatky sv. bratří nade všecky skvosty cenili, že by sv. Cyrill a Methoděj nebyli jim o sv. Klementu vypravovali, povzbuzujíce lid, aby ho ve veliké úctě choval, aby ho sobě za ochránce vyvolil. A lid zamiloval si sv. Klementa, ctil ho a stavěl k jeho úctě kostelíky a kaple. »Kaple svato-klementské jsou (tudíž) nejlepší pomníky sv. našich věrověstců, jsou, abych tak řekl, Boží muka na rozcestích, od nichž proudila se a proudí dosud sv. víra, láska ke Kristu, oddanosť ku stolici apoštolské.« (»Blahověst« 1881, 212.)

A kdo by nepřisvědčil, že důležitosť jejich jest veliká, že pro nedostatek pravých zpráv o působnosti velikých apoštolů slovanských, mohou především kaple svato-klementské rozluštiti mnohou a mnohou otázku v té příčině?! »Vždyť není pochyby,« praví Hermenegild Jireček ve »Sborníku Velehradském« (I, 207), »že zakládání svatyň klementských úzce souvisí s působením apoštolů našich, neboť kromě našich zemí a Vlach nikde jinde nevyskytují se kaple a kostely se založením tímto.« —

Sv. Klement býval cyrillo-methodějským Slovanům vždy milým a významným, avšak obé ještě nikdy tak hojně a jasně neozřejmělo, jako se to stalo právě v posledních letech.

Touž lodičku, již kdysi sv. Klement řídil, od r. 1878. řídí uprostřed vlnobití veliký papež Lev XIII., jehož činnosť naplňuje úžasem, jehož láska všecky národy objímá, jenž dle prorockých slov arcibiskupa Malachiáše všemu křesťanskému světu opravdu jest: »lumen in coelo.« Ano, lumen in coelo zasvitlo Slovanům ve sv. Otci Lvu XIII., a záhřevný, blahodárný paprsek tohoto světla nebeského ozřejměl také tím, že za příkladem sv. Cyrilla a Methoděje rozšiřuje úctu sv. Klementa mezi Slovany, dovolávaje se významu jeho, na své útraty dav zhotoviti skvostný oltář v basilice svatoklementské, přivoliv, aby sv. Klement vřaděn byl v počet patronů diecése brněnské. — »Noster Papa Leo XIII.,« dozvídáme se v té příčině z apoštolského dekrétu ze dne 8. ledna 1885., »benigne concedere dignatus est, ut amodo s. Clemens, Papa et Martyr, in tota Brunensi Dioecesi veluti Patronus minus principalis habeatur ejusque festum ab universo ejusdem Dioecesis Clero sub ritu duplici majori recoli valeat, servatis Rubricis.«

Nuže, kdož by ze všeho toho nepoznal, že veliký jest význam sv. Klementa v apoštolských pracích sv. našich věrověstův a ve Slovanstvu, — kdož by se nerozplamenil pro jeho úctu!? Ano, s důvěrou ctěme a vzývejme sv. Klementa, spatřujíce a slyšíce v uctívání jeho od Lva XIII., pokyn a hlas sv. Cyrilla a Methoděje, znějící: »Lide náš dobrý, nezapomínej oslavovati toho, pod jehož ochranou a přímluvou přinesli jsme ti písma sv., naučili jsme tě Boha znáti!«

Matce.

Kdybys to věděla, matičko milá,
když jsi mne ku kříži doprovodila,
smutně mi žehnala truchlivé čelo —
jak se to srdce mé v útrobách chvělo . . .

Kdybys mne viděla, zpět jak jsem hleděl
k rodnému městečku — jako bych věděl,
že snad je neuzřím leda jen v hoři —
jinde že sny moje zcela se sboří . . .

Kdybys mne viděla, kterak jsem v chvatu
zimničném zaklepal na cizí chatu,
srdce by chabosť i únavu hlavy
vyléčil soucitně oka lesk smavý . . .

Kdybys to věděla, kterak jsem v dáli
našel přec místečko, kde mi dopřáli
útulku: jak by jsi k Marii spěla
s díkem, že modlitby tvé vyslyšela!

L. Domažil.

O sociálním významu římských papežů.

Napsal J. Matuška.

Úkolem katolické církve jest vésti lidstvo ku nejvznešenějšímu, věčnému dobru. Zakladatel její hojnými prostředky ji opatřil, jimiž jediné k odvěkému cíli všeho tvorstva přijíti lze.

Tyto dvě pravdy činí církev středem dějin světových, jimi ovládá život národů po 18 st. a říditi ho bude až na konec věků. V této příčině významna jsou slova, která čteme v knize Judith 8, 21.: »A nyní, bratří, poněvadž vy jste starší v lidu Božím, a na vás záleží duše jejich . . « [1]) Slova ta plnou měrou platí o starších, o kněžstvu Nového Zákona. Nuže papež jest hlavou kněžstva. Proto právem činíme závěrek: »Co jest hlava tělu, to jest římský papež kněžstvu, to jest římský papež lidstvu.«

S pravdou tou úplně souhlasíme. Než optejme se výtečníků mezi protestanty, jaká svědectví o ní vydávají?

Caesar Cantu dí: »Ve vyšších záležitostech vládnou papežové neodolatelně, v pozemských nemohou mnohdy ani proti nejslabšímu se uhájiti — než hlas jejich vniká do nejdalších končin s nemenší silou a úctou.«

B. Schiller má následující slova: »Viděli jsme, kterak císař, král, osvícený státník, nezlomný vůdce, tísněn jsa okolnostmi práva obětoval, svým zásadám nevěrným se stal, než papežové jak různí v letoře, myšlénkách, schopnostech, tak stálí, spravedliví, nezměnitelní v politice . . . umírali sice, než duch, který je řídil, nesmrtelný byl.« Nejlepší výklad k výroku onomu podává Caesar Cantu slovy: »Ani o píď nerozmnožili papežové svého území tím prostředkem, jehož knížata obyčejně se chápávají.«

Není účinu bez příčiny. Tento zákon i v našem oboru platnosť má. Tážeme se, jaká jest příčina oněch svědectví z tábora nám nepřátelského? Odpověď jest na snadě: učení církve o účelu primátu. Důstojný nástupce sv. Petra, Bonifác VIII., úkol života svého vyslovil takto: »Bůh vložil na nás jho apoštolské služebnosti, abychom pasouce stádo Páně, co je kolísavo, podpírali, posilovali, co je nemocno hojili.« Toto poslání, které římští papežové z rozkazu Kristova v život uvádějí, jest jim zdrojem síly, kterou sv. Řehoř VII. projadřuje slovy těmito: »imperatorum virtus et universa mortalium conamina contra apostolica jura et Dei omnipotentiam quasi favilla computentur et palea.« [2])

Proto všichni národové mohou nalézti bezpečné útočiště na lodičce Petrově v době naší, která duchem zednářským takovou měrou nadchnuta jest. Protestant Stahl dí: »Lze očekávati, že národové potřební ochrany a opory jako ve středním věku kolem jedné moci římské stolice se shromáždí.«

---

[1]) Et nunc, fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, et ex vobis pendet anima illorum.

[2]) Citáty vzaty jsou z díla „Social-Politik der Kirche."

Namanuje se otázka: Zda-li skutečnosť odpovídá zmíněnému výroku?

Jistý učenec, jenž po delší dobu život věčného města pozoroval, zkušenosti své v následující větu složil: »Na Quirinálu, papeži uloupeném, sídlí náčelníci revolučního státu, sídlí král, — místo však před Quirinálem jest prázdno. Ve Vatikánu zajat jest náměstek Kristův, avšak před ním ozývají se řeči všech národů.«

V Římě jest náboženský střed světa. Národové svědčí o pravdě této. Čím větší tmu bludy materialismu a rationalismu rozšiřují, čím více mysl lidská politickými a sociálními boji vysílena bývá, tím důvěrněji, pevněji pozírá svět na nástupce Petrova.

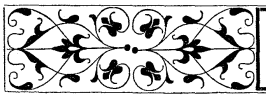

Zprávy a dopisy.

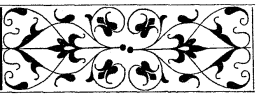

Zpráva o Velehradské pouti bohoslovcův o prázdninách 1886.

Dne 16. srpna odpoledne, jak před prázdninami bylo určeno, sešli jsme se opět letos z různých krajů Moravy na posvátný Velehrad. Po vzájemném se přivítání a malém odpočinku shromáždili jsme se kolem 8. hod. ve svatyni, bychom tu svoji společnou pobožnosť vykonali. Zpívána při ní loretanská litanie, načež vd. p. děkan udělil nám nejsv. Svátostí požehnání, po čemž jsme se na své noclehy rozešli. Druhého dne, t. j. 17. ráno, mnozí sv. zpověď vykonavše Tělo Páně přijali, načež o 8. hod. jsme se všichni do basiliky odebrali. Zde k nám napřed promluvil od oltáře srdečnými a ohnivými slovy d. p. J. Vychodil. Jako kdysi sv. Cyrill a Method písmem svatou víru i vzdělanosť v našem národě založiti, šířiti a utvrditi se snažili, tak i my bohoslovci, nastávající kněží, po 1000 letech téhož prostředku máme se uchopiti, abychom to símě, jež oni v srdce našeho lidu naseli, hubiti zabránili, abychom písemní sv. víru proti útočníkům obraňovali, a vzdělanosť na základě křesťanském budovanou i pérem šířili. Pochvalně se zmínil o dosavádní naší činnosti literární, a její výplody — almanah brněnský, olomoucký a časopis Museum — posvětil, položiv je na oltář. Vybídl nás pak i k další svorné, neunavné práci a odporučil nás i naše snahy ochraně sv. apoštolů Cyrilla a Methoda.

Na to byla sloužena vp. Cyr. Sládečkem, olomouckým novokněžem, zpívaná mše sv. za assistence vp. J. Vymazala, Jalubského kaplana, a Cypriana Zavřela, bohosl. IV. r.; při ní zpívána byla na choře Ballufova mše »ad honorem s. Augustini« s vložkou k offertorium »Exultabunt sancti« od Witta. Nedlouho po mši sv. sešli jsme se na »děkance,« kdež pořadatel poutě přivítal poutníky a zahájil delším proslovem schůzi. V proslovu tom poukázal na význam poutě v roku letoším, jenž jest rozhranním mezi minulým rokem cyrillo-methodějským a budoucím rokem jubilejním a jenž i

sám o sobě jest pro nás památným, kdyžtě náš arcipastýř, důstojný to nástupce sv. Methoda, na stolci arcibiskupském na Moravě jím dokonal 50. rok svého kněžství. Dle toho, děl řečník, jest letoší naše pouť jednak dozvukem ku slavnostem jubilejním roku předešlého, jednak projevem synovské úcty a oddanosti k jeho Eminenci, jednak také vhodným okamžikem, kdy jsouce shromážděni, můžeme si vzpomenouti na rok budoucí, a kdy lze na srdce vložiti, aby se pomýšlelo napřed již na to, jak bychom měli také my bohoslovci přispěti k jeho oslavení, k němuž celý svět křesťanský již nyní velkolepé činí přípravy.

Na to mluvil řečník o minulém roku svato-methodějském, připomenul, jak málo nadějí v něj kladených snahou našich nepřátel a nesvorností jak mezi Slovanstvem vůbec tak i českého národa zvlášť, uskutečnil. Vyvozoval pak, co z toho pro nás vyplývá, že totiž máme tím větší horlivostí se nadchnouti a tím více se snažiti každý podle své schopnosti a možnosti aspoň v národu našem ducha našich apoštolů křísiti a živiti a neohroženě hájiti odkazu jejich jak živým slovem, tak i pérem, komu Bůh k tomu hřivnu udělil, nejlépe takto vlasteneckou povinnosť ke svému národu plníce. Dále povzbouzel ku práci literární, zvláště apologetické, uváděje k tomu na vzbuzenou citaty z pastýřských listů jednak Jeho Em. p. arcibiskupa, jednak Jeho Milosti brněnského p. biskupa.

Na to vystoupil brněnský bohoslovec p. Vladar, aby nám ve své přednášce vyložil zánik školy literární v Ostř. Po dojemné přednášce p. Vladara četl olomoucký bohoslovec, Klemens Cigoš, o sv. Klementovi. Obě přednášky jsou na jiném místě tohoto čísla, a proto nebudu se o nich šířiti.

Když byl takto vyčerpán přednáškový program, poděkoval pořadatel poutě všem přítomným za účasť při schůzi zvláště důstojným pánům, kteří schůzi naši svou přítomností poctili. Byli to: dp. Drahotín Halda, farář Dolnoújezdský, velký to příznivec snah bohosloveckých, jenž naše zájmy slovem i skutkem podporuje, dále vp. Jan Konečný, bývalý kaplan Napajedelský, jenž kladl nám na srdce zvláště, abychom podporovali naši žurnalistiku, a to popředně »Hlas,« jednak odběratelů hledíce mu získati jednak také pérem do něho přispívajíce, vp. Jan Tomášek, kaplan Boršovský, vp. J. Vymazal, kaplan Jalubský a j.

Po schůzi odebrali jsme se do místností čtenářského spolku a zasedli jsme ke společnému obědu, při němž zvláště vp. Vymazal a kojetský kaplan vp. Tománek postarávali se o přátelský rozhovor a nenucenou zábavu.

Po obědě o 2. hod. vždy stejně obětavý vp. J. Vychodil neobtěžoval si provésti nás svatyní, ukázati a vyložiti nám památnosti její, načež část poutníků vypravila se na vycházku na památný Buchlov, část pak již chystala se na zpáteční cestu.

Čeho jsme při schůzích letoší pouti nejvíce postrádali, byla nám tak milá osobnosť vd. p. děkana Vykydala, jenž každý rok bývá duší poutí našich. Přibyla totiž nešťastnou náhodou týž den,

kdy my jsme svou pouť vykonávali, na Velehrad velká processí z dekanátu krumlovského s četným duchovenstvem, jež vd. p. děkana i vp. Vychodila tak zaměstknala, že nemohli býti naší schůze účastni.

Část výletníků na Buchlov odhodlala se podniknouti druhého dne výlet a pouť na horu sv. Klementa u Osvětiman. Tož z Buchlova zašli do Buchlovic, kde ve čtenářském spolku s radostí přijati a ochotně na nocleh vzati. Důst. p. faráři buchlov., jakož i údům spolku buďtež za vše srdečné díky! — Druhého dne (18.) pod vůdcovstvím důst. p. faráře boršického podniknut a vykonán výlet na horu sv. Klementa. Účastníků bylo na 30. Ač byla cesta daleká a obtížná, přece nikdo toho nelitoval, že se rozhodl pro takovou pouť »do hor,« a s jistotou možno říci, že každý z účastníků rád vzpomínati bude své pouti ku troskám kapličky svato-klementské. Odpočinuvše sobě a posilnivše se poutnickým obědem, o který se důst. p. farář boršický postaral, dali jsme s Bohem sv. Klementu a vydali se na zpáteční cestu; někteří zaměřili na Stupavu — k Brnu, jiní k Buchlovicím. —

Zpráva literární jednoty bohoslovců brněnských „Růže Sušilovy."

Ve jménu Páně počala naše »Růže« 21. rok činnosti své. — Když loňského roku loučiti nám se bylo s mnohými tak horlivými členy našeho spolku literárního, obavou naplniti se musilo srdce všech údů spolku, zda bude moci naše milá »Růže« udržeti se na výši, na niž se vyšinula. — Než Bůh dobrotivý věci dobré, snaze ušlechtilé klesnouti nedá; a my s potěšením můžeme říci, že činnosť ve spolku našem se neumenšila, že důstojně po bok se staví rokům minulým.

Členů přihlásilo se 130, kteří ve prospěch »Sušilovky« — na odebírání časopisův a j. — celkem 62 zl. upsali. — Bolestnou ztrátu utrpěla »Růže« úmrtím dvou členů: Jana Vítka, bohoslovce II. roku a Ludvíka Foltína, bohoslovce III. roku. R. i. P.

Schůzí konáno dosud 7, z nichž jedna slavnostní na oslavu 40leté působnosti literární vysoce důstojného pána Beneše Methoda Kuldy, sídelního kanovníka Vyšehradského a rodáka Moravského. V nich přednesena 1 báseň a 8 prací vědeckých. — Z prací vědeckých byla 1 z dějepisu (»Vznik života mnišského«), 1 z křesť. archaeologie (»O katakombách«), 1 z přírodovědy (»Theorie Kantova, Laplaceova, Herschlova o vývinu všehomíra — a bible«), 2 ze sociologie (»Politický a sociální význam římských papežův,« »O národním hospodářství«), 2 biografie (»Apoštolský řečník sv. Jan Zlatoústý,« »Beneš Method Kulda«), 1 z aesthetiky (»O vlastnostech řeči, má-li dobře působiti«).

Účastenství při schůzích, které přítomností svou často poctiti ráčil i vdp. regens Dr. Jos. Pospíšil, jenž vůbec o zdar spolku velikou zásluhu má, bylo vždy hojné.

Pro zakládání knihoven upsali členové spolku pro tento rok 63 zl. a na dar Velehradský 33 zl. Peníze na dar Velehradský přidány budou k čistému výtěžku z jubilejního almanachu; každoročně pak nové příspěvky sbírány budou tak dlouho, až se tolik sebere, by důstojný dar na Velehrad koupen býti mohl.

Styk s ostatními semináři česko-moravskými a jinými slovanskými pěstuje se i letos a zvláště pilně si dopisujeme s bratry na slovanském jihu. —

Bůh na přímluvu sv. Cyrilla a Methoděje račiž žehnati snahám našim!

Z Olomouce.

Letoškem nastoupila naše literarní jednota 10. rok svého trvání. Členů přihlásilo se 155, počet to tedy značný a s nejlepšími nadějemi můžeme budoucnosti hleděti vstříc, vyplní-li všickni svoji povinnosť, schůze jednoty vždy navštívíce, a bude-li každý aspoň něco pro jednotu pracovati. Dosud, tedy přes měsíc říjen a listopad měli jsme 4 řádné schůze. I. byla 24. října a program její byl: 1. Zahajovací proslov předsedův; 2. čtení řádu jednoty; 3. zpráva o almanahu. Při posledním čísle oznámil také předseda členstvu díky J. Eminence nejd. našeho arcipastýře za almanah, jenž Jeho Eminenci v den slavnosti druhotin, byl odevzdán; přečten pak byl list Jeho Milosti nejd. p. biskupa Brněnského, jímž nás poctíti ráčil, když jsme mu byli almanah poslali. List ten zní:

»Ctihodní pánové!

Těším se jednak z dětinné oddanosti Vaší k nejdůstojnějšímu arcipastýři našemu, jednak ze slibného pokusu na poli spisovatelském, a proto rád přijímám almanah mně zaslaný.

Račiž svrchovaný kníže pastýřů žehnati všem dobrým snahám Vašim a račiž Utěšitel Duch sv. naplniti Vás dary svými! Toho Vám z plna srdce přeje a žádá

František Saleský,
biskup.“

Nemůžeme při této příležitosti nepochlubiti se jiným podobným listem, jehož obsah jest:

»Ctihodným pánům bohoslovcům v Olomouci.

Příjemně překvapen byl nejdůstojnější pan biskup »Almanahem,« jejž jste mu, ctění pánové, poslali. Milým jest mu proto, že byl Vámi vydán ku vzácné slavnosti Jeho Eminence Vašeho nejdůstojnějšího velepastýře. V díle tom spolu poznává Vaši snahu ušlechtilou, jakouž jaré síly své chvalně věnujete vzdělávací práci literární.

Za milý důkaz pozornosti Vaší k nejdůstojnějšímu panu biskupovi přijměte, ctění pánové, srdečné díky Jeho biskupské Milosti.

K rozkazu Jeho biskupské Milosti

Jos. St.,
biskupský tajemník.

V Litoměřicích, dne 19. list. 1886.«

Vzácné listy tyto nejsou toliko pro nás, ale pro všechny bohoslovce česko-moravské důležity, neboť jimi jsou naše snahy literární od samých arcipastýřů našich schváleny, a proto buďte nám všem na povzbuzenou!

II. schůze jednoty byla 31. října. Fr. Švec, boh. III. r., přednesl v ní svou důkladnou a na hlubokých študiích spočívající práci: »Víra a mravouka starých filosofů.« — Ke konci schůze poděkoval předseda dosavadnímu protektoru naší literární jednoty, důst. p. Dru. J. Kubíčkovi, za velké jeho zásluhy o jednotu. Dp. Dr. Kubíček zastával protektorát nad jednotou asi 4 léta, a tu každý uznati musí jeho vzácnou obětavosť, s jakou každou práci, jež měla býti přednešena, dříve pročetl, s jakou každé schůze naší se súčastnil. Nikdy nešetřil slov, jimiž nás ku práci horlivé povzbuzoval a často nám radou svou i skutkem v potřebách jednoty vypomohl. Bůh mu to vše odplať! Po dp. Dru. Kubíčkovi vzal na sebe protektorát vp. F. Černík, adjunkt při c. k. fakultě a lektor Písma sv.

V dalších dvou schůzích, 14. a 28. listopadu, četl C. Stojan, boh. IV. r., zajímavou literární rozpravu: »Octav Feuillet, jeho stanovisko v krásné literatuře francouzské, a jeho nejnovější román ‚La Morte‘,« jež již svou látkou a časovostí posluchačům líbiti se musila. Konstatovati dlužno, že členstvo schůzí hojně se súčastňovalo; snad budeme mu moci i v dalších zprávách tutéž chválu vzdáti. Ještě třeba se mi zmíniti o vypsání odměn. Jako to bývalo za dřívějších let, tak i letos vypsali jsme pro I. poloběh ze jmění literární jednoty a z darů, jimiž nás někteří důst. páni obmyslili, odměny na práce, a sice 4 odměny po 2 zl. na práce vědecké, 3 odměny po 2 zl. na práce básnické, 3 odměny po 1 zl. na překlady; dukát, jejž jednotě věnoval dp. Dr. Kubíček, určen nejlepší práci historické, jejíž látka bude volena z náboženských hnutí v Čechách a na Moravě ve stol. 15.—17.

Z Prahy.

Ve čtvrtek 21. října jsme slavili opět valnou hromadu, zahajujíce tak nový rok spolkové činnosti své. Nových členů přihlásilo se 28. — Celkem jest nás nyní 113. — Dejž Bůh, aby i ostatní kollegové Češi přihlásili se, by tak zájem »Růže« stal se zájmem všech českých alumnů v semináři pražském. Celkem jest v Praze 163 alumnů, z nichž jest pouze 27 Němců; zbývá tedy na Čechy počet 136, a poněvadž jest nás zapsáno 113, zbývá pouze 23 alumnů, kteří se jednoty naší vzdalují.

Časopisy, které jednota naše odebírá, jsou tyto: »Květy,« »Osvěta,« »Světozor,« »Zlatá Praha,« »Vlasť,« »Časopis katol. duch.,« »Obzor,« »Slovenské Pohľady,« »Slovanský sborník,« »Historický sborník,« »Musejník,« »Athenaeum,« »Method,« »Cyrill,« — »Hlídka literární,« »Literární listy,« »Ženské listy,« »Vesna,« »Škola Božského Srdce Páně,« »Obrana víry,« »Vychovatel,« »Encyklopedie paedagogická,« »Květy Marianské,« »Blahověsť,« »Václav,« »Anežka,« »Ludmila« a »Museum.«

Vojtěch Hammerle.

Z Mariboru.

Dragi bratje!

Tožimo se prav po dragi očetnjavi [1]) svoji, po družnikih te iste mišljave, tožimo se po knjigah, onih tolažiteljicah [2]) v vsaki nesreči [3]) svojega življenja. Vse to si moramo [4]) mi zdaj tukaj odrekovati. Ne mnogimi besedami, [5]) toda iskrenimi in serčnimi prosimo Vas, dragi bratje, da by nas v svojo družstvo sprejeli. Mi tukaj, žalibog, nemamo ničesar priličnega, ampak bo dal Bog, da se bomo oserčili, tudi mi v kratkem nekaki začetek storiti.

Prepričani [6]) smo, da Vy z nami čutite, da nam, kot svojim rojstnim bratom, ne bote svojega tolažila odtegniti. [7]) Društvensko plačilo chočeme pošiljati, vedno kakor vsak drugi domači društvenik »Sušilovke« in nemara bi mi Vas mogli tolažiti tudi z nekako prednaško iz slovenčine.

Verjemo, da so naše besede pri Vas našle bratinske serce in čakajoč skorajšno odgovor vošimo Vam, srečšim družnikom kot mi smo, vedno iz celega serca »mnogo srečo!«

Bog Vas živi!

Ze Záhřebu.

Motto: Pozdrav slavskoj materi
i vjernim njenim sinovom.

Dok mlad sam hrlim k Tebi
Oj slavenska zemljo Ti,
Sam' skupljaj šinke k sebi
Pa viek' zdrava budi mi.

Ti majko umnih sila
Ne byla Ti nigda noć,
Ti sestro rajskih vila
Pratila [8]) Te Božja moć!

Kad odprem jutrom oči,
Ti stojiš već preda mnom,
Viek mislim hoće l' doći [9])
Dan slobode rodu Tvom!

Oj Bože, Bože mili
Majko Dievo molim Te,
Ti kriepi, jači, [10]) sili
Vjerne Tebi Slavene!

Slijmo se braćo draga
Složimo se složno svi,
Dom, rod će s naših snaga
Sjajnijim još procvasti! [11])

To geslo Sušilovo
Nek nas vodi, prati svud [12])
Geslo Strossmajerovo
Sjedini srca, ćud! [13])

Ivan Jemeršič.

---

[1]) vlasti. — [2]) podporovatelkách. — [3]) neštěstí. — [4]) musíme. — [5]) slovy. — [6]) přesvědčeni. — [7]) neodepřete. — [8]) ať chrání. — [9]) nastane-li. — [10]) vzpružuj. — [11]) rozkvete. — [12]) sprovází všude. — [13]) mysl.

MUSEUM.

List bohoslovců česko-moravských.

Ročník XXI. (tiskem II.) Léta Páně 1886—87.

O účincích sv. přijímání posvěcujících.

Napsal Jan Nitče.

(Dokončení.)

Florale Poeseos christianae:
Dona, quibus digno sacri culmilamur in esu
Huius mysterii, pauca referre licet.
Gratia sanctificans non tantum salva tenetur,
Sed magis augetur fitque decora magis.

Společnou milostí všech svátostí jest milosť posvěcující. Svaté přijímání však neodpouští, jak jsme poznali, těžkých hříchů, neuděluje tedy první milosti, nýbrž ji jen rozmnožuje a sílí; za to uděluje jsouc svátostí živých milosť druhou.

Sv. Tomáš Aq. praví (S. Th. III. q. 79. a I.): Dlužno uvažovati 1. hlavně to, co obsahuje svátosť, což jest Kristus, který přišed viditelně na tento svět, přinesl světu život milosti. Tak i přicházeje svátostně v člověka způsobuje v něm život milosti; 2. záhodno na zřeteli míti, co se naznačuje touto svátostí, což jest utrpení Kristovo. Dle toho, jaký účin mělo utrpení Kristovo ve světě, právě takový má tato svátosť v člověku; 3. možno uvažovati způsob, jakým se podává tato svátosť, což jsou způsoby pokrmu a nápoje. A jako pak pokrm tělesný život podporuje, rozmnožuje, obnovuje a příjemným činí, zrovna tak působí i sv. přijímání; 4. nutno uvažovati způsoby, pod kterými se podává, a to jsou chléb a víno. Ježto však Kristus a jeho utrpení jsou příčinou milosti a ježto duševní občerstvení (refectio) a láska nemohou býti bez milosti, soudíme, že svátosť tato uděluje milosť. A jako sv. Tomáš, mluví i sv. Otcové, pravíce, že býváme proniknuti Boží přirozeností jako voda vínem, anebo rozníceni jako železo ohněm. A kdož by popíral úděl milosti při tomto spojení s Kristem, zdrojem všech milostí, jenž jest sama dobrota, jenž proukazuje milosrdenství a ničeho toužebněji si nepřeje, leč aby nám své milosrdné srdce zjevil, vylévaje právě v této svátosti téměř veškeré bohatství svaté lásky k lidem.

Jako hmotný pokrm tělo, živí sv. přijímání duši lidskou. Tento účin jest specifickou vlastností sv. přijímání. Kristus Pán sám prohlásil slovy: »Mé tělo jest v pravdě pokrm a má krev v pravdě nápoj,« že přísluší sv. eucharistii moc a účin, jaký působí pokrm

materielní. Pokrmu hmotného však úkolem jest na prvém místě a výlučně živiti tím, že se proměňuje v tělo požívatele. Eucharistie jest také pokrm; proto živí také — avšak s tím rozdílem, že se nemění v požívatele, nýbrž požívatel přijímá Krista podobným asi způsobem, jakým železo oheň přijímá, rozpouštějíc se v ohni a téměř v oheň se proměňujíc. Tím sice přijímá vlastnosti, ale ne podstatu ohně. Tak i v eucharistii člověk bývá zduševněn, a bývá oslaven oslaveným tělem Kristovým. Vším právem tedy platí o sv. přijímání, co o něm pronesl andělský doktor, nazývaje je náplní všech milostí, které se v ní, jako nějakém ohnisku, soustřeďují (»in capitulo et summa«). Neboť sv. přijímání přidává k posvěcující milosti ještě něco vnitřního (aliquid intrinsecum), vymezujíc a uzpůsobujíc ji, aby byla schopna k různým výkonům a stala se účastnou specielní milosti v jednotlivých svátostech. Odtud zvyk se sv. přijímáním spojovati i jiné svátosti, na př. manželství, pokání atd. To však proto jest možno, poněvadž milosť posvěcující jsouc sice jedna co do podstaty, přece přizpůsobuje se různým milostem, které jsou jako potůčky velkého proudu milosti posvěcující. Jednotlivé milosti jiných svátostí jsou pouze zlomky tohoto soujemu milostí, jsou jako barevné paprsky duhové, v nichž se světlo rozličným způsobem láme. Eucharistická milosť slučuje tyto jednotlivé zlomky milostí svátostních v jedno. A takto se opět původní paprsek sluneční objeví u své dřívější jasnosti. Eucharistická milosť jest pak dále potvrzením těchto jednotlivých milostí svátostních, které k ní spějí, k ní konvergují, a v jejím ohnisku byvše koncentrovány, vzněcují se k zápalu, který okamžitě a přechodně povznáší milosť nad sebe a člověka přivádí přímo až k nebeské glorii. Proto právě mohli bychom ji nazvati bleskem a majákem nebeské slávy.

Jest otázka: jakým způsobem Kristus v nás bytuje?

Sv. přijímáním těsně, jak jsme již poznali, s Kristem, Synem Božím, jsme spojeni. Jsouce tedy údy jeho těla máme účasť v jeho životě a Kristus sám jest tak základem a pramenem našeho života, jako Otec nebeský jest původcem života jeho. Sv. Tomáš pojednává o otázce této následovně (S. Th. III. q. 48. a. 6.): Svatá lidskosť Kristova jest fysickým nástrojem hypostaticky spojeného božského Slova. Veškery činy, život, utrpení a smrť Ježíše Krista jsou nástrojem spasení člověčenství. Příčinou však účinkující (causa efficiens primaria) jest Bůh. A touto sv. lidskostí jako nástrojem vykonává Kristus Pán různé úkony, aby dosáhl účelu vtělení se. Tato působnosť Kristova trvá i ve stavu oslaveném v nebesích a jeví se ve stálém řízení své církve, jejíž hlavou neviditelnou jest. Poněvadž přirozenosť lidská, která Kristu Pánu výlučně a osobně přísluší, jest nástrojem jeho božství, proto tato přirozenosť působí též na posvěcení duše. A právě tímto fysickým působením sv. člověčenství přechází posvěcující působnosť z Božství na svátosti. Podle thomistického náhledu není Kristus jen podle božství, nejen Logos, nýbrž Bůh-člověk reálně, skutečným způsobem přítomen v údech svého mystického těla. Právě

Bůh-člověk vchází v nejužší spojení sv. přijímáním s údy těla svého, t. j. s věřícími. Sv. Tomáš uzavírá takto: »Jako ospravedlnění člověčenstva jest záslužnou příčinou člověčenství Kristovo, podobně i síla a milosť sv. eucharistie původně a hlavně prýští se z člověčenství čili utrpení Krista Pána. A proto, aby naznačen byl tento zdroj svátostní působnosti sv. přijímání, vyprýštila se z boku ukřižovaného Spasitele krev a voda, z nichž jedna tvoří podstatu svátosti křtu, jedna pak podstatu sv. eucharistie, nejhlavnějších to a nejpřednějších svátostí.

Na křtu sv. znovuzrozeni těsně spojeni býváme s Kristem Pánem, počínajíce nový, nadpřirozený život, život to Krista Pána. K životu nadpřirozenému potřebujeme pokrmu nadpřirozeného. Tímto pak pokrmem jest sv. eucharistie. Andělé jsouce pouzí duchové nazírají přímo na Boha, a On jest jejich pokrmem. Avšak život lidský není pouze božský, nýbrž božský a lidský; a proto lidský pokrm musí býti také božský i lidský. Právě takovým pokrmem jest Bohem-člověkem poskytnutá sv. eucharistie. Proto Bůh-člověk musil se státi pokrmem člověka. Požívání pak tohoto pokrmu jest duševně-tělesné. Zřejmo tedy, že sv. eucharistie jest opakované vtělení Syna Boha v člověku, ježto totiž Bůh-člověk, v němž spočívá πᾶν τὸ πλήρωμα, svět konečnosti a nekonečnosti, počne přebývati v nás se svým svátostním tělem »actione theandrica,« a sice Bůh-člověk jakožto náš živitel. Tím nastane vespolná vzájemnosť mnohem vroucnější než vzájemnosť Ducha sv. k nám milostí posvěcující.

Sv. přijímání rozmnožuje i bohoslovné ctnosti.

Jako sv. přijímání ex opere operato množí a zachovává milosť posvěcující, tak sílí i spolu vlité milosti bohoslovných ctností, totiž, víry, naděje a lásky. To plyne již z nejúplnějšího a realního spojení s Bohem. — Že sv. eucharistie osvěžuje víru, jsouc »tajemstvím víry, mysterium fidei,« dokazují sv. Otcové jednohlasně; ano sami protestanté kladou důraz právě na tento účinek sv. přijímání. Sv. eucharistie rozmnožuje i naději; vždyť o ní platí slova, že zárukou jest budoucí slávy, »pignus futurae gloriae.« Důkazem toho jest úzké spojení všech tří bohoslovných ctností.

Konečně sv. přijímání, jsouc hostinou lásky, rozmnožuje v nás i sv. božskou lásku. Svatí Otcové mluví nadšeně o lásce a snížení se Boha v eucharistii a zovou ji školou lásky, v níž se především lze naučiti, kterak Kristu lásku opětovati máme. Jiný účin sv. přijímání jest pak obživnutí 7 darů Ducha sv.

Již při ospravedlnění bývá Duch sv. vlit podstatně do duší věřících. Milosť pak posvěcující naplňuje člověka jakýmsi vyšším, duševním a svatým principem. Mimo to uděluje se ospravedlněným sedmero darů Ducha sv., lišících se od vlitých bohoslovných a mravních ctností. Neboť tyto dary Ducha sv. uzpůsobují člověka, aby mohl vhodněji použiti těchto ctností a patřičných úkonných milostí. Poněvadž pak sv. přijímání, jak jsme pozorovali, jest nejrealnějším a

nejdokonalejším sesláním Ducha sv., soudíme, že množí i sedmero darů Ducha sv.

Se ctnostmi bohoslovnými vlity bývají i jiné ctnosti mravní, popředně základní. Již ze souvislosti těchto ctností na vzájem lze předpokládati, že bývají i tyto ctnosti sv. přijímáním zdokonalovány.

O účincích léčivých sv. přijímání.

Léčivými účinky míníme ty, které mírní rány zasazené hříchem přirozenosti naši, totiž: nesmrtelnosť (immortalitas), nevědomosť (ignorantia), nemožnosť trpěti (impassibilitas), a žádostivosť (concupiscentia).

Sv. přijímání seslabuje žádostivosť ducha. V přirozeném ústrojí lidském jest možnosť, ano nutnosť, že povstávají v nás hnutí smyslná, čili nezřízené žádosti ducha (concupiscentiae). Duševní poznání lidské jest podrobeno různým nesnázím a nebezpečím pochybností. Vůle lidská jest chabá, vášním podrobená a snadno přístupná dojmům. Duch však jest od přírody nakloněn ke hříchu. Posvěcující milosť však zdokonaluje ducha a vůli lidskou způsobem nadpřirozeným. Neboť milostí posvěcující stává se duch lidský bohumilým a líbezným; ano tato milosť povýšuje a oslavuje všechnu naši vniternou přirozenosť. Připojí-li se pak ku milosti ještě požívání těla Páně, t. j. svaté přijímání, bývá rozum ještě více osvícen, vůle vniterně posilněna, ano celý člověk výdatněji bývá ozbrojen proti žádostivosti ducha. Tím se stává, že člověk jsa osvícen na mysli a posilněn na duchu více se přibližuje původnímu oslavenému stavu ducha v ráji, v němž první člověk úplnou měl převahu ducha nad tělem, ač byl s tělem spojen, tak že naprosto tělo duchem ovládal.

Avšak i žádostivosť těla sv. přijímání seslabuje. To jest nutnou konsequencí realního a těsného spojení s Kristem v eucharistii. Jako totiž historický Kristus na kříži přímo a způsobem nejvýtečnějším přemohl vítězoslavně tělo, tak i ten stává se vítězem svého těla, kdo hodně přijímá eucharistického Krista. To dokazují také bohoslovci středověcí, mluvíce o účincích sv. přijímání na život vegetativní člověka, že totiž sv. eucharistie mírní žár zlých žádostí, rozproudění krve a prudkosť povahy. Proto odporučují moralisté jednohlasně sv. přijímání jakožto výtečný prostředek od pokušení tělesných.

Tuto žádostivosť těla přemáhá sv. přijímání milostmi úkonnými v čase příhodném (tempore opportuno), Bohem člověkem přijímateli jeho těla a krve udělenými (auxilia specialia). Sv. přijímání sesiluje také v člověku životní sílu (potentia vegetativa). A odtud lze také vysvětliti, proč tělesně slabí lidé po sv. přijímání většími silami bývají opatřeni, v askesi skutky víře nepodobné vykonávají, proč nemocní zvláště posedlí často se uzdraví sv. přijímáním.

Sv. přijímání působí i na tělesný život.

Jak zkušenosť učí, jsou duše a tělo v těsném spojení. Dojmy tedy duševní vztahují se též na organismus tělesný, veškerá postava tělesná připodobňuje se stavu duševnímu; v nejvyšší zajisté míře stává se to v extasi a při osobách stigmatisovaných.

Sv. eucharistie působí také, a to přímo, na život hmotný lidský, jak to vysvítá z písma sv., ze sv. Otců a podání ústního. Neboť Kristus Pán nazývá výslovně své tělo opravdově pokrmem a krev svou opravdově nápojem, který nám život poskytuje. Sv. Otcové praví, že Kristus posvěcuje tělo přijímatele a že tělo Kristovo těsně se spojuje s naším, tím že nastává zvláštní příbuzenství Krista Pána s námi. Toto spojení s tělem Kristovým, principem neporušenosti, jest příčinou, že tělo naše z porušenosti, hříchem zaviněné, opět navráceno bývá do stavu dřívější neporušenosti, a sice umírněním žádostivosti ducha a těla, a zachováváním zarodku tělesné nesmrtelnosti. A vskutku! Odkud lze si vysvětliti tu statečnosť podivuhodnou, která i divokým zvířatům vzdorovala, odkud tu zmužilosť, s kterou první mučedníci pohár, jedem naplněný, směle vyprázdnili, kterak odolávali i ohni, který je stráviti nemohl? — Zajisté jsou to účinky samého Krista v těchto mučednících reálně přítomného. Tělo lidské po sv. přijímání přijímá jinou tvářnosť, oslavenou; zdá se, jakoby sám Kristus, »alter Christus,« stál v ohni a mezi dravou zvěří. — A také za našich dnů nemocný přijímá tělo Páně, aby snadněji odolal osidlům ďáblovým.

Avšak nejvýtečnějším účinkem sv. přijímání zajisté jest — záruka slavného z mrtvých vstání.

Sv. Tomáš Aq. pojednává o této otázce velmi obšírně (S. Th. III. q. 79. a. 2.) a praví, že dvojím způsobem lze považovati dosažení nebeské slávy za účin sv. přijímání: 1. že obsahuje Krista a představuje jeho utrpení (ex quo habet eum effectum); 2. že lze to odvoditi z užívání a ze způsob (per quod habet eum effectum). Jeho nauka všeobecně zní takto: »Jako historický Kristus, jeho utrpení a oběť na kříži nám otevřeli nebe, tak i ovoce oběti mše sv., to jest eucharistický chléb, jsa totožný s Kristem, obětovaným na kříži, otvírá nám nebe. Aby však utrpení Kristovo mohlo míti svou působnosť, musí přijíti ve spojení s duší prostřednictvím sv. svátostí. Požívání sv. eucharistie, upomínky to na smrť Krista Pána, »memoria passionis Christi Domini,« zprostředkuje účin oběti na kříži, a poskytuje síly a milosti, abychom mohli dospěti až na horu Boží Horeb,« jak čteme o Eliáši v III. kn. Král. hl. 19. v. 8.: »Kterýžto, když vstal, jedl a pil a šel v síle pokrmu tohoto čtyřiceti dní a čtyřiceti nocí, až na horu Boží Horeb.« Způsoby chleba a vína zobrazují duševní sjednocení s Kristem ve sv. přijímání a jsou zárukou budoucího spojení s Kristem. Tato jest nauka sv. Tomáše. (S. Th. III. q. 48. a. 6. ad 2.)

Velmi krásného obrazu užívá sv. Iraeneus, pravě: »Jako dřevo révy, zasazené do země, v příhodný čas vydává ovoce; a jako zrnko obilní, byvši zaseto do země, duchem Božím všemohoucím hojně vyráží, a později dle moudrosti Boží se ho užívá nejen v životě obyčejném, nýbrž přistoupí-li i slovo Boží k eucharistii, stane se z nich tělo a krev Krista Pána: tak i naše těla byvše

jimi živena do země se ukládají a v prach se obracejí, aby jednou v čase vstala z mrtvých, byvše vzkřísena Synem Božím ku slávě Boha Otce, který obvinuje pomíjitelnosť nepomíjitelností. — Iraeneus tedy výslovně praví, že první proměna chleba a vína v Krista eucharistického se děje všemohoucím slovem Božím, druhá, t. j. oslava našich těl, požíváním toho produktu oné první proměny, t. j. sv. eucharistie.

A zajisté, jako onen phönix dle báje, jediný to zjev v přírodě vzhledem ku svému potomstvu, svobodně se sám zahrabuje a ničí, aby opět se vznesl z vlastního svého popelu, tak i naše těla zpráchnivělá kdysi obživnou sv. eucharistií k nevídané kráse.

Vším právem nazývá tedy Osvald sv. eucharistii: »pignus futurae gloriae et resurrectionis,« pravě o ní dále: »Hmotný pokrm může sice po pádu člověka prodloužiti materielní život, nikoliv ale učiniti ho věčným. Ač tedy udržuje život, přece se víc a více ničí organismus, který v sobě po spáchaném hříchu chová zárodek smrti. Jinak se měla věc před pádem, totiž ve stavu rajské nevinnosti a čistoty. Strom života, sám o sobě svátosť přirozená (ein Natursacrament), byl prvému člověku prostředkem, aby svůj tělesný život zde prodloužil do věčnosti, a aby takto osvědčiv se ve zkoušce poslušnosti a nezakusiv ani smrti ihned přijíti mohl do věčné blaženosti. Než tento strom života jest hříchem pro člověka navždy ztracen. Snahy alchymie a jiných pokoutních umění, vynaleznouti tak zvaný životní elixír, jsou úplně bezvýsledny a jen bludná dobrodružství. Nicméně naznačují uznání hodné tušení pravdy, že smrť jest odplata hříchu a vyslovují zároveň neodbytnou touhu člověka po ztraceném ráji, po ztracené nesmrtelnosti. V církvi katolické, jediné to spáse opět Kristem vykoupeného člověčenství, není sice z moudrých příčin smrť odčiněna, avšak místo rajského stromu jest v eucharistii nový strom života vštípen, aby každý, kdo z něho jí, ač jest podroben smrti, přece jednou dosáhnouti mohl slavným z mrtvých vstáním cíle svého, totiž oslavy těla. Eucharistie tedy zasazuje zárodek nesmrtelnosti do našeho těla, oslavuje a zduševňuje povolně tělo tak, že, ač se rozpadne smrtí v popel za trest hříchu, přece jest schopným opět obživnouti na povel andělských hlasů.

Uvažujíce tedy na mysli tyto veliké zázraky božské lásky ve svátosti oltářní, buďme vždy pamětlivi slov sněmu tridentského (v Sess. XIII. c. 8.): »Otcovskou láskou napomíná, vybízí, prosí a zapřisáhá sv. synoda pro milosrdenství Božského našeho Spasitele, aby všickni, jenž mají jméno křesťan, v tomto znamení jednoty, této smlouvě lásky, v tomto znaku svornosti konečně uvěřili a toto tajemství těla a krve Krista Pána s takovou uctívali zbožností ducha, s takovou vírou mocnou, pobožností a uctivostí, že často mohou přijímati tento andělský chléb.«

Thomas Aquinus.

V hábitu mnišském v skrovné sedí celle
muž v síle věku, zadumán jsa v duši . . .
To oko velké, které jasně zírá
a v kterém mysl hloubi ducha tuší,
když dobou jinou všemíru taj zpytá, —
teď zakaleno v neurčitu bloudí
a k zemi tíhne hned, kam slunka prsky
jen spoře oknem celly nízké proudí,
hned vzhůru letí, na stěně kde rozpiat
na dřevě kříže Kristus — spása visí,
a klesne zas. . . . A na čele se jeho
ke chmuře chmura klade, jak se mísí
pod lebí jemu myšlénky, a v roji
se honí divém, jaký mezí nezná, . . .
až znaven skládá zahořalou hlavu,
na jejíž líci bolesť vryta němá,
v dlaň sobě — ne však, aby mysl zprostil
té tísně, jež mu lebi obeplétá,
než dumal dál a myšlénky ty pestré,
z nichž jedna k druhé čile zapolétá,
v harmonii složil, v celek spojil mocný,
jejž zbortiť svět by nezdolal a lživé
se světa vášně rozbíjely tady
jak o skaliska vlny bouře divé! . . . .

A Tomáš světec, Aquinas jenž rodem,
myšlénky spřádá, rovná, řadí k sobě
jak v řetěz články. — Než teď okem jasným
a plamenným již k obrazu zří, robě
kde Máti božská nevídané krásy
na prsa vine, s čela vlásky stírá,
a k Kristu pak, jenž s zesinalou tváří
na lůžku sledním s lásky slovem zmírá.

Tamť pramen jeho, z něhož čerpá vezdy. . . .

A nedomyslil ani, kdyžtě zase
již knihu chopil, jejíž spony těžké
se třpytem leskly ve slunečním jase,
a četl, hloubal, chvějným mluvě hlasem,
jenž srdcem hýbá v nejtajnější hloubi:

»Tož, Matičko, již zas se četa zvrhlá
nevěrných dětí s bludem lživým snoubí,
na ty Tvé svaté, zlatostkvoucí skráně
kal zloby všední metajíc a divou

té duše zvrhlé vášní Syna Tvého
se neostýchá hyzdiť milostivou
tvář, pro jichž spásu jež se v krvi leskla
a trní ostny rozdírať se dala! — —
Ó, Pane, vděk týž, měnivá ta láska,
jež »Hosanna« Ti včera volať znala
a »Ukřižuj!« dnes křičí na Tě zase,
nevěry hlavou k oblakům až pnouti
se odvažujíc, jakoby ty blesky,
jež odvážlivce ve prach země hroutí,
již v pravici Tvé všemocné snad více
se nechvěly . . . .
Oj propůjč — propůjč, Pane,
těch blesků jas mé mysli k práci svaté,
dej hromu sílu slovu, jež mi zkane
z té duše mojí bolem roztrpčelé,
dej meče ostří péru, kteréž pro Tě
a pravdu svatou v boj se pustiť prudký
chce, — až by zas, jako kdysi na Golgotě,
když při Tvé smrti pukaly se skály,
ze hrobů mrtví vstávali a v chrámě
opona trhla, hlahol jejich zazněl:
»Oj, Bůh to věru!« — Jenom chabé rámě
mně posiliž a moci posvěť duchem! . . .

A Tomáš nyní orlím pérem píše.
Z každého slova nadšení se proudí,
z myšlénky každé svatý zápal dýše,
jenž v srdci dlí a k nebesům až vzlétá,
únavy ruka nezná, čelo znoje,
jenž na něm tryská, nedbá . . . Vždyť tě duše
teď pohroužila všechny síly svoje
v to pásmo pravd, jež hájiť srdce velí,
kdež vůle lidská divy činí pravé.

A Tomáš píše: dřív než slunko zlaté
na světa tvář své prsky usmívavé
vyslalo první, Bůh že dlel a sídlel
v tom nekonečnu, před věky jež bylo;
a Bůh ten žije po věky, jež věru
v dob moři kapkou. . . . Potom lásky dílo
jak konal zas, když člověk v hříchu zabřeď,
až Syna poslal v náruč dřeva kříže,
by lidstvu život smrtí zjednal věčný,
zkad světy řídí, věků pán a kníže! . . .

Pak píše dál, jak proti pravdě svaté
lež v hávu lesklém povstala, a směle
jí čelo drzé v opor stavíc mrzký,
špinila nejprv roucho Matky stkvělé,
jež po pravici Syna svého trůní,
než pravdu věčnou samu dráti věru
se odvážila, trhati ji v cáry,
v tmu zavádějíc lidstvo chabé víry
a v světla žití bludu život starý....

A proti bludům péra svého ostří
teď zvrací Tomáš, a plamenným mečem
ta pouta drtí, která bludy víží,
svit pravdy staví proti lživým řečem,
zahání temno do bezedných tůní;
důkazu hromem, slova bleskem buší
v zpyšnělá srdce nevěry a plaší
i bludu stín z jich ustrnulých duší.....

A pravdy síla, jež mu z duše tryská,
teď letí dál v ty šíré kraje světů,
ni věků nedbá, které pod ní mizí
v tůň minulosti, nýbrž ve svém letu
jen ničí, boří, drtí, ve prach hází
ty báně lesklé nevěry a mamu,
a pravdě cestu ku vítězství klestí —
té pravdě svaté, která skráně vroubí
všech světů Pána na stolici nebes....
— — — — — — — — — — — —

Již dopsal Tomáš. — Péro z ruky klesá,
však oko plá a jas mu čelo zdobí,
a duše vroucím chvalozpěvem plesá;
vždyť vykonal, co srdci bylo touhou,
vždyť Matičku svou světa přede tváří
ochránil — pomoh' s Mistra mileného
sníť hany tíž! — Oj proto líc mu září,
nebť věru, ejhle, Matička ta svatá
v náručí s děckem nebeskýma rtoma
mu čelo líbá, rajské hudby hlasem:
»Scripsisti — pravíc — bene de me, Thoma!
Tož vděk měj nyní, za práci jejž dala
ti Láska věčná — Láska neskonalá
na cestu slední.....«

* * *

Oj, dopsal's ovšem, světče církve Páně,
Tvé tělo spánek smrti spí již sice, —
než ten Tvůj duch, jenž neumře, než žíti
zde bude s věky, roků na tisíce,
dlí s námi stále, skráně naše tepe
a v oběh prudší krev i tlukot žene
ve srdcích našich, když-tě ruka třímá
Tvé duše ryzí, víry nezkalené
nesmrtný pomník — knihu! Oj, z té — slyšíš —
my — víry svaté bojovníci mladí —
čerpati chcem v té doby bouřném víru,
kdy Boha mnohý za groš bídný zradí,
vzlet myšlénky a sílu, kterou zklátiť
a k zemi deptať lež nám možno bude!...
A Máti Boží, která divy tvoří,
hoj! dočkať dá se, až zas zazní všude
chvalozpěv slávy, který k nebi letí
a požehnání srdcím věrných dětí
v odměnu snáší . . . .

Josef Tumpach.

O socialismu.

Časová úvaha. — Napsal Rainhold Vágner.*)

I.

Socialista — nihilista — anarchista, hrozná jména, jichž dočísti se lze skoro v každém čísle novin všeho druhu, jména, jež zaznívají často v každé veřejné místnosti, o nichž mluví se mnoho v politických i nepolitických spolcích; záhadná jména, jež rozluštiti usilují učencové a politikové na slovo vzatí, která dostala se již i u nás do nejvyšších sborů zákonodárných. Lidé pořádku a pokoje milovní, ať již vzdělaní ať nevzdělaní, děsí se jich, nespokojenci, po novotách bažící, očekávají od nich zase mnoho dobrého.

A věru od časů reformace nebylo nic hnutí sociálního mocnějšího; množil-li se zástup přívrženců reformace úžasně, množí se počet socialistů měrou mnohem větší. Nemine měsíce, aby nevyšel spis nějaký, z nových a nových hledisk objasňující záhady sociální, aby se nezaložil dělnický spolek v městech i dědinách, jehož účelem jest seznamovati dělnictvo se snahami socialismu. Otázka sociální zajímá všechny vrstvy společnosti lidské, všude se přetřásá a měla by jen naše »Růže« činiti výminku? Či nás se otázka sociální netýká, nám netřeba jí se zabývati? Nesrovnávalo by se s účelem řádků těchto rozepsati se široce o tom, jak důležito, ba nutno jest knězi za ny-

*) Práce cenou poctěná.

nějších poměrů si osvojiti důkladnou znalosť všeho, co souvisí s otázkou sociální. Podotýkám toliko, že na př. výstřední socialismus kráčí ruka v ruce s atheismem. Dělnictvo ztratilo většinou veškeru důvěru ke kněžstvu a ne poslední příčinu nedůvěry té zavinilo kněžstvo samo, spokojujíc se na mnoze hlásáním křesťanské trpělivosti, lásky a důvěry v Boha, nevstupujíc do kruhů dělnických a nevšímajíc si jejich stesků a přání. Dělnictvo myslilo a myslí dosud, že církev mu podává toliko nebe po smrti, o blaho jeho pozemské se nestarajíc. Jest tedy svatou povinností knězovou, vyvraceti mylné to domnění a ukázati, že církev nikdy nezapomíná i na blaho pozemské pracující třídy, dobře uznávajíc, že není tak snadno povznésti se k nebeským výšinám člověku, který hladem umírá; máť kněz ukázati dále dělnictvu, že církev má pevný, křesťansko-sociální program, jímž chce nynější sociální bídě odpomoci a který jen proto nemůže uskutečniti, protože nechce jí stát podati pomocné ruky. A věru, kdyby znalo dělnictvo, jak upřímně s ním církev smýšlí, jistě by valná jeho část odvrátila se s hrůzou od zhoubného anarchismu. Má-li však kněz dělnictvo poučovati o těchto věcech, jest se mu napřed nutně seznámiti s otázkou sociální. Mají skromné tyto črty účelem seznámiti laskavé čtenáře aspoň zhruba s otázkou touto, resp. s jednou její částí, se socialismem.

Historie socialismu jest vlastně historií lidské bídy, hmotné i duševní. Bylať ovšem bída na světě od nepaměti a často dály se pokusy svrhnouti se sebe anebo aspoň uleviti si v bolestném tom jhu. Nikdy však nebyla tak všeobecná, jako za našich dob. Naznačím stručně vznik její a tudíž i vznik socialismu.

Sestavením prvního parního stroje a zavedením liberální soustavy hospodářské pevné byly položeny základy všeobecné bídy. Smělý a bohatý podnikatel vystavěl si továrnu a v ní několik strojů. Práci, kterou mu dříve vykonalo 20 dělníků za týden, vykonal mu teď stroj, obsluhovaný 3—4 dělníky za tutéž dobu. Zaměstnával-li tedy továrník 100 dělníků, dostačilo mu jich nyní, aby se právě tolik práce vykonalo, o polovičku méně. Co si má počíti zbývajících 50 dělníků? Výroba tovární se ovšem zmnožila — hojnému a rychlému odbytu napomáhaly nemálo železnice — nebyla však přece taková, aby poskytla všem dělníkům zaměstnání. Dělníci propuštění z jedné továrny, nabízejí své služby opět a opět jiným továrníkům, ti majíce na výběr tolik dobrých a spolehlivých sil, strhnou několik šestáků na dosavadní mzdě a při tom ponechávají na vůli dělnictva: zůstati anebo hledati si práci jinde. Co si mají počíti nebožáci? Mají jíti jinam? Buď práce nenajdou anebo bude jim pracovati za mzdu ještě menší, než se jim zde nabízí! Přijmou raději podávanou mzdu a zůstanou »na starém.« Za rok, za dva opakuje se podobný process a poněvadž počet dělníků k práci se nabízejících stále se množí, skončí se podobně. Někdy ovšem nejde to tak snadno. Rozhořčené dělnictvo některého místa se domluví a zastaví práci. Stávkou takovou často utrpí továrníci dosti citelnou škodu, ale konečně

donutí přece hlad bezmocného dělníka pracovati zase a jsou obyčejně poslední věci horší prvních. Na snižování mzdy dělníků působily i jiné okolnosti. V divém reji trhovém, jaký nastal následkem prohlášení volné konkurence, snažil se každý továrník odbyti své zboží za cenu, co možná nejmenší, aby vyrovnal se četným svým sokům. To dálo se ovšem na útraty dělníkovy, na něhož navykli si továrníci znenáhla pohlížeti jako na živý stroj, který jest potud k potřebě, pokud může pracovati, pak se však vyhodí a nahradí jiným. Továrník, přijímaje dělníka do práce, neviděl v něm již tvora k obrazu Božímu stvořeného, svého bratra v Kristu, kupovalť toliko jeho práci, jako zboží, jehož cena ovšem stoupá a klesá dle poptávky a dodávky. V domnění tom o ceně lidské práce byli továrníci utvrzováni, i učenci z tak zvané školy »fysiokratů,« z nichž nejznámější jest Adam Smith. Ti, držíce se hesla »Laissez faire, laissez passer,« vědecky jali se dokazovati, že práce lidská není nic jiného, nežli zboží, které jest ovšem podrobeno všem zákonům tržním, jako jiné zboží, a za jehož cenu zjednává si člověk blaho pozemské.

Smithův zákon o stoupání a klesání ceny práce dle poptávky a dodávky stal se tak všeobecným, že přenesnadno jest i poctivému, křesťansky smýšlejícímu továrníkovi proti němu jednati; spojíť se proti němu továrníci židovští i jiní, horší židův a v krátce zničí ho bezohlednou svou konkurencí.

Není však jen bída hmotná, která vedrala se takto do lidu dělnického, vždyť nerozlučnou její družkou bývá bída duševní. Mzda mužova, obnášející průměrně 3 zl. týdně, nestačí k výživě rodiny. Nic platno, jest i ženě jíti na výdělek, a když jsou rodiče celý den v továrně, co děje se s jich dětmi? Dají se jistým babám za mírný poplatek na ošetřování a tak shledají se rodiče s dětmi toliko na večer. Jaké však to shledání! Po celodenním namáhání unaveni ulehnou rodiče po skrovné večeři k spánku a dětem nezbývá, než aby šly též spat. Toliko v neděli jest rodina pohromadě; jednou za týden naskytuje se tedy rodičům příležitosť děti své po křesťansku vychovávati. Často se však stává, že i v neděli jest buď oběma nebo jednomu z rodičů pracovati a tu ani té příležitosti není. Tak bídné jsou rodinné poměry u třídy dělnické.

Dítě, přijdouc do školy, neumí udělati kříž. A jaké jest jeho nábožensko-mravní vychování ve škole? Jest ponecháno úplně katechetovi. Rozumí se, že katecheta nemaje valné opory ani u rodičův ani u učitelů nemůže tolik způsobiti, jak by si přál; ba někdy, když jest otec nevěrcem aneb opilcem, sboří snadno, co katecheta pracně vystavěl. Chlapci, jakmile dospěl 12. anebo 13. roku, jest opustiti školu a odebrati se s rodiči do továrny, kde se mu svěřují snadnější práce za týdenní mzdu několika šestáků. Jak se může útlý hošík tělesně vyvinouti, pochopí každý, kdo byl někdy v továrně a ví, jakou atmosférou jest naplněna. Přimysleme si k tomu jalovou stravu, jakou krmí různí vyvařeči nebohé dělníky

(za 10—15 kr. oběd) a nebudeme se již diviti zakrnělým a vyzáblým postavám jejich.

Kdežto tedy na jedné straně množila se bída úžasně, zasahujíc nutně i mimo vrstvy dělnické, kupil se přirozeně na druhé straně měrou ohromnou kapitál.

Moderní liberalismus, jak známo, úplně pochoval staré cechy, jež obmezovaly svobodu živností a volnou konkurenci ve prospěch řádných řemeslníků. Dle stanov cechovních nesměl jistý řemeslník zasahovati v obor řemesla jiného; stanovy cechovní zabraňovaly mistrům usazovati se, kde by jim bylo libo; mohlť se usaditi nový mistr toliko tam, kde ho bylo třeba; zabraňovalo se jimi libovolné zkracování dělníka na mzdě. Cechy řemeslnické tedy, třeba měly do sebe v poslední době trochu copařství, zabraňovaly aspoň hromadnému množení se kapitálu a libovolného vyděračství dělnictva. Konstituce cechy zrušily a prohlásily svobodu živností a volnou konkurenci. Ze svobody té, kdo může více těžiti nežli kapitalista? Židák jistý, který nemá na př. o krejčovině ani potuchy, najde si nejprve spolehlivého dílovedoucího, který mu za dobrý plat zařídí rozsáhlou dílnu krejčovskou, v níž pracuje o překot 100 i více dělníků. Jelikož se kupuje zboží ve velkém anebo dodává se přímo z vlastní továrny a dělníkovi platí se na př. 80 kr. za ušití zimníka Menčikova (k čemu dává tovaryš své niti, hedbáví, jehly atd.),*) mohou se pak ovšem šaty prodávati za cenu značně menší než u ostatních krejčovských mistrův, a proto jest nával zákazníků veliký a nával peněz nemenší. Co si má proti takovému »továrníkovi oděvů« počíti nebohý mistr krejčovský, který pracuje s jedním anebo 2 tovaryši? Ten jest donucen přestat pracovati na svou pěsť a státi se dělníkem bohatého konfekcionáře. A podobným způsobem děje se skoro u všech řemesel. Tak rozmnožují se houfy dělníků továrních četnými zástupy schudlých mistrův a špatně placených tovaryšů.

Líče smutné tyto poměry dělnictva, měl jsem na zřeteli města. Podívejme se teď na okamžik na venkov. Na venkově, jmenovitě v pohorských krajinách, jest tkalcovství hlavním pramenem výživy chudiny venkovské. Prostředníky mezi továrníkem a dělníkem jsou tak zv. faktoři. Ti dovážejí do továrny hotové zboží, nové »osnovy« odtud tkalcům vozíce. Mimo zboží dovážejí tkalcům i výplatu, která by obnášela týdně 3—4 zl., kdyby nebral si z toho faktor 1—2 zl. za dopravu. Tak však dostane venkovský tkadlec při 14hodinné, duchamorné práci denní nanejvýš 3 zl., v kteréž sumě jest zahrnuta i ta, kterou má dostati žena nebo jiná osoba domácí za »soukání.«

Jest tedy tkalci venkovskému živiti sebe i rodinu často velmi četnou za třicet krejcarů denně. Troufal by si však nebožák i za tu cenu nějak se vyživiti; vždyť najde rolníka, který mu přepustí kousek pole na brambory, jen když si je pohnojí, též žena vyžebrá si u některé selky trochu syrovátky anebo zelné vody »na kyselou,«

*) Viz Adámkovo „Naše dělnictvo.“

jen kdyby těch »stržek« nebylo. Ve vlhkých komůrkách, v jakých bydlívají venkovští tkalci, snadno jim zboží splesniví, jindy zase, jsouce bez dozoru, udělají ve tkaní chybu, tu zase vyletí člunek a protrhne tkaninu atd., a za každý podobný případ strhuje se mu polovička i více mzdy, ano někdy načítá si továrník tolik škody, že jest tkalci ještě dopláceti. Jaké jest asi překvapení rodiny, která čeká 14 dní na výplatu a pak ani krejcaru nedostane, domyslí se snad každý. Tkadlec venkovský, nemoha se často při sebe větší skrovnosti uživiti, odstěhuje se buď do města, nebo někam blíže města, doufaje, že se tam snáze uživí; odtud ono úžasné množení se dělnictva městského.

Jiný zdroj výživy chudiny venkovské jest práce při polním hospodářství. Pokud nebylo mláticích a jiných hospodářských strojů, měla valná část její po celý rok stále zaměstnání na statcích panských i selských. Teď se sežne a vymlátí všechno — za měsíc a nádeník, nemá-li hladem zahynouti, musí jíti po žebrotě!

Dosud jediný rolník vzpírá se přemoci kapitálu; ponechá-li se však kapitalismu i na dále volná cesta, nebude dlouho trvati a bude rolník pohlcen bezedným jeho jícnem (parceláři).

Tak se asi stalo, že střední stav znenáhla mizel a že v dosti krátké době postavily se proti sobě dva mocné tábory, tábor chudiny a boháčů. Což bylo tedy přirozenějšího, než že srovnával nyní hladový dělník bídné své postavení s přepychem svého pána? Naplňuje ho podivením, když pozoruje, že v tak ohromném množství vyrábí se sukna a tak ohromná massa lidí musí choditi v cárech, že vyrábí se tolik kůže, a milionům jest choditi bosky, že pěstuje se tolik obilí a tisíce mrou hladem, že spotřebuje se tak ohromné množství kamení, dřeva, železa, skla atd. na kolosální stavby domů, jež zůstávají potom třeba neobydleny pro nedostatek nájemníkův, a útulny pro nemající přístřeší že jsou přeplněny, že v uhelných dolech nemohou pracovati pro nedostatek odbytu a statisíce křehnou zimou v nevytopených komůrkách. Odkud křiklavé ty protivy? Na otázku tu odpovídají dělníkovi různí filosofové, kteří se zatím zmocnili již otázky sociální, a kteří vědecky prozkoumavše příčiny bídy sociální, vědecky dokazují potřebu reorganisace společnosti lidské. Dělník poznává, že hlavně zákony byly, které bídu tu zavinily, a dobře věda, jak se zákony dělají, nemůže pochopiti, proč by zákony ty nemohly se změniti, a to v jeho prospěch.

Myšlénky podobné ovšem dělník sdílí se soudruhy. Myšlénka rodí myšlénku, slovo dává slovo. Zástupy nespokojenců se množí, stejně smýšlející spojují se ve spolky, jichž počet roste, jako hub po dešti, a jež mají tentýž účel: domáhati se zlepšení stavu dělnického. Aby se snahami svými obeznámili jednak i širší kruhy obecenstva a aby jednak uvědomili nečinné dosud dělnictvo, založí si časopisy, jež tlumočí stesky, tužby a snahy jejich. Nuže a tato snaha jednotlivců, pak spolků, veřejných shromáždění a časopisů dělnických, aby totiž buď zničily aneb aspoň valně oslabily moc kapitálu, a aby bídné postavení dělnictva zlepšily, nazývá se socialismem.

Vznik jakož i idea socialismu jest za našich poměrů národohospodářských úplně přirozená, a proto jest marná naděje, že sama sebou zanikne. Můžeť se ovšem idea socialismu očistiti od různých chorých výstřelků, které k ní ani podstatně nepatří, a které teprv později k ní se přidružily, můžeť se zušlechtiti, nikdo se však nedomnívej, že jest socialismus toliko následek duševní choroby několika střeštěných hlav. Socialismus jest přirozeným následkem nemoci společnosti lidské a následek ten může býti jen tehda odstraněn, až bude společnosť naše vyléčena z těžké své choroby (z všeobecné hmotné bídy). Proto jest též marná snaha násilně chtít zabrániti hnutí sociálnímu, když se jinak nic nečiní, aby příčiny hnutí toho byly odstraněny. Kdo by chtěl hnutí sociální násilím potlačiti, ten by musil napřed zabrániti popularisaci věd jmenovitě národohospodářských, musil by napřed zrušiti svobodu tisku, musil by zabrániti rychlé výměně myšlének, která jest v nynějších dobách telegrafů, pošt a železnic tak velice usnadněna. Tím, že se jednotliví vůdcové socialističtí zavrou na několik měsíců anebo roků »za mříže,« tím se hnutí sociálnímu mnoho neuškodí; zůstávajíť tito přece ve spojení s ostatním světem (pomocí tajné žalářní pošty) a pak idea socialismu nevězí jen v hlavách jejich, nýbrž proniká mysl všeho dělnictva. Když se ve středověku srazily hlavy vůdců nějakého povstání, tím se obyčejně zacpaly prameny vůdčí myšlénky; nyní by se musily sraziti hlavy všech redaktorů listů sociálně-demokratických a ještě by se hnutí sociálnímu nezabránilo, protože osobnímu styku dělnictva zabrániti nelze.

Svrchu jsem pravil, že se může idea socialismu očistiti od různých chorých výstřelků, jež k ní podstatně nepatří; jeden z takových výstřelků jest atheismus. Nevěra nepatří k podstatě socialismu, dá se však vysvětliti z nevěreckého časového proudu naší doby. — V atheismu vidí socialista prostředek k dosažení svého cíle. Výstřední socialismus — jak později uslyšíme — chce společnosť lidskou ze základů přeměniti, chce stát na zcela jiných základech zbudovati, než na jakých nyní stojí. Po svých přívržencích žádá, aby nejen s ideami jeho souhlasili, nýbrž, aby i hotovi byli pro ně všechno i život nasaditi v tom případě, že by snad nadešla chvíle, ve které by bylo třeba mocně, energicky jednati. Výstřední socialisté pamatují na možnosť, ba když jsou sami mezi sebou i na nevyhnutelnosť násilného převratu. Kdo jiný jim však schlazuje mocný žár touhy po násilném převratu, kdo jiný jim zastírá stávající společnosť a státní pořádek posvátným nimbem nedotknutelnosti, než víra Kristova než náboženství, než bázeň před Bohem? Kdo věří na život věčný, ten snáší, pokud možno, trpělivě všechna strádání na tomto světě, neboť očekává po smrti lepší život; kdo věří na Krista ukřižovaného, jenž ač Bůh, tolik trpěl, ten jest nepřítelem každého násilného převratu k vůli zlepšení života pozemského. Náboženství vůbec a církev zvlášť činí socialistovi ze svobodného člověka bídného otroka a proto pryč se vším náboženstvím! Že

s pojmem socialismu spojuje též obyčejně nevěra, dá se také tím vysvětliti, že sociálnímu demokratovi jest každá věda vítána, která buď odůvodňuje aneb aspoň nic nenamítá proti jeho soustavě hospodářské. Že v naší době (kdy vědy přírodní i filosofické berou se na mnoze směrem materialistickým), takových věd jest hojnosť, kdo by pochyboval? Atheismus jest tedy filosofu socialně-demokratickému vítanou pomůckou.

Že pak v kruzích dělnických množí se nevěra měrou tak úžasnou, toho příčiny jsou též mnohé. Nehledě ani k tomu, že se spisy filosofů socialistických rozšiřují velmi četně mezi dělnictvem, má dělník ještě sta jiných pramenů, z nichž napájí ducha svého nevěrou.

Nevěrecký duch, šířený enciklopedisty franc. i jinými moderními filosofy, ovládal již před revolucí »lepší« třídy obyvatelstva a přešel znenáhla různými spisy, brožůrami, novinami a přednáškami i na lid obecný; positivní náboženství jakékoliv zavrhováno a místo něho stavěny vědy a rozum. Kdo držel se víry, po otcích zděděné, prohlašován za tmáře a zpátečníka. Jak pak by bylo možno, aby muž z třídy dělnické, usilující o tak vážné opravy národo-hospodářské, byl považován za tmáře a zpátečníka! A potom, vždyť bez Boha se tak pěkně žije!

Mimo nevěru spojuje se často se jmenem socialisty prach, pumy a dynamit. Okolnosť ta těsně souvisí s otázkou: jak odpomoci nynější bídě sociální, jak vyrovnati aneb aspoň zmírniti děsnou tu prohlubeň mezi kapitalismem a chudinou?

II.

Otázkou tou zabývali se a dosud se zabývají mužové z vrstev společnosti lidské nejrůznějších; jinak na ni odpovídají mužové z řad kapitalistů, jinak z řad dělnictva. Kapitalisté hlásají strohý liberalismus: prohlášení úplné svobody v každém oboru a vzhledu, z níž prý může těžiti kapitalista tak dobře, jako dělník. Snahou liberalismu jest, aby zuby nehty si udržel převahu jak ve vládě tak v kapitálu, kterou dlouholetým panstvím ve státě konstitučním si byl upevnil. *A jen za tímto účelem* skrývá se horování jeho za svobodu. Jedině k tomu účelu mu slouží zrušení všech společenstev živnostnických a průmyslových, odstranění jakýchkoliv mezí volné konkurenci, úplná svoboda živností, volnosť lichvy a bursovnictví. — A tak ústava, od níž se tolik očekávalo, pro niž tolik krve vyteklo, učinila z kapitálu všemocného boha. Bůh ten nemilosrdně pošlapal všechny vyšší sociální a politické zájmy obecného lidu, moloch ten chce z církve učiniti děvku, která mu má chrániti napěchované kasy! Rozumí se, že materialistická jeho soustava národo-hospodářská nezná žádného nábožensko-mravního života, že nedá nic na pouhý mravní odpor, třeba byl sebe mocnější.

Nebudu se více slovy šířiti o tomto systému hospodářském; zákon mu dal život, zákon ho může zase jen zničiti.

Že i dělnictvo, v boji proti kapitálu zašlo do krajností, netřeba připomínati. Kommunismus, anarchismus, sociální stát, a jak se všechno to učení jmenuje: toť učení výstředního socialismu. O všech těch theoriích se zmiňovati nebudu. Vrcholíť všechny v tom náhledu, že dosavádní zařízení mzdy má přestati a místo toho má nastoupiti dělení se výtěžkem práce. Podklad mají tedy stejný; liší se toliko více méně případnostmi.

Uvedu z nich nejznámější a nejrozšířenější. Nejstarší jest kommunismus. Kommunistické zřízení měli malí kočovní národové; i první církev pokud čítala málo členů byla zařízena po kommunisticky; dosud se udržel kommunismus v klášteřích. Kommunismus tento, na základě ryzí, křesťanské lásky zbudovaný, počal zase hýbati myslemi novověkých učenců. Tak na př. známý Tomáš Mór, popravený Jindřichem VIII., králem angl., napsal knížku »Utopia,« v níž líčí malý stát, v němž byli si občané všichni rovní, vzájemnou, pravou křesťanskou láskou se milovali, práci stejným dílem si rozdělovali, výrobky své odváděli státní radě, dočasně volené, a za to dostávali ze společných státních magacin potřeby životní. O prodej výrobků staralo se vladařstvo.

Tak žili všichni šťastně, ve svatém pokoji a míru, pracujíce denně 6 hodin; a poněvadž se při takovém štěstí náramně množili, vystěhoval se přebytek do jiné, dosud nezalidněné země, kdež si zařídili podobnou ústavu.

Mór měl hojných následovníků, z nichž někteří, jako Francouz Cabet, pokoušeli se mórský stát uvésti do života v Americe; ovšem bez výsledků.

Hlavní zásadou moderního kommunismu jest: Kapitál soukromý ať přestane a místo jeho zaujmiž kapitál hromadný. Veškerá půda, všechny továrny a podniky, školy a ústavy přijdou z majetnictví soukromého v majetek společný, tedy v majetek státu, který práci příslušně rozdělí mezi občanstvo. Ve státě kom. výlohy na příbytky lidské, na vychování dětí hradí stát, daně ovšem nejsou ve státě kom. žádné, na nutné čestné úřady budou se dosazovati lidé volení, jimž nebude se vypláceti zvláštní nějaké služné, výlohy na stálé vojsko přestávají, neboť nastoupí domobrana. (Ostatně až budou kom. státy po celém světě rozšířeny, pak budou národové vzájemně sbratřeni a proto nebude vůbec válek.)

Potraviny a jiné potřeby životní budou se prodávati z velikých státních komor skoro zadarmo, neboť přestává množství kupců, obchodníkův, agentův a vůbec zprostředkovatelů, kteří všichni chtějí zbohatnouti na útraty kupujících. Vzdělání bude povinné, stejné pro všechny; ti, kteří jsou méně nadaní, zůstanou toliko na nižších školách. Učencové a umělcové odměňováni budou občanskými vyznamenáními, snad i bobkovým věncem.

Za největší hanbu a potupu bude se považovati ve státě kom. lenosť; lenoch bude asi tolik, co je u nás zloděj. Cesta k proměně nynějších států ve státy kom. jest dvojí: Buď vzdají se dosavádní

majitelé dobrovolně svého majetku ve prospěch státu kom. a pak dostanou jakousi náhradu; nechají-li však dojíti k násilnému převratu, pak se jim násilím odeberou jejich statky, beze vší náhrady (analogie amerických otrokářů). Právo dědičné ovšem nemá platnosti. Neboť snaha, zanechati svým milým »pár grošů« do hospodářství jest zbytečná: ve státě kom. jest o každého postaráno, k práci schopného i neschopného. Svazek manželský má sice před zákonem platnosť, avšak jen před zákonem. Neboť neví kommunista o pramenu, z něhož by čerpal motiv zachovati manželskou věrnosť. Jaký by byl náboženský život ve státě kom. ukáží snad tyto výroky předáků kommunistických. Časopis jejich »Volkstaat« píše: »Wir sind Feinde aller Pfaffen und aller Kirchen aus Princip; schon deshalb, weil wir Atheisten sind... Die cultivirte menschliche Gesselschaft ist das höchste Wesen, woran wir glauben, auf ihrer social-demokratischen Gestaltung beruht unsere Hoffnung. Zur Wahrheit gemacht wird sie durch die Liebe, für welche religiöse Phantasten bisher nur geschwärmt haben. — An Stelle der Religion setzt die Demokratie Humanität, welche auf der Erkenntniss ruhen wird, dass nur in der socialen, brüderlichen Arbeit, in der ökonomischen Gemeinschaft der Erlöser lebt, der uns von leiblichen Bösen befreien kann.« — (Todt: Der radikale, deutsche Socialismus, str. 81.)

Netřeba ani podotýkati, že celá budova státu kom. spočívá na hliněných základech a proto ve skutečnosť uvedena býti nemůže. Předpokládá kommunismus stejnou přirozenosť všech, stejnou všech chuť k práci, stejné potřeby všech a z toho odvozuje stejná práva všech na všechno, kterýž náhled jest ovšem klamný. Kdož by dále popíral, že právo dědičné jest u valné části lidstva hlavní pohnutkou k práci? Kommunismus pohnutku tu ničí a nové nedává.

Přirozeným důsledkem kommunismu jest anarchismus, jehož nejslovutnějším hlasatelem byl francouzský socialista Proudhon. Obhajuje větu, že spravedlnosť princip svůj má v člověku samém a nikoliv mimo něho, takto asi píše ve spise svém »Spravedlnosť v revoluci a v církvi:« Spravedlnosť jest lidská, ryze, čistě lidská; jest bezprávím, na lidstvu páchaným, když odvozuje se spravedlnosť buď přímo nebo nepřímo od nějakého, před lidstvem existujícího principu. — — Pojem Boha jest v právní naší ústavě tak zbytečným, jako jest zbytečným v učebnici, jednající o národním hospodářství aneb o algebře. — —

Náboženství jest výrazem sebevědomí lidstva.... náboženství jest zkrátka úcta, prokazovaná lidstvu, které se samo pod jmenem božím idealisuje a zbožňuje. Toť celé to tajemství. Zákon mravní a zákonodárce jest jedno a totéž. Důstojnosť lidská jest, která tvoří pro člověka positivní zákon, jehož sankcí jest štěstí, plynoucí z poslušnosti k zákonu tomu, utrpení a zlo jest následek porušení zákona toho. Spravedlnosť jest úcta před touto důstojností, spočívající na vzájemném rukojemství Právo jest způsobilosť jednoho každého, že

smí žádati od druhého, aby ctil v jeho osobě důstojnosť lidskou. Jakožto podstatná část společnosti lidské ctí člověk důstojnosť lidskou nejen v sobě, nýbrž i v každém jiném, a proto jest princip mravnosti v člověku samém (nikoli v Bohu), kterážto mravnosť řídí se dle vlastního nitra jednoho každého.« Na těch asi základech zbudoval Proudhon nauku svou o vzájemnosti a rovnováze prokazovaných služeb, dle níž podřízenosť služeb ustoupiti musí vzájemné rovnosti služeb na vzájem si prokazovaných. (Dle K. Perina: die Nationalökonomie. str. 157 a sl.) Theorie o vzájemnosti a rovnováze služeb krutý vypověděla boj ze strany chudiny majetníkům pozemkův a vůbec kapitálu, jehož heslem stalo se: Majetek jest krádeží. Jest dle Proudhona oprávněným osobním majetkem toliko to, čeho kdo nevyhnutelně potřebuje k životu, jako nástroje k vykonávání práce, pak výsledek osobní práce; tedy veškero jmění nabyté špekulacemi, úroky, důchodky, dědictvím atd. jest krádeží. Poněvadž jest dle Proudhona každý člověk suverením pánem, proto jest nemožno, aby vládl jeden člověk druhému, a proto též ve státě Proudhonově bude pro nedostatek panovníka anarchie, ovšem nikoli taková, která působí zmatek, nýbrž kde bude panovati vzájemná úcta k důstojnosti lidské.

Kdežto nauka kommunismu a anarchismu, mnohými a mnohými ještě filosofy socialistickými (Babeut, Saint, Simon a j.) rozbírána, vysvětlována a odůvodňována těší se ponejvíce oblibě ve Francii, kloní se socialisté němečtí a angličtí více k theorii o sociálním státě, který neliší se mnoho od státu kommunistického. Přední její hlasatelé jsou Ludvík Blanc, Lassale, K. Marx; všichni shodují se v náhledu, že stát má zaopatřiti dělníkovi práci a tím ovšem i výživu.

L. Blanc viděl příčinu socialistické bídy ve volné konkurenci, která musí býti proto odstraněna. To se může státi jen tím, že proti kapitálu soukromému postaví se kapitál jiný, který by první konkurencí svou zničil. Nikdo však není tak mocným kapitalistou, jako stát sám; ať nastaví tedy stát továren, dílen, ať ujme se různých podnikův a pustí se takto o závod s podnikateli privátními, a není pochybnosti, že bude jim za krátko ustoupiti a ponechati volnou cestu státu na poli národo-hospodářském. A až se tak stane ponenáhlu stát pánem všech továren, dílen, všeho průmyslu a obchodu, pak bude konec sociální bídy; bude se totiž ve státě takovém takto rozdělovati výtěžek práce: jedna část bude věnována na opravu a stavbu strojův a pod., druhá nemocným a vůbec ku práci neschopným a třetí části, která musí býti ovšem taková, aby uživila slušně rodinu, dostane se dělníkovi.

V revoluci r. 1848. uvedeny Blancovy »národní dílny« do života; v praxi se však neosvědčily a brzy zanikly.

Lassale, právník a socialista německý, odvozoval ohromný vzrost kapitálu z té okolnosti, že sta lidí pracuje ve prospěch osoby jediné. Tomu předešlo by se tím, kdyby síly pracovní dělily se samy o výtěžek z práce čili o zisk, z toho neb onoho podniku plynoucí. K tomu

jest ovšem potřebí, aby mělo dělnictvo své podniky, a k tomu zase potřebí jest základního kapitálu. Kde však ho vzíti? Dělnictvo ať se spojuje ve spolky (Associacion), které, seženouce potřebný kapitál, ať si nastaví továren, ať práci (duševní i hmotnou) příslušně mezi členstvo rozdělí a ziskem nabytým poměrným způsobem ať se rozdělí. Poněvadž však sebe více dělníků při sebe větší šetrnosti není s to, aby nastřádalo na jedinou továrnu potřebný kapitál (nevydělajíť si ani tolik, aby se mohli slušně uživiti), proto je stát povinen jednotlivé associace dělnické potřebným kapitálem založiti.

Jest však jiná otázka: je-li skutečně stát povinen ba oprávněn summy takové nakládati na podniky dělnické?

Kdežto Lassale chtěl vyrovnání způsobiti jakž takž cestou mírnou, byl Marx a jeho přívržencové hlasatelem násilného převratu. Meškaje v Londýně ve vyhnanství (bylť nejprve z vlasti své Německé, později z Belgie vypovězen) šířil řečí i písmem vášnivou nenávisť ke knězstvu, církvi a kapitalistům. Tamtéž založil mezinárodní spolek dělnický (Internacionála), jenž čítá nyní po Evropě a Americe na miliony členů, který vládne ohromným kapitálem, a který tak výtečně organisuje spolkový život dělnictva. A jako Marx neznal náboženství, neznal národnosti, jako mu bylo jediným účelem životním zničiti vliv církve a moc kapitálu, takový i směr dal spolku, jehož byl zakladatelem. Hlavní orgán spolkový, v Londýně vycházející, psal před několika lety takto: »Cílem mezinárodního spolku, jakož i každého spolku socialistického jest odstraniti břichopásky a otroky. Je-li však břichopáska většího nad kněze, jenž pomocí lži vydírá poslední halíř z kapsy chudé vdovy? Kde najdeme většího otroka nad křesťana? Jen tehda, až veškeré náboženství, ať křesťanské ať jiné s tváře země vymizí, jen tehda můžeme svého politického a sociálního ideálu dosáhnouti!« A v čem spočívá jejich sociální ideál? Ve státě sociálním, který liší se od státu kommunistického leda principem, z něhož dovozuje Marx nutnosť státu sociálního.

Jiným návrhem na odstranění bídy sociální jsou »falangy« Fourierovy. Celá země ať se rozdělí na jednotlivé distrikty po 2000 obyvatelův. Obyvatelé ti budou bydleti v jediné, ohromné budově (v níž jest společná kuchyň, společná místnosť pro zábavy a poučení atd.). V každém distriktě bude se provozovati všechna průmyslová práce, budou se pěstovati vědy a umění, při čemž bude pracovati každý v tom oboru, k jakému má chuť a nadání. Tak se stane práce rozkoší a nikoliv obtíží. Každá falanga má představeného Unarque-a, více falang tvoří serii, které jsou pod správou Omniarque-a se sídlem v Cařihradě (ve středu světa). Zisk z práce dělí se takto: $^4/_{12}$ dostává kapitál, $^5/_{12}$ dělník, $^3/_{12}$ talent.

Zobraziv několika těmito rysy aspoň kostru theorií socialistických, zmíním se ještě o tom, jak se srovnávají s tímto jejich učením známé tři ideje, za nimiž jedině prý se socialismus pachtí, pro jejichž jediné uskutečnění mají prý se zbudovati různé ty socialistické utopie. Jest to svoboda, rovnosť a bratrství.

Svoboda jest vybavení se z pout. Člověka víží různá pouta: k Bohu, církvi, ke státu, k obci, k rodině, k příbuzným, k přátelům a dobrodincům atd. podle toho jest i svoboda různá; náboženská, politická, sociální atd. Neznaje náboženství, hlásá socialismus úplnou svobodu politickou a sociální. Při tom, jak jsme slyšeli, chce odstraniti majetek soukromý a místo něho postaviti kapitál veliký, společný všem. Kdo však rozumný bude popírati, že majetek soukromý jest základem hospodářské samostatnosti a že zrušení jeho jest loupeží, spáchanou na všech těch, kteří nejsou právě prostými dělníky? Hlásá tedy socialismus svobodu a ničí podklad veškeré svobody.

V celé přírodě panuje různosť; čím vyšší organismus, tím větší nerovnosť a již z té příčiny nemůže míti člověk za cíl rovnosť.

Člověk rodí se s různým nadáním, duševním i tělesným, i zevní okolnosti přispívají mnoho k nerovnosti, a sice okolnosti takové, kterých nemůže nikdo zameziti. Jeden má rodiče hodné, druhý zlé; jeden narodí se v rodině vzdělané, spořádané, jiný za poměrů opačných atd. Socialistický stát chce této nerovnosti předejíti tím, že zmocňuje se dětí brzy po narození a že zaříditi chce pro ně společné vychovávací ústavy. Kde však zapomněl na svobodu? Vůbec svoboda a rovnosť se na vzájem vylučují. Kde jest svoboda, tam nikdy nemůže býti rovnosti. Ve státě socialistickém musí ustoupiti bohatství a různé kasty rodové duševnímu nadání, pilnosti a pracovitosti, kterýchž vlastností nositelé budou zajisté před ostatními vyznamenáváni. Nastoupí tedy místo aristokracie rodové aristokracie talentovaná, místo šlechty peněžní šlechta pracovní, místo šlechtictví dědičného šlechtictví osobní. Kde zůstala rovnosť? Chce socialismus nerovnosť a do světa hlásá rovnosť!

Směšné jest konečně ujišťování filosofů socialistických, že ve státě jejich bude vládnouti »to pravé bratrství.« Mohou mne okolnosti sice přinutiti abych žil s jinými třeba pod jednou střechou, abych s nimi zasedal u jednoho stolu, ale abych někoho z nich miloval, k tomu nemůže mne přinutiti nikdo, nemám-li lásky v sobě.

Není na světě dosud vznešenější, ušlechtilejší nauky nad křesťanství, a přece ani jemu nepodařilo se ze všech lidí nadělati andělů; morálka filosofů socialistických, stojících úplně na stanovisku materialistickém, činí z člověka nejdokonalejší druh zvířectva, a pak hlásají do světa bratrství!

A což, kdybych se rozepsal o praktickém uspořádání států socialistických, kdybych promluvil o jednotlivých »čestných« úřadech, které, aby udržely pořádek, musily by býti nadány více než diktátorskou mocí, kdybych promluvil o četných kandidátech a protikandidátech na čestná ta místa, o rozdělování jednotlivých oborů práce, při kterémž vždy má býti na zřeteli nadání a chuť jednoho každého k té neb oné práci: pak by se uskutečnění těch tří ideálův ukázalo teprve v pravém světle!

III.

Jakým způsobem má se zachovati k sociální otázce církev? Věru nemá tu postavení závidění hodného! Buší se do ní jak ze strany liberalismu, tak se strany socialismu, ač sama ničeho nezavinila. Nebohý kněz, jenž neohroženě vytýká kapitalismu nelidské jeho si počínání, jest kaceřován od něho; kárá-li zase přechmaty dělníků, tupen jest od nich. Co tedy činiti?

Církev zajisté uznává oprávněnosť osobního majetku, který chrání 7. a 10. Božím přikázaním, uznává dále svobodu a důstojnosť osoby lidské, a proto se vší rozhodností zavrhovati musí různé ty nauky, i ryze hospodářské, radikálního socialismu (nehledíc k učení jeho o náboženství), jichž účelem jest odstraniti majetek osobní, zničiti samostatnosť osobní a učiniti člověka toliko bezmocnou figurkou ve státě sociálním.

Na druhé straně musí ovšem rázně protestovati proti nauce, dle níž každý má neobmezenou moc nad svým majetkem, může ho používati k účelům jakýmkoliv, třeba barbarským, dle níž dělník jest toliko strojem a práce jeho jest zboží, jehož cena stoupá a klesá dle poptávky a podávky. Lišíť se křesťanství již pouhým pojmem práce od náhledu socialismu i liberalismu.

Práce jest dle náhledu našeho úkolem celého života, úkolem plným námahy a odříkání se, jest následek onoho »V potu tváři budeš si dobývati chleba svého.« Účelem práce jest, připraviti si potřebné věci k životu, připraviti si štěstí života, nikoliv ovšem hojností hmotných požitků, nýbrž mravní silou. Křesťan, pochopiv význam a sílu práce, rád a odhodlaně se jí podvoluje, namahání její s radostí snáší, práce stává se mu potřebou, rozkoší. Socialismus i liberalismus ničeho nechce slyšeti o životě plném námahy, strasti a odříkání se, o mravní síle práce. Liberalismus dychtí po životě plném nádhery a požitků smyslných, socialista, málo dbaje skutečnosti, pídí se po takovém životě, v kterém by dosáhl dostatek požitků smyslných a jedině z této pohnutky podvoluje se práci. Církev chce též dělníkovi zaopatřiti existenci člověka důstojnou, avšak pohnutky má zcela jiné. Křesťanství vidí v dělníkovi bratra v Kr., kterého Bůh továrníkovi svěřil, aby se staral o jeho pozemské i nebeské blaho. Majetek jest dle křesťanství hřivnou, člověku od Boha svěřenou, s níž má tak hospodařiti, aby si ponechal, co potřebuje k živobytí, přebytkem pak ať hledí poleviti chudině. Věru, kdyby se zřídily státy dle těchto zásad křesťanských, jak o tom zevrubně pojednává sv. Otec Lev XIII. v přečetných svých encyklikách, rázem by zmizel s povrchu zemského socialismus i liberalismus. Sociální záhadu rozřešilo křesťanství zákonem spravedlnosti, lásky a oběti, cestou nejmírnější. Záleží jen na společnosti lidské, aby ochotně se podrobila vznešeným těm zákonům.

Než z jakých živlů skládá se ta část společnosti, jež by se měla zákonům těm jmenovitě podvoliti? Jsou to po většině lidé prosáklí

buď naukou materialistickou, buď ničemnou morálkou talmudskou. V Brně jest na př. přes 40 továren, z nichž jsou 2 prot., asi 4 katol. a ostatní židovské. Ve Vídni žije 400 milionářů, z nichž 300 jest židův! atd. Nuže, může se žádati na židu, talmudem prodchnutém, aby se řídil zásadami křesťanskými? Byla by marná žádosť! Kdyby i ostatek kapitalistů křesťanských nebyl oddán materialismu a chtěl se říditi zásadami křesť., nevím věru, jak by asi dlouho odolávali za nynějších poměrů bezohledné konkurenci židovské, nevím nepodlehli-li by za několik roků jejich přesile na poli obchodním. Sloužily by židům všemožné pomůcky v obchodním boji. Židé mají peníze, mají tisk, mají veřejné mínění, mají skoro všechno! Veřejný tisk není již více výrazem veřejného mínění; nyní jest veřejné mínění výrazem tisku. Veřejný tisk jest plodem několika více méně nadaných lidí, kteří za peníze slouží té neb oné politické straně. Jest zcela přirozeno, že největší a nejznamenitější žurnály slouží zájmům židovským. Majíť židé nejvíce peněz, mohou si vydržovati tedy nejdovednější žurnalisty.

Veřejný tisk v rukou židovských dávno již přestal býti pečlivým učitelem lidu, stalť se mrzkým sluhou sobectví jednotlivých mužů nebo politických stran, sluhou však, jemuž kláněti se musí každý, ať vzdělanec anebo nevzdělanec. Mají tedy židé všemožné zbraně, a to zbraně nejlepší na své straně, ve svých rukou, a zbraněmi těmi přemáhají každý odpor.

Za naší doby, kdy vládnou světem židovské peníze a materialistické zásady, nelze tedy očekávati, že podvolí se lidstvo dobrovolně, samo od sebe křesťanským zákonům lásky a oběti. Třeba chopiti se prostředků rázných, křesťanskou naukou odůvodněných, jimiž by se zabránilo nelidskému kořistění z práce lidské, jimiž by se poskytlo dělnictvu cestou mírnou a zákonitou to, co mu slibuje socialismus teprve po mnohých, násilných převratech, totiž: existenci člověka důstojnou. Prostředky ty udává strana křesťansko-sociální, dle níž reformu poměrů národo-hospodářských má provésti církev a stát. S návrhy strany křesťansko-sociální souhlasí v podstatě veškero dělnictvo, střízlivě smýšlející.

Reformy hospodářské odnášejí se ke třem oborům lidské práce: ke stavu rolnickému, průmyslovému a dělnickému. Trvale, bezpečně lze zažehnati bídu sociální jen tehda, provedou-li se důkladné reformy ve všech těchto třech stavech.

Zde promluvíme o reformách, týkajících se stavu dělnického. Jak již bylo praveno, má provésti reformu církev a stát; církev v ohledu mravním, stát v ohledu hmotném. Církev zajisté jest, jež »majetek zduchovňuje, svobodu posvěcuje, práci zušlechťuje, bolesti a trudy mírní, lásku sílí, rodinný život šlechtí.« Vedlo by daleko rozebírati jednotlivě tyto věty. (Srovnej: Fr. Hitze »Die sociale Frage und die Bestrebungen zu ihrer Lösung,« III. Vortrag.) Podotýkáme jen, má-li církev blahodárnou činnosť v tomto oboru rozvinouti, že musí jí býti ponechán volný vliv nejen v kostele,

nýbrž i ve škole a vůbec ve veřejném životě. Jen tak může církev způsobiti mravní obrat společnosti lidské. Hmotný »obrod« způsobiti jest pak státu, státu ovšem na křesťanských zásadách zbudovanému. Povinností státu jest odstraniti nejprve příčiny sociální bídy. Jest arci smutnou pravdou, že jsou i stroje, které k jejímu rozmnožení valně přispěly. Z té stránky nelze však nic činiti; nemůžeť se duchu lidskému poručiti: Jen potud budeš bádati a o nic dále. Vedle strojů zavinily nynější sociální bídu hlavně konstituční zákony. Tedy zase jen zákony ji mohou odčiniti.

Jakákoli reforma stavu dělnického, má-li býti trvalá, musí se opírati o důkladnou znalosť poměrů dělnických. Kdo však jiný dovede nejlépe tlumočiti přání a stesky dělnictva, než mužové z jejich středu pocházející? Proto jest především třeba zavésti všeobecné právo hlasovací.

Všeobecné právo hlasovací jest zavedeno ve Francii, Anglii, Německu; proč ne u nás? Či u nás nemá nárokův ohromná ta massa lidu voliti si své zástupce do sněmů? Neplatí snad daň? Ó platí, a poměrně větší daň, než kterýkoli velkoprůmyslník! Když na př. zvýší se daň domovní, zaplatí zvýšení domácí sám ze své kapsy? Zvýší jednoduše nájemné a má třeba ještě užitek. Zvýší-li se daň potravní? Komu jinému jest jí více zaplatiti, nežli dělníkovi, který každé sousto chleba draze musí zaplatiti? Z čehokoliv se platí daň, ze všeho ji platí nepřímo i dělník. Nuže, jediný ten pádnější důvod proti všeobecnému právu hlasovacímu stojí na velmi vratkých nohou a mnoho jiných se za ně přimlouvá.

Není pochybnosti, že značnou většinu přívržencův anarchismu v řadách dělnických má na svědomí špatné vychování rodinné. Rodina jest základem státu. Vedle církve jest tedy i státu bdíti ochrannými zákony nad rodinou dělnickou. Za tím účelem jest třeba zákonem ustanoviti určitý počet hodin pracovních tak, aby rodičům zbylo dosti volného času, který by věnovali zotavení svému tělesnému i duševnímu a pečlivému vychovávání svých dětí. V této věci mnohé státy již něco učinily; bylať zkrácena doba pracovní na 10 hodin denních. Jaký však měli z toho prospěch dělníci? Vykonají-li v kratší té době méně práce, dostanou menší mzdu. Aby nebyli zkráceni na mzdě, beztoho již pramizerné, nabízejí se sami, že budou pracovati přes čas!

Souvisí tedy těsně s upravením doby pracovní upravení nejnižší mzdy, která musí býti ovšem taková, aby stačila ke slušné výživě a ošacení dělnické rodiny. Otázka tato o nejnižší mzdě jest jako středem, kolem něhož se celá sociální záhada točí. Obyčejného dělníka velmi málo, ba nic nezajímají všeliká blouznění o sociálních státech; jen když má dostatečnou mzdu a plné občanské právo, o ostatní se nestará. »Ať nám dají jen tolik, abychom uživili aspoň trochu slušně sebe a své rodiny, a uvidí, že tak nejlépe sklidí s povrchu zemského všechny socialisty a anarchisty.« Slova ta často

jsem slýchal od předních socialistů brněnských. Dělník vida, že sta a sta peticí, podávaných říšské radě za zlepšení stavu svého, hází se do koše, pozbývá konečně důvěry ve stát, církev a ve všechno a obrací se k těm, kteří mu slibují skvělé zaopatření, stává se »socialistou.« Otázka o upravení mzdy jest nejzáhadnější. Zákonem ustanoviti nejnižší mzdu jest velice nesnadno, ba nemožno. Lépe se odporučuje zřízení tak zvaných rozhodčích soudů, v nichž by byli zastoupeni stejnou měrou jak dělníci tak továrníci. Soudy ty stály by pod ochranou státu a byly by plnoprávné. Aby se předešlo všelikému majorizování stran, buď náhodou povstalému nebo podvodně zakoupenému ať rozhodují dvě třetiny hlasů. Jen v nejhorších případech budiž dovoleno odvolati se k vyšší instanci. V tom případě, že by se strany nemohly shodnouti, zvolena budiž od obou stran jiná, neutrální komisse, se vzájemnými poměry obeznámená, a ta ať rozhodne. Soudům těm by se snad podařilo upraviti mzdu, dle různých poměrův ovšem různou, ke vzájemné spokojenosti.

Otec rodiny, když si vydělá sám dostatečnou mzdu, nebude nucen posýlati manželku a nedospělé děti do továrny, matka bude vrácena zase rodině; zkrátka rodinný život se vzkřísí a dělník, na něhož se nebude již šklebiti ze všech koutů šeredná bída, nebude jistě vyhledávati společnosť lidí, k ostatnímu lidstvu neuhasitelným záštím planoucích. Dělník, mající větší mzdu, pracuje s větší chutí a s větším úsilím, čímž jistě továrník škody neutrpí. Jest ovšem pravda, že najde se člověk ochlasta, který, kdyby vydělal týdně 20 zl., promarnil by je za jedinou noc; nesmí se však z případů takových souditi na celek. Stalo by se též, že mnohý nebyl by zase spokojen sebe větší mzdou a hnal by ženu i děti do továrny. Budiž proto práce žen a dětí v továrně naprosto zakázána. Mimo jiné výhody, ze zákazu toho plynoucí, jest nemalá i ta, že práce, konaná od žen, rozdělí se mezi dělníky mužské, kteří jsou snad bez práce. I na práci svobodných dělnic budiž přísný dozor. Buďtež jim svěřovány práce přiměřené, které by konaly odděleny od mužských dělníků. —

Mnoho svobodných dělnic stalo se nešťastných pro pouhý úsměv a zalichocení továrního zřízence. Děvčeti takovému slibuje se stálá, snadná, dobře placená práce, koupí se mu žlutý, lesknoucí se prstýnek, pestré korálky a laciný šáteček na hlavu a — nezkušené děvče jest ztraceno. Když potom s děckem v náručí obtěžuje svého svůdce, aby dal něco »na kaši,« hodí se jí nějaká desítka, propustí se z továrny a »páni« zbavili se tak obtížného břemena. I v tomto ohledu budiž učiněno příslušné opatření; pro svobodné dělnice buďtež zřizovány »asyly,« jak o nich psal nedávno brněnský »Hlas,« v nichž by bylo postaráno o zaopatření jejich v ohledu hmotném i mravním za mírný poplatek.

Jak důležitým, ba nutným pro rodinu vůbec a dělnickou zvlášť jest zákon o svěcení neděle a svátků, jak v ohledu fysickém tak mravním a náboženském, o tom rozepisovati se nebudu; dosti se o tom napsaly v poslední době veřejné listy.

Stát mějž přísný dohled dále na zařízení továren a bytů dělnických; továrny nebuďte lidomornami a byty dělnické smrdutými, vlhkými a lidmi přeplněnými sklepy a komůrkami, jež bývají často peleší vší nemravnosti Není divu, že dělníka žene to spíše do krčmy, než do takového bytu. O bytech dělnických vznikla již zvláštní literatura. Navrhují se dvě soustavy, z nichž první jest tak zvaná »kasárnická.« Ohromný dům, na zdravém vzduchu vystavěný, rozdělený ve dvorany, dvorany rozdělené ve světničky, v nichž bydlí jedna rodina dělnická, společná kuchyň, společná knihovna a čítárna, společná správa domu, řízena výborem, nájemci voleným, který by rozsuzoval zároveň větší nesváry a klevety mezi nájemci vzniklé: toť myšlénka soustavy bytů kasárnických. Dle druhé soustavy mají se stavěti domky od sebe oddělené, se zahrádkou, z nichž každý slouží za obydlí jedné rodině dělnické. Stavby domků podnikejtež zvláštní družstva, státem podporovaná, nebo stát sám; dělníkům ať se pronajímají anebo prodávají za mírnou cenu. Dělník, který má svůj domek a při něm snad i kousek pole, jistě se nedá strhnouti ani kommunismem ani anarchismem. Tento způsob stavění jest ovšem dražší, ale poskytuje za to větších výhod, jak snadno každý pozná. Všeobecně se také ujímá; stavějíť se tak dělnické domky v Anglii, ve Francii, Německu i u nás (mezi jinými na př. Klepáčov u Blanska, postavený kníž. Salmem). Jak dokazují statistická data, klesla úžasně úmrtnosť tam, kde byly postaveny domky dělnické.*)

Právě v tomto oboru naskýtá se výtečná příležitosť různým těm záložnám, podporovacím spolkům atd., osvědčiti velebenou tu humanitu. Ovšem, že mnohé pro samé tisícové podpory na »šulfrajn,« nemohou ani krejcarem přispěti na fond pro stavbu dělnických domků. Že by i mnohé obce daleko lépe prospěly společnosti lidské, kdyby za ty statisíce vydané na stavby divadel, asfaltování ulic, upravování zahrádek atd. postavily raději několika bídným rodinám dělnickým zdravé obydlí, jest samo zřejmo.

Stát podporuj též všemožně zakládání různých kas pro nemocné, invalidy, pro starce, vdovy a sirotky atd., do nichž by byli i továrníci nuceni poměrným způsobem přispívati. Jmenovitě starejtež se továrníci o výživu dělníků, v továrně zmrzačených. Nad zachováním zákonitých těchto předpisův ať bdí zvláštní inšpektoři, mužové poměrů továrních znalí, šlechetní a nestranní, jichž počet musí býti dostatečný. (Nikoliv 4 pro celou Cislajtanii.)

Na vzdělávání dělnictva zakládej a podporuj stát odborné a pokračovací školy a přístup do škol těch budiž dělnictvu jak jen možno usnadněn.

Na konec zmíniti se dlužno o tak zvané »svépomoci.« Jest to nauka, dle které si má dělník pomoci sám; do podrobna zpracována byla Šulcem-Deličem. Dle ní má býti dělník střídmým, pracovitým, nemá se spíše ženiti, pokud nemá zaspořeno tolik, aby uživil rodinu,

*) Viz K. Adámek: „Naše dělnictvo.“

má hodně spořiti, zakládati si spořitelny, záložny, potravní spolky, pak literární a zábavné (aby se sám vzdělal), různé výpomocné pokladnice atd. Všechno to jest zajisté velice krásné a odporučeníhodné. Nesmí se však zapomínati, že spořiti může jen ten, kdo má z čeho. Přenesnadno jest spořiti rodině dělnické, která dohromady nevydělá tolik, aby se slušně vyživila. Střídmosť, pracovitosť a podobné ctnosti vštěpují se člověku dobrým vychováním. Dobré vychování dětí dělnických jest však nutně podmíněno zvýšením mzdy, jak jsme již slyšeli. Zakládati potravní spolky jest zajisté myšlénkou výbornou a prakticky již osvědčenou; jsouť potravní spolky (kdyby se jmenovitě v městech více ujaly) mocnou hrází proti vyděračství židovskému.

Tyto jsou v podstatě návrhy strany křesťansko-sociální, a není pochybnosti, že by — ve skutek uvedeny — značně zlepšily bídné postavení třídy dělnické.

Pravím, že by zlepšily bídné postavení třídy dělnické; bídu ze světa úplně zapuditi nepodaří se nikomu. Bylať chudoba na světě od jakživa a bude až na věky.

Věru jest již na čase, aby se přikročilo se vší rázností k řešení »sociální otázky.« Kypí a vře to ve kruzích dělnických děsně a nemohu se zbaviti temné předtuchy, že v době nedaleké — nechají-li se věci, jak jsou — dojde ve valné části Evropy ke strašné sociální revoluci, po níž tak dychtivě touží, k níž tak neohroženě vybízejí dělnictvo výstřední socialisté.

Kdo by měl pak celou tu bouři na svědomí? Mráz mne obchází, když si vzpomenu na divou tu směs mužův a žen, jak asi před dvěma roky zuřivostí skoro sběsilou metala kameny do oken továrníků židovských na Cejlu, jak bušila sukovitými klacky tu do zavřených okenic, tu do zamčených vrat, každou ránu surovým kletím doprovázejíc. Břinkot roztlučeného skla, dunivé rány klacků, chraptivý řev rozzuřených dělníků, pronikavé vřískání rozsápaných dělnic, kmitavý bleskot lesknoucích se bodáků, jimiž rozháněla setnina vojska shluklý dav: vše to živě ve mně budilo obraz ztečení pařížské bastilly a vybavilo mi vzpomínku na hrůzyplné ty doby vlády lidu dělnického. A čím byly nepokoje dělnictva brněnského proti loňskému řádění dělníků belgických? Projevy takové připadají mi jako jiskry, vyšlehující z doutnající hromady dřeva, které, brzy-li se neuhasí, při zavanutí větru vzplane v mocný žár, sžírající vše, co se mu v cestu postaví. I rozzuřený lid nešetří nikoho a ničeho. Dlouho však trpí a strádá, než k něčemu podobnému se odhodlá. Když necitelný tyran z pouhé libovůle spoličkuje sluhu věrného a oddaného, když nedbá na jeho nářky a kvílení, když na zem ho povalí a nemilosrdně kope, když na žalné jeho úpění odpovídá potupným smíchem, když konečně nebožák, aby nebyl do smrti ubit se vzchopí, a v zoufalém zápase mučiteli svému krkem zakroutí: kdo jest vinen zločinem tím? Sluha sám jistě ne! Neučiní-li se brzy přítrž řádění kapitálu, stane se za nedlouho tyranem horším onoho a dělník otrokem bídnějším tohoto.

Vždyť odnímají liberálové dělníku i poslední podporu a útěchu, která by ho v utrpení jeho sílila: odňaliť mu svatou víru! Vůbec jest to přepodivné: víry nemají a přece spílají přívržencům výstředního socialismu lupičův a střeštěnců! Jakoby bylo bezprávím, když hladový tigr, potkav někde na poušti šťastnějšího kollegu u hromady masa, uchvátí mu několik kusův a prchne. Není-li Boha — a v toho liberálové nevěří — pak jest i sebe výstřednější kommunismus oprávněn! Nač tedy přívržencům jeho spílati lupičů?

Než zanechejme již nevděčných těch úvah a podívejme se přece, co učinily dosud vlády evropské, aby předešly dělnické revoluci. Abych to zkrátka odbyl: bohužel, až na nepatrný capart pranic! Jsouť většinou až po krk zadluženy u kapitalistů židovských, a proto nechtějí ba snad ani nemohou rázně zakročiti. Ať tedy jen čekají, až vyhladovělí ti zoufalci budou si sami vymáhati své požadavky s repetýrkami v rukou; pak budou snad ochotny, ony i kapitalisté, všemožné jim učiniti ústupky, — nebude-li jen pozdě!

Z „ranních dojmů.“

I.

Na jitřním nebi dennice již září,
z jizby mne láká blízká lesní stráň —
kraj dříme ještě v mlhy lehkém šláři,
stříbrné páry halí širou pláň,
po lese ticho — ptačí druž si v křoví
posud sladce hoví.

Do stráně lehce chod se šine vzhůru,
velebný klid kol ruší kroků zvuk.
Zastavuji se. — Slyš, tu v šumném kůru
ozve se zvolna bříza, klen, bor, buk,
snítky se hýbou, ptactvo z polospánku
budí ševel vánku.

A jakby v povel zavzní náhle kolem
sdružený lístků hovor, šepot, vzdech,
tajemnou mluvu slyšeť strání, dolem,
jakby se chvěla na nesčetných rtech.
V úžasu sluch můj u těch zvuků prodlí:
modlitbu ranní příroda se modlí!

Jos. Jasanovič.

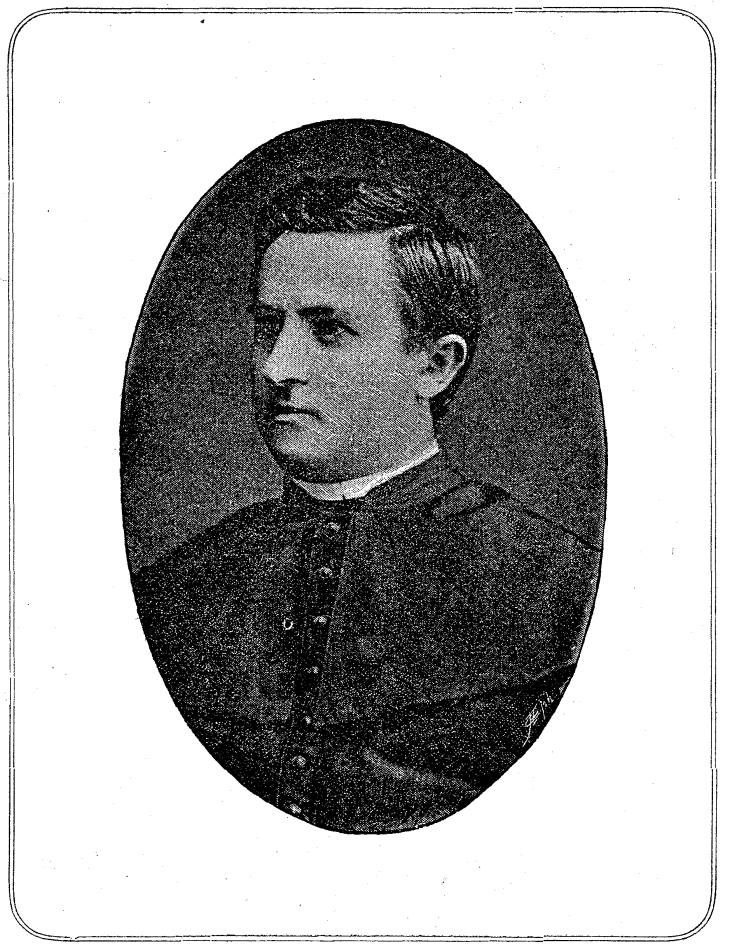

Prof. Vladimír Šťastný,
vzácný přítel našich snah.

Láska, kterou k nám chová, účastenství, s jakým všechny naše kroky sleduje, vzácná rada, laskavé pokyny a vůbec vše, co prof. Vl. Šťastného přítelem nám činí, pobízí nás, — ne-li jiným způsobem — tedy aspoň v »Museu,« povinný dík a neobmezenou důvěru projeviti. Zakladatel »Musea,« otec života literárního v semináři brněnském, neobmezené úcty svých následníků plnou měrou také zasluhuje. Dejž Bůh, aby dílo, kterému položil základ, rostlo, kvetlo a hojného donášelo ovoce!

Z „ranních dojmů.“

II.

V dálavě šeré obrysy hor blednou,
mizí jich různý, fantastický tvar,
za clonou jenž se skrýval neprůhlednou,
utkanou z ranních, temnosivých par.
Jitřenka hasne, zardívá se východ,
věstě slunka příchod.

Obzor se jasní, mlhy rázem řídnou,
aj, paprsk prvý v probuzený luh,
— jenž oku jeví četnou vísku vlídnou —
vysílá slunko, nad hor modrý pruh
z červánků růžných velebně se noříc,
zlatým nachem hoříc.

Z osení, jež se rosy stříbrem třpytí,
skřivan se vznáší s písní do nebes,
kalíšky vonné otevírá kvítí,
broučci se budí, slyšeť ruch a ples. — —
Člověče, klekni, vděčném u zápalu
i ty vzdej Tvůrci vroucí dík a chválu!

Jos. Jasanovič.

Podstata a poměr idey křesťanství a idey národnostní.*)

Napsal Frant. Valoušek.

Vznešené a veliké ideje jsou a byly vždy původem i cílem, ozdobou i silou, slávou i charakteristickou známkou všech velikých dob i velikých mužů. Doby, které žádnou velikou ideou vůdčí označeny nejsou, bývají z pravidla dobami úpadku, nečinnosti a všestranného ztrnutí, a národové nemající velikých ideí — hynou.

Veliká idea práva byla to, jež učinila Řím metropolí ohromné říše a malý hlouček občanů Římských — pány nesčíslných zemí a národův a poručníky nejednoho velmocného krále. Vznešená idea umění a krásy to byla, jež přivedla nepatrný národ řecký na výši klassicismu v umění i ve vědách a učinila díla rukou jeho velikánů — nedostižnými vzory pro mnohá a mnohá staletí.

*) Práce stejného obsahu uveřejněna byla v loňském „Museu.“ Ale vyhovujíce výslovnému přání milé jednoty lit. boh. olomouckých, rádi práci tuto v „Museu“ uveřejňujeme. Pořad.

Ideje práva, umění a krásy byly sice hlavními ideami vůdčími starého věku; ale, třebas veliké a úctyplné, nemohly býti trvale — vůdčími ideami lidstva. Peníz Římský s hrdým nápisem »Roma triumphans« na straně jedné a s tklivým obrazem plačící Judaey na straně druhé znázorňuje nám nejlépe ideu práva, jak se vyvinula, ba spíše zvrhla u starých Římanů.

Kamkoli pronikla idea tato, tam ozývaly se krajiny rachotem oštěpů, třeskotem štítův a řinkotem mečů. Jeden svobodný Říman — pyšný svým právem občanským — obklíčený tisíci zbědovaných otroků — byl dílem veliké ideje práva.

Mistrné pak sochy delfského Apollina vedle rozpustilého Baccha, boha tělesného požitkářství, mohou býti zase krásnou illustrací ideje umění a krásy u Řekův. Učinila sice idea tato Řeky slavnými a velikými, ale byla zároveň jednou z nejprvnějších příčin konečné vysílenosti duševní a mravní skleslosti jejich. Ideou umění a krásy nadšení Řekové vyspěli sice na vrchol umělecké tvorby, ale z této výše — klesli rychle a hluboko — v mravní zkaženosť. Bolestné vědomí trpkého zklamání, všeobecná nejistota, pochybování a neukojitelná touha po něčem vyšším a dokonalejším — jak u slávou spitých Římanů, tak i sesláblých Řeků — jsou nejlepším důkazem, že ideje tyto trvale vůdčími ideami lidstva býti nemohly. A jako tyto dvě, tak nemohly jimi býti ani jiné ideje, které pronikaly jednotlivé doby anebo národy věku starého. Neměly ť za podklad zjevení nadpřirozeného, nýbrž i původ i cíl jejich byl docela přirozený a lidský; a proto ani z úzkých mezí přirozenosti vykročiti ani k něčemu nadpřirozenému člověka přivésti nemohly. Nelze tedy diviti se, že právě nejlepší a nejideálnější veleduchové starověku nenalezali uspokojení v ideách tehdy vládnoucích, ale horoucně zatoužili nejednou po ideálu vyšším a nadpřirozeném. —

Tou dobou postaven na hoře Golgotě potupný kříž a na něm přibit z nenávisti zaslepeného židovstva — vtělený Bůh. Hrůzou zachvěla se země a slunce se zatmělo, ale pro celý svět vzešlo nové světlo, nová idea — nadpřirozená, svatá. Lidstvu dána tu Bohem samým veliká idea, svatá idea křesťanství.

Dalo by se očekávati, že před novou a tak velkou ideou sklonilo se v pokoře veškeré lidstvo a rozplývalo se v hlubokých díkách Bohu za tak vznešený dar. Nikoliv. Ideál křesťanský zničiti usilovalo i umění i vědy i filosofie řecká i právo Římské i despotismus barbarský právě tak, jako později veliké, ale špatně pochopené ideje svobody svědomí — a čisté lidskosti. A v nejnovější době, třebas ne všude a ve všem spůsobu, ale přece často a velmi nebezpečně staví se buď proti svaté idei křesťanské — aneb aspoň nad ni — také idea národnostní.

Idea náboženská (ovšem idea náboženství jedině pravého a božského, náboženství katolicko-křesťanského) a idea národnostní — jsou nyní obzvláště v krajinách našich hlavními vůdčími ideami —

jsou ideami naší doby. Na nejvýš tedy důležito, ano nutno, znáti obou podstatu, cenu i vzájemný poměr a podle toho ustanoviti si zásadu, dle které by bylo jednati, ve spor-li by se dostaly ideje tyto. — —

Čtvero jest popředně věcí, jež neobyčejně mocně působí na život jak celého člověčenstva, tak i na život každého zvláště: Pravda, dobro, krása — a láska.

Proto také jen ta idea může býti trvale ideou člověčenstva, která podává lidstvu dokonalý ideál nejen pravdy, dobra a krásy, ale také lásky. A to vše shledáváme v božské idei křesťanství.

Těžké záhady o Bohu a jeho vlastnostech, o původu, cíli a určení člověka, o příčině zla a o poměru vůle lidské ke zlu a dobru — rozluštěny v křesťanství způsobem stejně dokonalým jako stkvělým.

Idea křesťanství podává však člověku též největší dobro, — pravý ideál lidského dobra.

Jediné pravým základem trvalého a opravdového štěstí jest mravní dokonalosť, a cestou k ní — náboženství křesťanské. Idea křesťanství přivádí člověka ku mravní dokonalosti, jež činí jej spokojeným uvnitř, klidným a laskavým na venek — a tím k jediné pravému pozemskému štěstí: a nejen to, ona přivádí jej též ku štěstí nepomíjejícímu — k životu věčnému, životu věčné radosti a slávy, jenž jest největším ideálem lidského štěstí — to jest dobra. —

A může-li si konečně člověk aspoň mysliti něco krásnějšího a velebnějšího nad osobu božského Vykupitele? V Bohu-člověku uskutečněna jest spůsobem nejdokonalejším a nejkrásnějším velebná idea křesťanství. Bůh-člověk jest nedostížitelným ideálem božské krásy a nejvyšší lidské výtečnosti zároveň.

Učení křesťanské, jež jest základem idee křesťanské, jest učením lásky. Láska svrchovaná — jest jeho původem, láska jeho cílem, láska jeho největším příkazem. Nevyzpytatelným důkazem lásky božské jest zázračné Vtělení a Narození druhé božské Osoby, ale ještě daleko větším důkazem téže lásky jest Jeho hrozná smrť na Golgotě — a neustálá oběť na oltáři.

V idei křesťanství zahrnuta jest též nejdokonalejší idea práva i umění i vědy. Bez náboženství není pravé autority, není zákonů, není práva. Čím lepší a dokonalejší náboženství, tím pevněji také stojí každá autorita, tím lepší zakony, tím spravedlivější právo. Dějiny světové na nejedné stránce toho důkazu podávají.

A nejinak též idea veškerých umění a věd nalezla v idei křesťanské velkolepou podporu, všestranné obohacení a posvátný ráz. Novými pravdami obohaceny a na pravou cestu badání přivedeny jsou vědy. Uměním dostalo se nových — předmětův a důstojných ideálů. Vůbec idea křesťanství pozvedla člověčenstvo z kalu mravní skleslosti a probudila v lidstvu horoucí nadšení pro vše veliké a

krásné a rozžehla v srdcích lidských neobyčejný zápal, o němž tak krásně pěje největší náš básník: — — »svatý zápal,

jenž pro květ Jordanu se meče chápal,
jenž na velebném krovu mocných týnů
pilířů prales umě vytesal,
a ve špičatých oken pestrém stínu,
ve vonném dýmu k zemi poklesal
a z prachu vzhlížel, drsnou oděn žíní,
k hostii sněžné — ve stříbrném jíní.«

A národní náš velikán — Palacký napsal kdysi památná tato slova:

»Přesvědčen jsem pevně, že božská nauka Kristova jest sama v sobě nejčistší, nejvyšší a nejdokonalejší, jaká býti jen může, a že náboženským potřebám lidstva na každém stupni vzdělání zúplna vyhovuje a věčně vyhovovati bude.« —

Idea křesťanství vychovala světu největší učence, největší umělce a nesčetné zástupy velikých svatých a heroických mučenníků. Veliká díla velkých filosofů hlásají její pravdu, nesmrtelná díla světových umělců její krásu, a nesčetné zástupy svatých a mučenníků hlásají a věčně hlásati budou svrchovanou mravní dokonalosť, dobrotu a lásku velké ideje křesťanství. V pravdě velká, božská, svatá idea tato! Hodna úcty, hodna lásky — a boje!

Jiná jest idea národnostní. I tato idea jest v pravé podstatě své vznešená a krásná, schopná povzbuditi a přivésti ducha lidského k činům opravdu vznešeným a šlechetným: jest ideou v plném slova toho smyslu. Žel však, že mnohonásobným zneužíváním, jehož mnozí i velebení a oslavovaní mužové dopouštějí se slovem, písmem i skutkem, stávají se nejvznešenější ideály její často jen směšnou karikaturou.

Národ a národnosť, láska k národu a národnosti jsou denními frasemi naší doby u vzdělaných i nevzdělaných, velikých i malých, bohatých i chudých. Ba těžko by snad už bylo jen jediné dítě nalézti, jež by sotva se mluviti naučilo, aspoň — o národním děle nebylo slyšelo. A přece kolik jest těch, jižto nejsou si dobře toho vědomi, co vlastně slovy národ, národní a národnosť — vypovídají?

Nikoli hory, lesy a řeky ohraničující státy a provincie, nikoli prchavé ústavy a konstituce, nikoli státoprávné úmluvy chytrých diplomatů nebo věčně trvati mající smlouvy rozvaděných stran činí a rozlišují národy, ale věci, jež leží v národech samých, nikoli mimo ně, a jež ani úskokem ani zákonem, ba ani mečem změniti nebo vyhladiti se nedají. Jazyk, obyčeje a mravy, různé duševní potřeby, snahy a tužby — jsou to hlavně, jež národy od sebe dělí. Národem sluší tedy nazvati ne obyvatele jedné země, ať státu ať provincie, ale větší nebo menší počet lidí téhož jazyka, týchže

mravův a obyčejů, týchže duševních potřeb, cílův a snah.*) A toto vše, co činí národ národem, čili co dodává národu toho individualního rázu, kterým se od jiných národů karakteristicky liší, zahrnujeme ve slově — národnosť. — Každý národ má svoji národnosť, ne každý však jest si národnosti své vědom. Národnostní vědomí probuzuje v národě styk s národem jiným. Nebo jako jednotlivec teprve dlouhým obcováním s jinými své přednosti i vady, síly i slabosti poznává, tak i národ jen mocným a dlouhotrvajícím stykem s národy jinými stává se vědomým svých zvláštností — své národnosti. Není-li si vědom národ individuálního rázu, říkáme, že jest neuvědomělým čili jinak, že idea národnostní ještě v něm nevznikla. Idea národnostní jest sebevědomím — národa.

Aby se však říci mohlo o národu, že proniknut jest ideou národnostní, k tomu netřeba toliko, aby si byl vědom svého vlastního rázu, nýbrž patří k tomu i láska a z ní plynoucí snaha — ráz tento zachovati, vytříbiti a zdokonaliti.

Národností jednotlivce rozumíme pak vše, co činí jej členem toho kterého národa a co jest mu takořka společným majetkem s ostatními členy národa toho; ideou národnostní jednotlivce — vědomí a uznání tohoto společného majetku, lásku k němu a snahu dle sil svých k udržení a zdokonalení jeho pracovati. Kdo si není vědom svého rázu národnostního, jest neuvědomělým; kdo jest si ho sice vědom, ale ho neuznává, jest světo-občanem; kdo jest si národnosti své vědom, ji sice uznává, ale jí nemiluje, nýbrž spíše s opovržením za jinou zaměniti se snaží, jest odrodilcem; a kdo konečně národnosti své si jest vědom, ji miluje, ale, moha, ku zvelebení jejímu nepracuje, — jest buď národním snílkem a blouznivcem, anebo národním lhářem, protože láska bez horoucí snahy předmět milovaný zvelebiti a povznésti — ani mysliti se nedá.

Jesti tedy tré věcí podstatou národnostní idee: v ě d o m í, l á s k a a s n a h a.

Jen tenkráte jest idea národnostní pravou a krásnou, když tři tyto věci v ladný celek se pojí: kde jedna z nich schází anebo z pravé míry se vymyká, tam buď docela není už více ideje této, anebo není ideou pravou, úcty a lásky hodnou. Čistý a vznešený ideál národnostní obsahuje v sobě vědomí, jež pravdě a právu odpovídá, ani nepřeháněje ani nepodceňujíc; lásku vřelou sice, ale klidnou a rozumnou, jež miluje, co dobrého, ale odvrací se od toho, co špatného; a konečně snahu — horlivou a spravedlivou tak, aby prospívajíc jednomu neškodila druhému, a zvelebujíc národ svůj, nesnižovala národa jiného.

---

*) Ve staré době i náboženství ku svéráznosti jednotlivých národů mocně přispívalo — ale tohoto do výměru nynějšího pojmu národnosti nebereme, poněvadž, správně-li bychom chtěli definovati, tu náboženstvím křesťanským stáváme se jedním velikým národem Kristovým. Individualita národní označuje se zde pouze vlastnostmi přirozenými.

Národnostní idea v tomto smyslu — jest v pravdě mocnou pružinou národního rozkvětu a všeobecného se zdokonalování, jest krásou a ozdobou celého národa a také jeho silou a mocí. Národnosť jest životní podmínkou národa. Vzdá-li se národ národnosti své, anebo je-li násilně o ni oloupen, tu přestává býti národem a jest mu nutně buď docela zajíti nebo s národem jiným v jediný splynouti celek. Odtuď ten krvavý boj národů na život a na smrť, ohrožena-li národnosť jejich. Snaha zachovati národnosť vrozena jest národům a jest jen částí onoho mocného pudu, jenž vštípen jest Stvořitelem všemu, co žije, — totiž pudu sebezachování. A tato snaha jest těžištěm ideje národnostní. —

Láska k národu jest jednotlivci právě tak vrozena jako láska k sobě samému. Jednotlivec jest údem národa; nemůže tedy milovati úd, aby celého těla nemiloval. Ale může-li milovati národ, toho, co národ národem činí, nemiluje? — Kdo miluje národ, miluje též vše, co poutá jej s národem. Miluje jazyk, jejž po předcích zdědil, jejž vlíbala mu v dětská ústa rodná matka, jímž hovořil k němu otec a lichotili se bratří a sestry. Ale ještě více než jazyk, miluje veškeren ráz a povahu svého národa: jeho zvyky a mravy, ústavu a dějiny. Miluje též muže, jižto v minulosti nebo přítomnosti o národ se zasloužili a k povznešení a blahu národa veškerou silou svou nezištně a poctivě byli přispěli, miluje a ctí je jako největší dobrodince vlastní. A z této lásky ochotně i jmění i schopnosti a všechny síly své obětuje, blaho-li národa toho vyžaduje. Toť čistý ideál národnostní ideje.

Láska k vlasti, jejíž nejstarší dcerou jest idea národnostní, byla od věků nejkrásnější ctností občanskou a život položiti z lásky k vlasti bylo skutkem heroickým a velikým. »Dulce et decorum est pro patria mori.« Nedostatek lásky k vlasti považován za patrnou známku zbabělosti, podlosti a bezkarakternosti — a vlastizráda — za nejhroznější zločin, jenž hoden trestu nejpotupnějšího. — Jméno Leonidy a Efialta vyslovováno po tisíce rokův, — ono s úctou a obdivem, toto s opovržením a rozhořčením.

Idea národnostní vrozena jest národům a proto sama v sobě nikdy nemůže býti špatnou a zavržení hodnou. Vrozena jest i jednotlivcům a jen na vychovateli záleží, aby ji buď probudil anebo v zárodku udusil, probuzenou buď v pravý ideál utvářil anebo v plamennou vášeň proměnil.

Idea národnostní jest velikou a vznešenou ideou, špatny a zavržení hodny jsou její karikatury: národnostní lhostejnosť, plané národní boucharonství a národní modlářství.

Národnostní lhostejnosť — holý to nedostatek národnostní ideje — jest dítkem sprostého materialismu moderního, v jehož kalu hyne všecka krása, všecka vznešenosť, všecek ideál.

Národní boucharonství jest špatným projevem národnostního vědomí, a majíc původ svůj tu v nevinné naivnosti, tu v duševní

mělkosti a onde v chytrácké vypočítavosti a skrytém sobectví — může ohlasu najíti opět jen v mysli naivní, mělké a neprohlédavé.

Národní modlářství činí Bohem — národ svůj a národnosť jediným náboženstvím, jehož nejvyšší zásadou jest: »Vivat Roma, pereant barbari!«

A nyní zbývá nám ještě promluviti o poměru národnostní ideje k ideji křesťanství.

Obě ideje jsou podstatou svou vznešeny a krásny, obě jsou v životě lidstva velmi důležity, nabádajíce a vedouce čilého ducha lidského k činům šlechetným a dobrým. Jsou však obě stejně vznešeny a krásny, či snad jest jedna vznešenější a důležitější, druhá pak méně vznešena, podřízena? — Důležitosť a vznešenosť obou ideí jest právě tak rozdílna jako rozdílným jest obou původ, rozsah i cíl. — Idea křesťanská jest původu božského. Lidstvo samo sobě sanecháno přirozeným rozumem svým nikdy by nebylo dospělo k ní. Bůh stal se člověkem, zvěstoval světu božskou ideu sebezapírání a lásky, a zanechal v životě svém lidstvu nejvelebnější ideál vznešené této ideje. Nadpřirozený jest původ ideje křesťanské, nadpřirozená, božská jest tedy také její vznešenosť. Ne tak idea národnostní. Vrozena jsouc národům i jednotlivcům vyvíjela a vyvíjí se volně podle okolností času i místa. Téměř u každého národa dal by se vyzvěděti čas vzniku jejího i doby rozkvětu, klesání, úpadku i opětného znovuzrození. V přirozenosti lidské má tedy idea národnostní původ svůj, přirozená jest i její vznešenosť. Oč vyšší jest nadpřirozenosť nežli přirozenosť, o to jest větší vznešenosť ideje křesťanství vznešenosti ideje národnostní.

Rozdílný jest i rozsah obou idejí. Rozsah ideje národnostní podmíněn jest hmotnou i duševní silou národa, časem, ano i místem. Ona všímá si jen jediné stránky člověka, pokud jest totiž členem toho kterého národa. Idea křesťanství není však vázána ani časem, ani místem, ani poměry jinými. Vznešenou a velikou jest právě tak učenému filosofu jako prostému horalu, povznáší stejně mocného vládce jako nejposlednějšího sluhu, zušlechťuje stejně vzdělaného Evropana jako divokého rudocha nebo líného černocha. Idea křesťanství hodí se každé době, každému vzdělání, každé ústavě státní, každému místu. Ona nevšímá si toliko jedné stránky člověka, ale proniká všecky poměry životní, vyhovuje všechněm potřebám jeho: vůbec povznáší a zušlechťuje celého člověka. Rozsah ideje křesťanství jest daleko širší rozsahu ideje národnostní; proto jest ona také mnohem důležitější a vznešenější této.

Však i cílem jest idea křesťanství mnohem vznešenější a důležitější než idea národnostní. Jesti cílem jejím mravní dokonalosť člověka a z této dokonalosti plynoucí blaženosť a štěstí nejen věčné, posmrtné, ale i časné — předsmrtné. Setřásá s člověka pozemskosť a povznáší jej k nebesům. — I národnostní idea cílí k blahu a spáse národa v jeho celku i částech: ale blaho a

spása tato není ničím jiným, leda bezpečností a svobodou zevnější, blahobytem časným, a to ještě ne všestranným, nýbrž jen potud, pokud týká se individualního rázu národa.

Avšak může-li vzniknouti spor mezi oběma? Jako každou ideu, tak i naše dvě můžeme uvažovati spůsobem dvojím: buď myslíme si je samy v sobě, buď pokud realisovány jsou v tom aneb onom individuu, čili jinak — o obou můžeme uvažovati buď objektivně nebo subjektivně. Subjektivně čili v jednotlivci mohou ovšem ve spor se dostati. Tak velela idea národnostní sv. Pavlu věnovati všechny síly, schopnosti a práce své — vlasti a národu: idea křesťanství však volala jej v širý svět — v temnoty pohanstva. Ona velela: »Zůstaň!« tato však: »běž!« — A svatý Pavel opustil vlasť, vytrhl se ze středu národa svého a kázal slovo Boží pohanům. Přestal milovati vlasť a svůj národ? Nepřestal. — Prohřešil se proti lásce k vlasti, vrozené a povinné? — Nikoliv. — A jako sv. Pavel, tak jednali sta a tisíce missionářů, jižto rodem a bohatstvím, učeností a výmluvností mohli vynikati a prospěšnými býti mezi svými rodáky; oni však nadšeni božskou ideou křesťanství spěli chudi a neznámi v daleké končiny neznámých krajův, aby nové rodiny získali Kristu. I oni milovali svou vlasť i svůj národ: ale před ideou vyšší, božskou, sklonili přece poslušně šíji svou a šli, kam vedla je ona.

Objektivně vzaty nemohou nikdy ve spor se dostati ideje naše. K blahu národa směřuje idea národnostní: k věčnému a časnému blahu lidstva idea křesťanství. Idea křesťanská spasiti snaží se všechny lidi bez rozdílu času a místa; chce proto též spásu národů, ježto spása národa není, leda spásou jednotlivců. Neboť nejen jednotlivým lidem znějí slova božské lásky Spasitele našeho: »Pojďte ke mně všichni, kteří obtíženi a zarmouceni jste — a já vás občerstvím!« nýbrž i jednotlivým národům. V Kristu kyne spása jednotlivcům i celým národům. Dějiny národa českého jsou na nejedné stránce smutným dokladem opaku. Lipany a Bílá hora — volají a volati budou vždycky výstražně: »Běda národu, jenž pobloudiv bojuje proti velké ideji křesťanství!«

Někdy ovšem zdá se, že idea křesťanství odporuje slávě a svobodě národní. Než tu s jistotou tvrditi můžeme vždy, že v takovém případě jest sláva a svoboda národa jen zdánlivou a domnělou — vskutku jen neštěstím a otroctvím. Či zjednala velká revoluce francouzská Francouzům skutečnou slávu a pravou svobodu? Ano, jsou-li slávou národa nejhroznější hanebnosti a svobodou — nejhrubší násilí.

Idea křesťanství nikdy nemůže odporovati blahobytu národa, ba naopak ona jest jediným pevným podkladem pravé slávy a svobody národní — pravé ideje národnostní. Láska k národnosti, stane-li se vášnivou, zaslepuje jako každá jiná vášeň rozum a seslabuje vůli, ano činí člověka úplně neschopným pravdu a právo poznati a

e prováděti. Výlučné panství národnosti jedné jest otroctvím národnosti druhé. Vášnivé hájení a zvelebování národnosti jedné proti druhé jest původem zlých svárů národnostních, jež jsou hrobem pokroku ve všech oborech činnosti lidské a největší překážkou národního rozvoje. Kde vznikly tyto sváry, tam hynou oba národové jak v mravní, tak i ve hmotné příčině. Nepatrný hlouček sobeckých křiklounů svádí tu lid k pouličným demonstracím a slepým a svedeným tímto lidem podporován chce mluviti jménem národa? K jakým koncům vede hanebné toto zneužívání vznešené ideje národnostní, lehce dá se uhodnouti. Jen že pak netrpí hlouček opatrných vůdcův, ale nevinný lid. A to vše není možno tam, kde božská idea křesťanství proniká rozum i srdce celého národa. Ona odstraňujíc s praporů národních ono hrozné »Pereant« a vpisujíc na ně velebná slova: »Milujte se vespolek jako synové jednoho otce!« — vymítá všechny národnostní sváry, mravoukou svou brání sobectví a podvodu a božským učením svým hájí práva každého proti libovůli, fanatismu a násilí. — Idea křesťanství povznáší ideu národnostní, činíc lásku k národu náboženskou povinností a zlovolné nedbání povinnosti této — hříchem. Jest mocnou ochránkyní její nejen proti zevnějším, ale i proti vnitřním nepřátelům, opatrně ji vedouc zlatým středem stejně daleko od národnostní lhostejnosti jako národnostního modlářství a zabezpečujíc takto národu národnosť, třebas o svobodu i slávu byl připraven a třeba bezpráví a násilí po věky hlodalo na jeho těle. Co zachovalo Poláky, co zachovává nešťastné Iry před smrtí národnostní? Jen katolické náboženství, jen veliká idea křesťanství dodaly těžce zkoušeným Polákům dosti síly, aby nevypsatelnou ránu říši a národnosti polské před sto lety zasazenou snesli a přečkali — silni a hrdi; jen skálopevnou věrou a dětinnou důvěrou v Boha nadšeni mohli v nejtrpčím neštěstí politickém v neklamné naději směle volati: »Ještě Polska nezhynula!« a dějiny učí, že neštěstí Polsky právě tam počíná, kdy pokoušeli se někteří Poláci spojiti se s mohutnícím lutheranismem. Kdo bude chtíti tu neb onde zničiti národnosť polskou, musí nejprve podvrátiti ono skálopevné přesvědčení náboženské. — A ubozí Irové? Mocná Anglie uloupila jim půdu, zavřela školy, odňala úřady, ano ani útěchy náboženské jim nepopřála. Vše, co vzíti se dalo, jim vzala: jen nenáviděného katolicismu vyrvati jim ze srdce nemohla; a ten učinil je nepřekonatelnými. Na žádném snad národu nebylo tolik bezpráví a násilí pácháno po věky, jako na národku irském — a přece se podnes udržel a slavně a neohroženě drží a hájí podnes nezadatných práv národnosti své. Co sílilo je, co povzbuzovalo je, co udržovalo je v krutém tom boji národnostním, ne-li svatá idea křesťanství? Ne bez příčiny nazýváni jsou národem mučenníků. —

Naše lesy.

Oj! ty naše české lesy
nevídané, čarné krásy,
vyhynuly — pominuly,
jak ty zlaté, staré časy!

Kde se dříve k kmenu řadil
kmen jak hora vedle hory,
stojí leda o samotě
smrček chorý — beze kory.

Kde dřív v chladu korun stinných
hrčel potok podél skály,
slunce žhavým prskům země
otvírá ret povypráhlý.

Kudy druhdy z hrdel ptačích
písní jásot vzlétal k nebi,
letí vichor a rmut jakýs
mimoděk se vine k lebi.

Kde si druhdy stromy bájí
povídaly na tisíce,
mrtvé ticho, — chodec věru
nezavadí tady více.

Kde dřív proti vrahům divým
hradba stála pevná — živá,
cizota se beze strachu
v rodné naše kraje dívá.

Nedívá jen, ale letí
jako příval mraků strží,
vždyť ho víc ty naše lesy
nezastaví, nezadrží . . . .

Oj! ty naše české lesy
nevídané — čarné krásy!
Vyhynuly, pominuly,
jak ty zlaté — staré časy . . . .

Josef Tumpach.

Moderní theorie o vzniku světa a bible.*)

Podává Ig. Sedláček.

Již od té doby, kdy poprvé ďábel v ráji člověku pýchu v srdci vznítil, aby ono osudné »non serviam« vyslovil, nevynechal starý lhář a nepřítel člověka — ďábel — ani jedné příležitosti, aby znova ducha lidského k pýše nesváděl a k odboji proti Stvořiteli neponoukal, těch vždy chápaje se prostředků, které na něho největší vliv mají. V nejnovější době jsou to vědy, hlavně pak vědy přírodní, jimiž zastřen jsa, člověka proti Bohu, Věčné pravdě a zjevenému od Něho náboženství popouzí.

Velikou radosť měli protivníci církve, radoval se ďábel, když moderní přírodověda vzdělala nauku o vzniku světa. První již slova bible, ana naprostým a nezvratným poznatkům vědy venkoncem protivna, volali nepřátelé, nemohou býti výrokem Božím; bible není ničím jiným než sbírkou hebrejských pověstí, jež tak málo jsou božského původu jako báje Řekův a Římanův. Avšak jak málo odůvodněno mínění jejich, pokusíme se ukázati.

Moderní nauka o vzniku světa zakládá se na hypothesi, že veškerá hmota těles nebeských původně byla ohromnou, stejně rozdělenou, chaotickou hmotou, ze které se vyvinuly ponenáhlu jednotlivé planety. Zakladatelem theorie vývinu jest Imanuel Kant. Nauka jeho o vývinu všehomíra, složena ve spise r. 1756. vydaném, »Allgemeine Naturgeschichte des Himmels,« dá se shrnouti v následující these:

Na počátku hmota všech planet a komet, rozložena v elementární prvky, naplňovala celý světový prostor, ve kterém nyní tělesa nebeská se pohybují. — Tehdy se neutvářelo ještě nic, panoval úplný klid. Avšak klid ten při veliké rozdílnosti světových prvků netrval dlouho. Prvky světové mají zajisté vlastní sílu, mohou se samy do pohybu přivésti a jsou takto samy sobě pramenem života. Hmota počala se vyvinovati. Rozptýlené prvky hustší přitahují vůkolní prvky lehčí, shromažďují se v bodech, kde ještě hustší dílky jsou atd. Stopujeme-li v myšlénkách takto se tvořící přírodu dále, snadno dospějeme k důsledku, že celá ta činnosť končiti se musí ve složení různých těles, které stejnou silou na sebe působíce nehybnými na věky zůstati by musily.

Než jinou ještě sílu má příroda, sílu totiž odstředivou; a tato síla jest to, která se silou dostředivou ve stálém jsouc boji těleso do pohybu přivádí. Touto pak silou prvky k hustšímu středu padající ze své dráhy se uchylují z přímočárného pohybu do pohybu kruhového.

Myslíme-li si nyní v ohromném prostoru světovém jistý bod, v němž prvky větší přitažlivou sílu mají než sousední, tu nezbytně sousední prvky musí spadnouti do tohoto středu; ve středu tom

*) Spracováno dle: Dr. Pfaff: „Die Entwicklung der Welt," od téhož spisovatele „Schöpfungsgeschichte;" Güttler: „Naturforschung und Bibel;" Kurz: „Bibel und Astronomie," Zenker a Macháč: „Experimentalní fysika."

utvoří se těleso, které z nekonečně malého jádra s úžasnou rychlostí vzrůstá a tím také s větší a větší silou okolní částice přitahuje. — Vznik slunce. — Vzrostla-li hmota tohoto centrálního tělesa tak, že rychlosť, kterou jednotlivé částice z veliké dálky k sobě přitahuje, silou odstředivou z pohybu přímočárného tak velice odbočuje, že celé ono centrální těleso obejíti může: tu každá částice pro sebe složením síly odstředivé a dostředivé opisuje křivku. Křivky ty v jistých místech se protínají a tak povstávají veliké víry. Přirozeně pak snaží se jednotlivé částice dostati do rovnováhy, t. j. do takového postavení, ve kterém by co nejméně jedna druhé překážely. To se stává nejdříve tím způsobem, že částice jedna pohyb částice druhé tak dlouho omezuje, až se všechny dostanou do pohybu stejného směru; dále že pohyb vertikální, kterým se k tělesu centrálnímu blíží, víc a více omezují, až se konečně všechny horizontálně, t. j. paralelně okolo svého centra — slunce — otáčejí, jedna dráhy druhé nekřížujíc. V tomto stavu, kde všechny částice týmž směrem parallelně kolem slunce se pohybují, přestává zápas i hromadění částic, všechno jest v rovnováze. — Vznik planet. —

Jakkoli diviti se musíme velikému důvtipu, kterým soustava Kantova sestavena jest, přece nemůžeme soustavy této za šťastnou považovati. Kant zajisté všude, kde líčí mechanický vývin těles nebeských, netoliko že zákonů mechaniky nedbá, nýbrž často činí důsledky zákonům mechaniky zcela protivné. Rovněž nepochopujeme, proč by system planet — připustíme-li také vše, co Kant předpokládá — v jiném způsobu a jiné soustavě vyvinouti se nemohl, než jak se to stalo.

Přihlédněme ku theorii Kantově poněkud blíže. Kant praví, že planety povstaly z částic, jež s nestejnou rychlostí dle zákonů Kepplerových kolem slunce se pohybovaly. Čím blíže která částice byla slunci, tím měla větší rychlosť. Spojí-li se dvě takové částice, z nichž jedna jest blíže slunce, druhá dále, v jednu: tu zajisté patrno jest, že ta strana vzniklého tělesa, která jest blíže slunce, jelikož povstala z částičky bližší, s větší rychlostí, větší rychlosť míti musí než strana od slunce odvrácená. Následek toho však jest, že rotační pohyb, jaký tu povstati musí, dál by se směrem úplně opáčným, než se planety skutečně pohybují.

Druhá věc, pro kterou soustavy Kantovy přijati nikterak nemůžeme, jest, že příčiny, proč všechny planety se pohybují v rovině aequatoriální, úplně pomíjí a vše slepé náhodě připisuje, když přece týmž právem pohyb planet ve všech možných rovinách díti by se mohl. Také nevíme nic o síle odstředivé částic, jež přitahovány do svého centra padají; a kdybychom i sílu tu připustili, nedovedeme si vysvětliti, proč účinek její pouze v jednom směru se jeví, když všem částečkám, z nichž planety povstaly, různé dává směry. —

Theorie Kantova nedá se udržeti a také všeobecně od ní upuštěno a přijata theorie Laplaceova, která v mnohém kuse skutečně velmi se zamlouvá.

Sluneční naše soustava, praví Laplace, na počátku byla ohromnou plynovou koulí, jejíž průměr aspoň tak veliký býti musil, jako jest průměr dráhy nejkrajnější planety kolem slunce. V kouli té koncentrací atomův utvořil se pevný bod a později pevné jakési jádro. Toto jádro neznámou vnější silou — snad attrakcí vzdálenějších podobných jáder — dostalo se do rotačního pohybu a to od východu k západu. Tím strhlo s sebou všechnu okolní hmotu, a z plynové koule nehybné povstala koule rotující, která rychlým pohybem svým přišla do žáru. Tvar koule této silou odstředivou stále se splošťoval, až nabyl podoby čočky. Působením síly rotační a smršťováním koule, které nezbytně nastoupiti musilo, ježto koule stálým vyzařováním tepla víc a více se ochlazovala, vznikl v končinách aequatoru pás podobný kruhům Saturnovým, s počátku s koulí souvislý, který však později od ní úplně se odtrhl. Tento pás různými výbuchy, jež se na něm udály, roztrhl se na několik kusů, které buďto v jeden celek opět se spojivše aneb odděleny zůstavše ponenáhlu formy koulí nabyly. Tak povstal buďto jeden veliký sferoid s dvojím pohybem: jedním kolem své osy, způsobeným nestejnou pružností, kterou pás onen měl na své vnější a vnitřní straně, druhým pak kolem koule, od které se odtrhl — anebo se utvořil větší počet malých sferoidů, jež se ve stejné vzdálenosti od svého centra pohybují.

Za nějaký čas týž výjev se opakoval jako dříve; odstředivá síla částic obvodových překonala sílu dostředivou, od celé hmoty oddělil se nový pás a vše se opakovalo, jako dříve. Takové oddělování dálo se tak dlouho, až původní hmota tak zmenšena byla, že více síla dostředivá oddělování pásů nedovolila. Slunce jest poslední zbytek z oné plynové koule.

Tak oddělilo se od slunce osm velkých planet: Neptun, Uranus, Saturn, Jupiter, Mars, Země, Venuše, Merkur; kdežto mezi Jupiterem křížující Asteroidy a menší planety tím způsobem povstaly, že jeden oddělený pás pro svou nestejnou hustotu v několik kusů se rozpadl. Týž proces na planetách s dostatek nám vysvětluje vznik měsíců, čili oběžnic druhého řádu. Kruh okolo Saturnu jest rovněž měsícem, jen že hmota jeho při oddělení od Saturna tak rovnoměrně rozdělena byla, že svou původní podobu mohla zachovati.

Tato theorie, jak na první pohled patrno, od theorie Kantovy úplně rozdílna, tak dobře všechny výjevy na planetách vysvětluje, že šmahem do vědy přijata byla. Mathematické zkoušce podrobil ji teprve v době nejnovější Kerz a to, jak sám praví, s výsledkem pro ni příznivým.

Než i theorie Laplaceova, jakkoli theorie Kantovy mnohem lepší, má přece ještě mnohé vady, které teprv odklizeny býti musejí.

Proti možnosti, že všechny částky těles soustavy sluneční při dostatečné výši temperatury v onom skupenství býti mohly, které Laplace požaduje, nedá se sice nic namítati — fysika zajisté považuje předpoklad, že granit a břidlice plynem kdysi byly a výpočet, že

80.000 miliontá část jednoho gramu naší země krychlovou míli naplňovati musila, absolutně sice nemožným není; uvážíme-li však, že hustota původní oné koule by se rovnala 190 millionté části hustoty vzduchu, čili že by byla ještě 190krát menší než hustota v Geisslerových rourách, odkud se dá vyčerpati vzduch až na 1,000.000 část, jen s těží si můžeme představiti tak řídkou hmotu, nebéřeme-li ani na to ohledu, že původní koule, ze které celá soustava sluneční povstala, musila míti na povrchu ještě menší hustotu. Tato obtíž, která proti Laplaceovi mluví, není osamocena, jest jich ještě mnohem více.

Důvody, které pro Laplaceovu soustavu uvésti lze, plynou především z povahy a postavení těles nebeských.

Povstaly-li planety znenáhlým oddělováním od jednoho centrálního tělesa, jež, jak podotčeno, na povrchu mělo menší hustotu, pak z toho nezbytně následuje, že planety, které se z povrchu utvořily, mají menší hustotu než planety, které se utvořily ze středu t. j. planety blíže slunce stojící mají větší specifickou váhu než planety vzdálenější. A to také astronomie svými výpočty dokazuje. Specifická váha planet klesá ponenáhlu od Merkura až k Saturnovi; výjimku činí pouze Saturn, o němž se má za to, že přílišnou rychlostí rotační v něm pukliny povstaly a tak že se objem jeho zvětšil. Dle Pfaffa specifická váha Merkuru rovná se 7·97, Venuše 5·43, Země 5·5, Marsu 4·19, Jupitera 1·32, Saturnu 0·64, Uranu 1·00, Neptunu 0·72. — Dále musí rychlosť, kterou se těleso kolem středu točí, tím větší býti, čím blíže středu jest. I to se shoduje. Saturn proběhne za sekundu 1·3 míle, Jupiter 1·7 míle, Asteroidy 2·5 až 2·7 míle, Mars 3·9 míle, Země 4·7 míle, Venuše 4·9 míle a Merkur 6·7 míle. Konečně musí rychlosti rotační, jež z ničeho jiného nepochází než z difference rychlostí vnější a vnitřní stěny pásu, se vzdáleností od slunce přibývati; což stejně astronomie potvrzuje. Země otáčí se okolo své osy za 23 hodin 56 minut, Saturn nepotřebuje k tomu více než 9 až 10 hodin. — Zvláště však nasvědčuje hypothesi Laplaceově, že všechny planety nepohybují se toliko téměř v jedné rovině, která jde středem slunečním, nýbrž že také pohyb slunce kolem své osy, pohyb planet kolem slunce a trabantů — vyjmeme-li měsíce Uranovy — kol planet týž směr mají od západu k východu.

Jak asi z původní oné koule světové soustava sluneční povstala, experimentálně pokusil se ukázati Genevský fysik Plateau. Plateau nalil do příhodné nádoby smíšeninu vody a alkoholu. — Specifická váha této smíšeniny rovná se specifické váze olivového oleje. — Ve středu pak této smíšeniny upevnil na pohyblivé ose malou kovovou destičku a k té přilínala v podobě kuličky kapka oleje. Počne-li se nyní osou točiti, utvoří se z olejové kuličky čočka; při rychlejším točení odskočí z periferie čočky té proužek a konečně nastává výjev velice podobný tomu, co Laplace o vzniku soustavy sluneční pověděl.

Otázku, jaký stav před onou plynovou koulí byl a jaké theorie pro vývoj ostatních těles nebeských přijati se mají, Laplace neudává. Kosmogonie neměla do nedávna žádného důvodu pro domněnku, že táž theorie rozšířiti se dá na všechna tělesa nebeská a že vesmír původně naplněn byl samými homogenními částicemi, které podkladem jsou nynější hmoty světové. Teprve spektrální analyse nás o tom poučila.

Každé světlo dá se hranolem rozložiti v duhové barvy. Místo bílého světla, které do hranolu vešlo, objeví se nám spektrum t. j. rozklad bílého světla v jeho vložky. Wollaston a Frauenhoffer nalezli, že rozložíme-li hranolem světlo sluneční, barvy duhové nikterak nepřetržitě na sebe nenásledují, že jsou přetrhány jistým počtem temných čar. A právě tyto temné čáry jsou nám pomůckou, jíž chemické složení slunce a stálic určiti lze. Povstání černých čar děje se dle zákona Kirchhoffova, jenž zní: Poměr mezi sáláním a pohlcováním stejného druhu paprsků jest pro všechna tělesa při stejné temperatuře týž. Každý tedy plyn, každá pára absorbuje právě ty barvy nebo paprsky světelné, které sama ve stavu světelném vysýlá. Prochází-li na př. světlo elektrické žhavými parami natria, zmizí z něho všechny žluté barvy, které natrium samo vydává, kdežto ostatní barvy beze všeho seslabení procházejí (červená, oranžová, zelená, modrá, fialová.) Právě na tom místě, kde žhavé páry natriové světlou zanechaly stopu, objeví se ve spektru elektrického světla černá čára. Ze shody černých čar spektra hvězd s jasnými spektrálními čarami žhavých látek zemských lze souditi, že právě tytéž látky, co na zemi, musejí býti i na hvězdách. Tak se shledalo, že na slunci jest železo, mangan, nikl, chrom, natrium, kalium, kalcium, magnesium, především však vodní páry.

Naskytá se při této příležitosti otázka, odkud to, že na slunci povstávají často temná místa, která i pouhým okem viditelna jsou. Majíce na paměti svrchu uvedený zákon Kirchhoffův úkaz ten snadno vysvětlíme. Temná místa na slunci povstávají tím způsobem, že páry z kovův a páry vodní, zdvihnuvše se nad žhavou atmosféru sluneční, světelné paprsky, jež pevné jádro sluneční k nám vysýlá, absorbují a tak ony skvrny způsobují. Zajímavé jest to, že vždy ta místa, na kterých takové černé skvrny se vyskytnou, před tím velmi jasna jsou. Větší jasnosti míst oněch příčinou jsou žhavé páry vodíkové, jež s velikou prudkostí vybuchují a ponenáhlu se ochladivše ku středu slunce padají. Secchi a Lockyer pozorovali výbuch takový a vypočítali, že ony massy vodíkové propukují rychlostí 32 geogr. mil za sekundu a v málo okamžicích v ohromné, až 20.000 mil vysoké ohnivé sloupy vzrůstají. Síla těchto erupcí dokazuje, že páry ony uzavřeny býti musily v nějaké buď úplně pevné neb aspoň tekuté hmotě; slunce tedy musí býti v sobě buďto úplně pevné neb aspoň kapalné. Ačkoli výjevy ty s jedné strany vyvracejí theorii Laplaceovu ukazujíce, že by všecky planety podobně jako ony vodíkové páry ne od středu svého se odděliti, nýbrž spíše ve střed padnouti byly měly; přece

s druhé zase strany theorii Laplaceovu potvrzují. Laplace praví, že hmota, která nyní v jednotlivých planetách jest soustředěna, tvořila kdysi souvislou kouli plynovou a z této koule že ponenáhlu povstalo slunce, planety, měsíce. Povstala-li však tato tělesa z jedné koule, potom jest nezbytno, aby se podstatně všechna stejně utvářela. Nuže. O zemi víme, že byla kdysi ve stavu žhavém a tekutém. Jest tedy pravděpodobno, že i ostatní planety v témž stavu byly. Ochlazování však, které nastoupilo vyzařováním tepla, při různých hmotách různého dosáhlo stupně; kdežto měsíc studenější jest než naše země, temperatura povrchu slunečního neklesla dosud pod bod bílého žáru.

Pojednavše o soustavě sluneční, obraťme již zraky své ku stálicím. Ačkoliv nedostatečnými jsou číselné soustavy naši vzdálenosť, která nás od stálic dělí, pochopitelnou učiniti, přece elektroskopem dostatečně dokázáno bylo, že jsou v nich stejné prvky jako na naší zemi. — O veliké vzdálenosti stálic poněkud pojem si učiníme, povážíme-li, že nejbližší nám stálice, nejjasnější hvězda v Centauru, tak jest vzdálena od naší zeměkoule, že kdyby bylo možno hvězdu tuto spojiti s naší zemí železnicí, jedoucí rychlostí 100 kilometrů za minutu, bylo by k vykonání oné cesty potřebí 48,000.000 let. — Spektrum Siria a Vegy ukazuje čáry vodíku, natria, magnesia a železa; stejné prvky, vodík vyjímaje, skládají hmotu Pegasa a Polluxe. Kromě těchto jmenovaných bylo ještě asi 500—600 stálic prozkoumáno a na všech byly shledány prvky sourodé se slunečními a naší země. Dá se tedy souditi, že hmota stálic táž jest jako slunce, a dále ještě, že stálice týmž způsobem se vyvinuly jako slunce a všechny planety.

Kromě hvězd vidíme na obloze tak zvané mlžiny, proto tak jmenované, že dalekohledem jeví se nám jasnými obláčky mlhovými. Někteří měli za to, že mlžiny jsou skupeninami hvězd velice vzdálených; jiní však, a mezi těmito zvláště William Herschel, tvrdili, že jsou to zbytky oné původní hmoty, ze které všechna tělesa nebeská se vytvořila.

Spektroskopické pozorování Hugginsovo konečně i tuto záhadu rozluštilo. Huggins shledal, že mlžiny skutečně stejné spektrum vydávají jako plyny — světlé čáry, od spektra hvězd a skupení docela rozdílné. Že by se tedy mlžiny skládaly z jednotlivých hvězd, jest úplně nemožno a tak nic jiného nezbývá než považovati je za isolovaná tělesa v prostoru světovém, skupenství plynového. Světlo mlžin, jak spektrum jeho dokazuje, nevyzařuje z pevné nebo kapalné, žhavé hmoty, jako u slunce a hvězd vidíme, nýbrž ze svítícího plynu. Z uvolněných bezformých hmot se skládajíce jsou mlžiny aspoň z části zbytky plynové koule, ze které všechna tělesa nebeská povstala.

Obraťme se ještě ke kometám. Řídké úkazy komet pozorování spektroanalytickému jen zřídka byly přístupny. Tolik jest jen jisto, že komety kromě vlastního světla mají také světlo od slunce a že na

nich, jak Huggins a Seccki dokázali, jest vodík. O jejich složení ostatním dosud není nic známého.

Hmota komet jest tak jemně rozdělena, že světlo hvězd, které za ocasem komety jsou, nikterak není zmenšováno; ba komety tak málo obsahují hmoty, že na pohyb ostatních těles nebeských jsou úplně beze všeho vlivu. Tak na př. r. 1776. prošla kometa měsíci Jupitrovými a s dráhy jich neodklonila, roku pak 1861. prošla i naše země, jak se všeobecně za to má, ocasem komety bez všeliké škody. Dle udání Roscoeho mohla by se hmota komety, která na nebi 180 milionů kilometrů zaujímá, do obyčejného cylindru stlačiti.

Dle methody Schiaparelliho rozdají se komety pozvolna v eliptické kruhy ze samých meteorů složené, z nichž některé dráhu naší země křížují. Jsou to hlavně ta místa, kde se země dne 10. srpna a 12. listopadu pohybuje. Narazí-li při tomto křížování nějaký meteor o atmosferu země, tu svou rychlostí třením o vzduch se roznítí — tak povstává čistění hvězd; směřuje-li k zemi, zapadá hluboko do země, při různé dráze zmizí jako ohnivá koule v nekonečnu.

Uvážíme-li nyní, v čem kosmická fysika theorii vývinu přízniva jest, shledáme, že jest to pět následujících bodův:

1. Předpokladu o jednotné hmotě nasvědčuje identita zemských a kosmických prvkův.
2. Jemnému rozdělení oné pralátky — komety.
3. Větší hustotě plynové původní hmoty — mlžiny.
4. Žhavé koncentraci plynové koule — slunce, stálice.
5. Oddělení se kruhův a samostatných koulí — kruh Saturnův a system planet.

Všechny tedy stupně vývoje, které vesmír dle Laplacea a Herschla projíti musil, vidíme v prostoru světovém skutečně před sebou a proto méně moudré by snad bylo, kdybychom theorii vývinu chtěli popírati, obávajíce se, že přijetím jejím postaviti by se nám bylo proti zprávě o vzniku všehomíra, jak ji Mojžíš v Genesi zaznamenal.

Než co praví bible o vzniku všehomíra? Již na první straně čteme zcela prostou a jednoduchou zprávu: »Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.« A tímto jednoduchým, krátkým výrokem každý rozumný čtenář se zajisté spokojí. »Bylo by nerozumné,« praví Balzer, »kdyby někdo očekával od bible přírodo-vědecko-filosofských traktátův o vzniku světa. To není úlohou zjevení, nýbrž bádajícího rozumu.« Kdyby byl Mojžíš veden Duchem Svatým výslovně napsal, že hned na počátku tělesa nebeská pevnými, samostatnými, od sebe oddělenými stvořena byla, přírodověda pak nade vši pochybnosť dokázala opak toho, potom ovšem bible přestala by býti tím, čím jest; přestala by býti Písmem svatým. Bůh řeči své, v bibli zaznamenané, svými skutky na odpor by se postavil.

Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi. — Jak mnoho tu volnosti bible nám nechává! Byla-li látka světová původně ve skupenství

plynovém nebo tekutém a žhavém, či dokonce pevném; jakým způsobem a kterou dobu z oné hypothetické pralátky povstal tento svět, jak se z chaosu světového utvořilo slunce s oběžnicemi, o tom o všem bible mlčí. Vše, co s počátku věcí Mojžíš sděluje, vyjádřeno několika málo slovy: »Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.« Nic více tu není řečeno, nežli že látka světová není věčna, že svět nepovstal sám sebou, nýbrž silou od pralátky prvotní z konců rozdílnou, silou věčnou — Bohem.

Co praví však hypothesa Laplaceova? Zda se nevyslovuje v týž rozum, co bible? Laplaceova soustava vyžaduje zrovna tak vnější síly, v látce nebytující, k utvoření světa jako bible. Již to, že atomy, jichž jsoucnosť neodůvodněna, nýbrž pouze předpokládána jest, mohly se spojiti v kouli, zda nevyžaduje nezbytně síly vnější, která v tvar koule by je vehnala, když dle zákonův o diffusi plynů samy sobě jsouce ponechány v nekonečnosť by se rozptýliti musily? A když také pralátka světová tvar koule již měla, znova bylo potřebí vnější síly, aby se utvořila pevná jádra, an při tak veliké řídkosti hmoty samovolná chemická reakce úplně nemožnou jest. Co máme dále rozuměti silou, která onu plynovou kouli v pohyb vehnala? Attrakce vzdálených atomových jáder nikterak jí nevysvětluje, an vznik jáder samých záhadným jest. Jak vysvětliti vznik planet odtržením pásů, když síla odstředivá závisla jsouc na síle dostředivé nikdy nemohla vrchu nabýti, aby účin ten způsobiti mohla. Pásy mohly se jen tehdy odtrhnouti, nepřibývalo-li síly dostředivé v oné míře, jako odstředivé; potřebujeme tedy opět sílu, která by převahu tu způsobila a odtržení pásův umožnila. Rovněž o tom nepoučuje nás theorie Laplaceova, proč na odtržených pásích převraty nastaly, proč se na nich v jistých místech látky více nahromadilo a pásy se roztrhly; — zkrátka kde vznik světový do nové fase přichází, všude tam potkáváme se s vnější silou, bez jejíž působnosti hmota světová do fase nové by se dostati nebyla mohla. Byť sebe větší pravdě podobností moderní přírodověda na otázku, jak povstal tento svět, odpovídala, přece nám nikterak nevysvětluje sil, kterými povstal. Sám Büchner ve spisu »Kraft und Stoff,« bibli to moderního materialismu, který se obírá, jak praví, pouze skutečnými událostmi a všechno nadpřirozené by rád ze světa vymítil, v otázce té neví si rady. »Proč pralátka v určitý čas určitým způsobem pohybovati se jala, ovšem nevíme« — tak přiznává se, ač jinak ve svém dílu všelico vyzkoumaným a dokázaným býti tvrdí, co vyzkoumáno a dokázáno dosud není a snad nikdy nebude, ana přírodověda, dle svědectví materialistického učence Dubois-Reymoudsa má vyměřeny hranice, přes něž překročiti nikdy nebude moci.

O původu věcí přírodověda tedy dosud neví nic a tak zajisté neprohřešíme se proti ní, tvrdíce, že neznámou onou vnější silou byl projev vůle Božské, že Bůh to byl, který v Božské idei, ovšem věčné, hmotě »na počátku« realnosť udělil.

Positivní theologie proti theorii Laplaceově nic podstatného nenamítá. Jesuita Pianciani praví, že se to úplně s Boží moudrostí srovnává, aby Bůh stvořil hmotu ve tvaru nejjednodušším a zároveň zákony jí dal, které platnosť mají až do dnešního dne. A zajisté! Bůh se ve svých skutcích nemění; nyní působí ve světě hmotném zákony přirozenými, není tedy pravdě podobno, že by v nejstarších dobách jinak byl působil.

Ve stejný rozum pronášejí se Hettinger, Kurz, Balzer, jakož vůbec žádný theolog principu vývoje úplně nezamítá. Každý uznává vědecký význam theorie takové zrovna tak, jako rozhodně popírati musí, že by se jí zprávy v bibli vyvrátiti mohly. Tolik pouze se požaduje, aby theorie vývinu nebyla vykládána ve prospěch deismu nebo pantheismu, a aby se z ní nečinily důsledky ve prospěch materialistického mechanismu, což ostatně nenáleží více vědě exaktní, nýbrž filosofii.

Jest sice jisto, že theorie Laplaceova o vzniku světa nezůstane vždy na tom stupni, na jakém nyní jest, mnoho jest v ní ještě nedokonalého, mnoho čeká ještě vysvětlení a objasnění; proto však pro všechno nemůžeme jí vší vědeckosti upírati a ji mezi bájky a přeludy fantasie řaditi. — Podstatného sporu mezi biblí a theorií Laplaceovou není, jako vůbec mezi pravou přírodovědou a Písmem svatým býti nemůže. Laplaceova theorie, až bude úplně vytříbena, zajisté tak potvrdí božskosť bible jako všechny dosavádní výzkumy vědecké. —

Archaeologické objevy v Mesopotamii.

Stručně vypisuje Fr. Kyzlink.

První útvary státní, o nichž v Písmě sv. zmínka se děje, byly babylonský, jejž založil udatný hrdina Nimrod spojiv v ruce své města Babel, Erech, Akkad a Chalneh v zemi Linear, a assyrský, jejž tvořila města Ninive, Rechoboth, Chale a Rezen, založená Assurem, osadníkem babylonským. Nepatrné s počátku státy tyto brzy valně zmohutněvše často sobě nepřátelsky čelily v boji o vládu nad okolními národy. Králem Sargonem byla v osmém století před Kr. Babylonie podmaněna a připojena k Assyrii zároveň s Medií a Syrií, ano i modloslužebné království israelské vydáno v moc všehubivé této veleříše.

Za té doby bylo Ninive prvním městem celého východu, sídlem vzdělanosti a obchodu, v něm nahromaděno nesmírné bohatství a kořisť nakupená ze všech končin plnila jeho chrámy a paláce. Než nepřirozené základy, na nichž říše zbudována byla, nutně způsobiti musily její pád. Zotročení národové svorně povstali proti krutému pánu svému a Ninive pustým životem na smrť sesláblé záhubou odpykalo všecky hříchy své. Byloť spáleno a z kořene vyvráceno

kolem roku 606. před Kristem; od té doby mizí z dějin světových a jen temné neurčité zvěsti zůstaly potomstvu o velikém kdysi sídle mocného Sargona.

Na troskách říše assyrské nově zřízeno panství babylonské, než násilná politika a hrozná zkáza mravů podkopaly jeho základy. Bylo kolem roku 538. př. Kr. Peršany podmaněno.

Babylonu sice nepřátelé ušetřili, mělot město toto veliký význam náboženský a kulturní, ale stará sláva jeho se již nevrátila. Paláce a chrámy jeho pustly, slavné město toto klesalo ponenáhlu v ssutiny a z pobořených budov svých učinilo si mohylu důstojnou své bývalé velikosti a moci. Z mohutných trosek jeho brali téměř po celé tisícletí okolní kmenové arabští stavivo na vybudování sousedních měst Bagdadu a Seleucie a dosud pustoší surová ruka jejich poslední ještě zbytky jeho základů. Teprve v našem století, a to zajisté zvláštní prozřetelností Boží, objevily se obě tyto slavné metropole východu jakož i mnohá jiná města mesopotamská v dobách neznámých zaniklá ze svých tisícletých ssutin udiveným zrakům Evropy. —

* * *

Již ode dávných dob byly evropským cestovatelům svým zvláštním útvarem nápadny pahrbky, zhusta se vyskytující na rozsáhlých stepích mesopotamských. Vyčnívalyť osaměle nad širou plání a byly pokryty střepinami, drobným kamením a cihlovými úlomky popsanými často neznámým jakýmsi písmem.

Nebylo tedy nikterak pravděpodobno, že by byly dílem přírody, nýbrž spíše dalo se souditi, že vznikly rukou lidskou a že jsou to snad zbytky starých měst, jimiž krajina tato podle svědectví biblického hojně byla poseta. Zvláště mnoho takovýchto pahrbků jest v okolí města Hillah v jižní Babylonii, o nichž se zmiňují cestovatelé již z minulých století, a u města Mossulu v Assyrii, o nichž bližší zprávy přinesl do Evropy teprve v tomto století Angličan Rich, jednatel indické společnosti v Bagdadě. Prozkoumav dříve na cestách svých r. 1811. zříceniny babylonské, přišel do Mossulu a naleznuv v okolí trosky podobné babylonským i těmto bedlivou věnoval pozornosť. Nálezy své, ovšem jen nepatrné, jež záležely hlavně z úlomků cihlových s písmem klínové podoby, poslal do Anglie, kdež přivedly Julia Mohla, professora perské řeči v Paříži, na myšlénku, že na místech, kde věci tyto nalezeny byly, důležitých bylo by se nadíti objevův. O přesvědčení své sdělil se s francouzským přírodozpytcem Bottou, jejž vláda francouzská vyslala r. 1842. do Asie.

Botta dal se Mohlovými důvody přesvědčiti a přišed do Mossulu počal ihned s výzkumnou prací. Za cíl si vyhlídl nedaleký pahrbek, zvaný Kujundžik, na pravém břehu řeky Khoseru, která naproti Mossulu do Tigridu se vylévá. Když byl po nějaký čas marně pracoval, přišel k němu náhodou venkovan jakýsi z vesnice, která vystavena byla na pahrbku řečeném Khorsabad, ležícím asi pět hodin na východ

od Mossulu, a vida, s jakou pečlivostí každý úlomek cihlový sbírán byl, vykládal, že na pahrbku, na němž rodná jeho ves leží, mnoho kamenů s nápisy se nalézá.

Botta po krátkém rozvažování zanechal práce v Kujundžiku a počal kopati na místě, jež mu tuzemec byl naznačil. A hle! když nejvyšší vrstvy rumu odklizeny byly, odkryty zdi veliké budovy, v níž podle nápisů později poznán byl palác krále Sargona. Stěny jeho ozdobeny byly rozmanitými vypuklinami, zobrazujícími mocného tohoto vládce jednak v boji s nepřátely, jednak při kvasu nebo při bohoslužbě, plochy pak prázdné z největší části vyplněny klínovými nápisy. — O znamenité tyto objevy sdělil se s přítelem svým Mohlem, který je uveřejnil a značnou podporu mu vymohl. Botta pak skoupiv všechny chatrče od vesničanův usadil obyvatelstvo na úpatí pahrbku a na ploše takto získané odkryl větší část nesmírné této budovy, ač mu při tom s velikými zápasiti bylo obtížemi. Jesti okolí bahnité a při nesmírném vedru, jakéž tam jest, vyvinují se nezdravé výpary, jimiž mnoho jeho dělníků zahynulo; proto jen velmi zvolna práce pokračovala. Vedle toho činil mu mnohé nesnáze mossulský paša, jenž slyše pověsť jakousi arabského zeměpisce Jakuta o velikých pokladech, jež kdysi v Khorsabadu byly nalezeny, hleděl práci Bottovu vším úsilím překaziti.

Obohacen jsa mnohými znamenitými starožitnostmi, zvláště nápisy klínovými, vrátil se Botta r. 1845. do Evropy a všechny své objevy uveřejnil.

V dalších výzkumech v Khorsabadu pokračoval teprve r. 1851. francouzský architekt Place, jenž odkryl zbytek paláce Sargonova, při čemž nalezeno mimo jiné mnoho nářadí, jehož v domácnosti se užívalo. Bohužel, veliká část zajímavých těchto věcí při dopravě se na Tigridu potopila.

Vedle Francouzů vyznamenali se na půdě assyrské též Angličané. Neohrožený Jindřich Layard vydal se, ač s nepatrnou jen podporou, r. 1845. do Asie a zkušenostmi Bottovými jsa poučen vyhlídl si pahrbek Nimrud zvaný, asi sedm hodin od Mossulu vzdálený, a tam tajně s několika dělníky počal kopati a objevil v krátkém čase ve spoustě rumu obrovské okřídlené lvy s lidskou hlavou. Nález tento učinil mezi pracujícími Araby veliký poplach. Jeden z nich pádil bez meškání do Mossulu oznamuje všude, že Nimrud se objevil. Na tu zprávu sběhlo se veliké množství lidu, aby popatřili na podivný zjev. Než mnozí horliví moslemíni stěžovali si u paše, že podnik Evropanův příčí se koranu, načež tento Layardovi nařídil, aby v práci ustal, dokud by se mysl lidu neupokojila. Layard si tedy podržel jen dva dělníky a s těmito snažil se tajně úplně ze země vybaviti báječné tyto postavy. Byly úplně zachovány a práce velice dokonalé, svědčíce o vysokém stupni assyrského umění výtvarného v dobách, kdy u národův evropských ještě ani pravá historie nepočala.

»Celé hodiny,« praví Layard, »ztrávil jsem pozoruje tajemné tyto postavy a přemýšleje o jejich úkolu a osudu. Jaké ušlechtilejší

postavy byl by mohl národ ten ve chrámech bohů svých umístiti? Jaké ušlechtilejší obrazy byli by mohli lidé z přírody vzíti, jimiž by nemajíce světla pravdy zjevené vyjádřili své pojmy o moudrosti, moci a všudypřítomnosti nejvyšší bytosti? Nenalezli lepšího typu pro rozum a poznání než hlavu lidskou, pro sílu než tělo lví, pro všudypřítomnosť než orlí perutě . . . Branami, jež střežili, vodili králové, kněži a bojovníci své oběti mnohem dříve, než vzdělanosť východu vnikla na západ, a zanikli dříve, než na Tibeře vzniklo věčné město!«

Nestály však postavy tyto u vchodu do chrámu, jak Layard myslil, nýbrž do paláce, jejž vystavěl kolem r. 1300. př. Kr. král Salmanassar I., jak dalším kopáním bylo zjištěno. Byl totiž za nedlouho Layard dostal od velvezíra dovolení, aby v práci dále pokračoval.

Palác tento byl lépe zachován než Sargonův v Khorsabadě, neboť vrchní jeho části sřítivše se uchovaly části dolejší vší pohromy. Stěny jeho rovněž pokryty byly nápisy a vypuklinami. Nalezeny též rozličné zbraně, přílby, nádoby a pod. Zvláště však důležit byl obelisk 2 metry dlouhý, na němž zobrazeny byly věci, které králi jakožto daň odváděny byly. Prozkoumav celý pahrbek Nimrud obrátil se na jih a odkryl v Kolah Šergatu starý chrám, v jehož rozích nalezen byl cylindr t. j. dutý válec s nápisem, v němž jmenuje se Tiglat Pilasar I. kolem r. 1130. př. Kr. zakladatelem této budovy. Nález tento byl proto důležit, že pozdější badatelé tím upozorněni byvše nalezli v rozích všech velikých staveb podobné zprávy s nápisy prastarými.

Když došly Layardovi peníze, vrátil se do Londýna. Vzácné starožitnosti, jež přivezl, vzbudily obecné nadšení; měloť se za to, že památky tyto zvláště písemné mnoho přispěti mohou k historickému objasnění bible, která u Angličanů ve veliké úctě jest chována. I vypraven Layard znova na východ hojně jsa opatřen penězi a maje na pomoc kresliče a lékaře. Zároveň s ním cestoval konsul mossulský, Hormuzd Rassan, rodilý orientál, jenž ho měl při práci podporovati.

Tentokráte počal kopati v Kujundžiku, kdež Botta první svůj nezdařený pokus učinil. Objevy, které tam učinil, převyšují všechny ostatní. Byloť nalezeno v odkrytém paláci jednoho oblehatele Jerusaléma Sennaccheriba, vedle ozdob, zbraní, nástrojů řemeslnických a p. veliké množství tabulek s písmem klínovým. Urobeny byly z jemné hlíny, pak popsány a ohněm vypáleny. Písmo bylo velmi úhledné a tak drobounké, že k jeho čtení bylo potřebí zvětšujícího skla. Větší jejich část byla roztlučena a ježto bez ladu a skladu do košů byly ukládány a do Evropy posýlány, dalo velmi mnoho práce uspořádati je podle obsahu v jeden celek.

S velikou slávou vrátil se Layard r. 1852. do Londýna, kdež hned na to založena byla společnosť »Assyrian Excavition Found,«

jež měla poskytovati peníze na další výzkumy. Na její útraty vyslán byl učený vojenský důstojník Rawlinson, jemuž bylo říditi všechny práce, v nichž pokračoval s velikým úspěchem geolog Loftus se zmíněným již Hormuzdem Rassanem. Objeviliť v Kujundžiku palác krále Assurbanipala, v němž nalezeny trosky veliké knihovny. Na to výzkumy v Assyrii na dlouhý čas ustaly. Zabývaliť se evropští učenci luštěním tajemného písma klínového. Teprve když se to podařilo, byl poslán r. 1872. mladý učenec Jiří Smith do Asie, aby knihovnu Assurbanipalovu znova prozkoumal. Obohativ museum britské množstvím tabulek, zemřel morem na své třetí cestě výzkumné v Aleppo r. 1876. Ježto po jeho smrti vzácné poklady archaeologické z největší části byly v Assyrii vyčerpány, práce výzkumné ponenáhlu v zemi této ustaly. —

O něco později než v Assyrii počato s výzkumy na půdě starého Babelu, o jehož poloze se zachovala tradice až po naše časy, nebylo tedy potřebí jeho zříceniny teprve hledati. Zmiňují se o nich cestovatelé ze století 12., 16., 17. a 18. více méně neurčitě. Důkladnější zprávy o nich přinesli teprve v našem století Angličané Rich, Fraser, Wollsted, Loftus, Layard a j.

Když zkoumatelé v Assyrii tak skvělých dosáhli výsledků, poslala francouzská vláda r. 1851. vědeckou komisi, kterou vedl bývalý konsul v Dženddě v Arabii, Fresnel, s mladým assyriologem Oppertem do Babylonie. Zběžná však práce jejich neměla valného úspěchu. Bylť Babylon, jak již řečeno, téměř po tisíc let Araby pustošen, tak že jen při důkladném ohledání nejspodnějších vrstev bylo se nadíti zdarného výsledku, jak se to později při práci Rawlinsonově ukázalo. — Přispěla však výprava tato k tomu, že byly přesně určeny hranice i poloha města.

Bylo vystaveno na obou březích řeky Eufratu a mělo podobu rovnoběžníka, jehož délka dělala 24 km. a šířka 20 km.; asi uprostřed leží město Hilah. Ohromné toto pole zřícenin jest poseto mnohými pahrbky, mezi nimiž vyniká na levém břehu řeky Babil, jižněji Kasr a Tell Amran, na pravém pak Birs Nimrud.

Babil byla mohutná čtyrhranná budova, která, jak se zdá, stupňovitě do výše se pnula. Podle nápisů byla to svatyně, v níž bůh Merodach věštil. Byla zvelebena králem Nabuchodonosorem a u národů mesopotámských veliké požívala úcty. Byl to bezpochyby onen chrám Belův, o němž Strabo vykládá, že byl jedno stadium vysoký. Xerxes ho velikou část zbořil a Alexandr Veliký učinil z něho pevnosť.

Kasr, t. j. zámek, jak již jméno ukazuje, byl palác krále Nabuchodonosora, o němž vykládá Josefus, že byl vystaven v patnácti dnech. Zpráva tato byla považována za bájku, než na nápise, jenž na stěně jeho byl nalezen, Nabuchodonosor sám totéž tvrdí. Uvažíme-li, že ohromná tato budova má délku 400 m. a šířku 350 m. a že zříceniny dosud asi 20 metrů vysoko vyčnívají, nemůžeme se nepodivovati nesmírné moci Nabuchodonosora krále, jenž tolik činných rukou shromážditi mohl, aby báječné dílo toto vykonal. Neméně

podivným dílem byly visuté zahrady, jež Nabuchodonosor pro jakousi svou manželku z Medie vystavěti dal, aby jí nějakou aspoň náhradu dal za hornatou její vlasť. Za zbytky jejich považují se zříceniny Tell Amranu.

Nejrozsáhlejší a nejvyšší pahrbek jest Birs Nimrud, t. j. věž Nimrudova. Již Rich byl toho náhledu, že jsou to zbytky chrámu Belova, jenž dle zprávy Herodotovy měl osm poschodí stupňovati do výše vystupujících. Jak později kopáním, jež Rawlinson řídil, se ukázalo, byla vskutku massivní tato budova vystavena ve způsobu stupňovité pyramidy, z jejíž šesté části dosud pilíř nad ssutinami vyčnívá. V rozích nalezeny byly cylindry s nápisy, v nichž Nabuchodonosor vykládá, že dílo toto, jež dřívější králové do výše 42 loket vystavěli, dokončil. Shoduje se tedy zpráva tato s řeckými, které též jen dokončení stavby té Nabuchodonosorovi připisují, kladouce původ její do dob Semiramidiných, t. j. mythických. »Do které však doby Babyloňané sami původ stavby kladli,« praví Kaulen, »ukazuje jméno její, které řecky slove Borsippa, v nápisech assyrských Barsip, což znamená buď »věž jazyků,« nebo »zmatení jazyků.« Podle toho tedy i Babyloňané uchovali vzpomínku na onu důležitou událosť, kterou Písmo svaté vykládá a do Babelu přenáší.« Jsou to tedy zbytky věže babylonské, při jejíž stavbě dosavádní jednotný jazyk rozštěpil se na množství různých větví.

Město, které zároveň s věží babylonskou vzniklo, jest město staré na pravém břehu eufratském, kdežto město nové na levém břehu vystaveno bylo teprve za Nabuchodonosora, tak že se pak rozkládalo po obou březích řeky. I za doby největšího rozkvětu říše zachovala prastará Borsippa slávu nejstarší svatyně a zůstala středištěm astronomických studií, které těsně sloučeny byly s náboženskými jejich názory.

Po Babylonu jest největší zřícenina v Babylonii Warka, což jest změněný poněkud název biblického města Ezechu. Na ni obrátil svůj zřetel známý nám již z Assyrie Loftus. Slavné kdysi toto město, o němž Strabo vykládá, že v ničem nezadalo slavné Borsippě, jest nyní obrazem nejsmutnější spousty.

»Nikde života vůkol,« praví Loftus, »i šakal i hyena prchá z tohoto pohřebiště. Nikdy nezakrouží orel nad pochmurnou touto pouští, ani travina ani hmyz nenalézá tu potřebné potravy. Zvetšelá nádhera a nepřetržitá samota činí ráz této krajiny. Vyjma jediný kmen, jenž sem někdy zabloudí, prchají Arabové s místa tohoto, jež považují za rejdiště zlých duchův a nikdo by si netroufal ztráviti jedinou noc na děsivém tomto místě.«

Proto jen stěží sehnal Loftus několik dělníků, s nimiž vyprostil z rumů nejvyšší část zříceniny, zvanou Buvarijjeh. Hrubá stavba té budovy beze všech ozdob svědčila o velikém stáří jejím a vskutku nápisy na kamenech s písmem tvaru nejstaršího hlásaly, že to chrám vystavený Uruchem, králem Uru, jenž žil, jak se dohaduje, v třetím tisíciletí před Kr. Než jiné ještě překvapující výsledky mělo další

Loftovo pátrání na místech vůkol chrámu. Ukrývalať nesmírné množství hrobů lidských, smutnější to ještě obraz smrti než jak na venek se jeví. Prostory na ploše pěti čtverečných mil naplněny byly spráchnivělými mrtvolami, jež téměř po tři tisíciletí ze všech končin říše v tomto městě mrtvých k poslednímu ukládány byly odpočinku. Tím se vysvětluje, že v Ninive i v Babyloně marně pátráno bylo po starých hrobech.

Mrtvoly byly skládány do rakví z hlíny udělaných a vypálených. Velikosť i tvar jejich byly různy. Jedny byly podlouhlé, majíce na jedné straně otvor, jenž příklopkou se uzavíral. Druhé sestávaly ze dvou podlouhlých nádob, tak že do každé byla mrtvola do polovice vložena. Jiné opět sestávaly z hliněné plotny, na níž mrtvola byla položena a pak jinou vypouklou přikryta. Nejčastěji se však vyskytovaly rakve, jež měly podobu veliké trepky, jež příklopem se uzavřela. Všechny rakve často ozdobeny byly vypuklinami.

Podobnými pohřebišti byla sousední města Nippur a Singara, kdež byly nalezeny nápisy uvádějící řadu králův babylonských počínaje od Urucha až po Nabuchodonosora a Kambysa.

Neméně šťastným než Loftus byl na půdě babylonské Angličan Taylor, jenž odkryv v nejjižnější Babylonii několik menších měst pohřebních, prozkoumal rozsáhlé zříceniny, jež Arabové zovou Muggeir. Z nich vyniká asi čtyřiadvacet metrů vysoká budova, jejíž původ sahá až do dob krále Urucha. Byl to chrám bohyně měsíce Sin, jejž král Naboned jako skoro všechny chrámy babylonské velmi zvelebil. Ze zprávy, již tam zanechal, jde na jevo, že místo to ukrývá trosky památného Uru Chaldejského, rodiště praotce Abrahama. V modlitbě, již vysílá Naboned k bohyni Sin, jmenuje též svého prvorozence Belsaruzzura, čímž dokazuje se zpráva Danielova, od mnohých za klamnou považovaná, o babylonském králi Baltazarovi.

Zajímavý byl nález, jejž učinil Taylor na jiném místě zřícenin. Vykopal totiž klenutou prostoru, v níž mnoho rakví bylo uloženo. Mrtvoly byly vesměs položeny na bok na hliněných plotnách, majíce hlavu na cihle položenu a držíce v rukou měděnou mísku. Vedle ležela bambusová hůl a u nohou hliněné mísky a džbán, v nichž byl pokrm a nápoj pro mrtvé na dalekou jejich pouť. U mrtvol ženských nalezeny též prsteny, náramky a jiné ozdoby. Vše pak přikryto bylo druhou vypouklou plotnou.

Objevy, jež potom na delší čas ustaly, obnoveny s velikým zdarem v nejnovějším čase Hormuzdem Rassanem. Činný ten muž, jenž lépe dovedl snášeti nepříznivé podnebí než Evropané, znova prozkoumal trosky Babylonské a obohativ anglické museum množstvím tabulek, obrátil se na jih k pahrbku řečenému ed-Deir. Nenaleznuv tam nic důležitého odvedl dělníky své na jiné místo, zvané Tell Abu Hubba, jehož stavby měly ráz doby nejstarší. V chrámu boha slunce před oltářem vykopány byly prastaré nápisy, v nichž se nazývá město to Sipparou a uvádí se ještě jiné místo toho jména. Odtud se dá vysvětliti, proč se názvu toho užívá v Písmě sv. v čísle

dvojném Sefarvaim. Město to, pocházející dle pověsti z dob předpotopních, bylo jedním z hlavních sídel babylonské vzdělanosti, kamž dle pověsti Berossa, historika babylonského z doby Alexandra Velikého, Kronos chtěje potopou potrestati hříšné lidstvo, ukryti kázal Xisusthrovi (Noemovi) všechny písemné památky.

Vedle chrámu objevena byla prostranná klenutá síň, v níž uloženo bylo asi 10.000 popsaných tabulek úplně neporušených. To byl poslední a největší poklad literarní v Babylonii objevený.

Než převeliká ještě část zřícenin, kterými jest jižní Babylonie takřka poseta, posud Evropanům ani podle jména známa není a mnohé z nich pro ohromné močály jsou úplně nepřístupny. Ostatně i zříceniny, o nichž jsme se zmínili, prozkoumány byly jen povrchně. Jesti krajina mesopotamská při ohromném vedru (i přes 40° R.) Evropanům jen asi jeden měsíc v roce přístupna a i v tomto krátkém čase nemoce rozmanité zhoubně řádívají mezi najatým lidem.

Jen tehda, kdyby, jak myslí Kaulen, země eufratské novou kanalisací opět získány byly kultuře, bylo by možno předvésti před oči starý Sinear ve vší jeho bývalé slávě a moci.

Na konec zmíníme se ještě stručně o stavbách mesopotamských. Jak města tak jednotlivé budovy stavěny byly obyčejně do čtverce, jehož rohy směřovaly ku čtyřem stranám světovým. Jak se zdá, činili to proto, aby horké paprsky sluneční nevrážely zároveň kolmo na celou stěnu. Ohražena bývala města mohutnými zdmi, jež vystaveny byly na obou stranách z otesaných kamenů, uvnitř pak vyplněny byly hlínou v tloušti i přes dvacet metrů, tak že brány byly vlastně dlouhé chodby, v nichž se lid shromažďoval k veřejnému rokování. Zdi upevněny byly věžmi. Stavby liší se od našich tím, že základy jejich nebyly v zemi, nýbrž nad zemí. Aby totiž chráněny byly příbytky před povodněmi, bývala místa, na nichž stavěti se mělo, vyvýšena do deseti i více metrů. Vyvýšenina tato učiněna byla z vlhkých hliněných cihel a kolem obklíčena byla zdí z mohutných, pravidelně otesaných balvanů, které ze vzdálených hor vápencových byly dováženy. Na vyvýšených těchto základech stála vlastní budova buď jedno- nebo vícepatrová. Zdi vystaveny byly též z vlhkých cihel ve tloušti pěti i více metrů. Aby pak snáze vyschly, bývalo mezi jednotlivé vrstvy cihel vloženo rákosí, které vlhkosť odvádělo; často však staveno bylo z cihel vypálených, asfaltem spojovaných, jakož v Písmě sv. se o tom děje zmínka (Gen. 11, 3.). V rozích zdí zazděny byly cylindry, t. j. duté válce s nápisem, jenž udával původce stavby, jméno místa a jiné podrobnosti. Nápisy tyto obsahují často prastaré památky písemné a hlavně z nich bylo možno určiti jména odkrytých míst. Stěny byly na některých místech obloženy alabastrovými deskami, jež ozdobeny byly vypuklinami. Strop, při němž byla ve zdích malá čtyrhranná okna, byl, jak se podobá, klenutý a střecha plochá. Podlaha vnitř domu byla hliněná, nádvoří však vydlážděno bylo vápencem nebo cihlami do tvrda vy-

pálenými. Stěny vnitřní i podlaha pokryta byla koberci, jichž výroba činila důležitou část průmyslu assyrského.

Ježto se celých budov nezachovalo, bylo by si nesnadno učiniti pojem assyrského stavení, kdyby je nezobrazovaly dosti umělé vypukliny, jež pokrývají stěny paláců. Ozdobami těmito jsou zvláště bohaty paláce Sargonův, Salmanassarův a Sennacheribův, v nichž soustředěno bylo vše, co umění assyrské bylo vytvořilo. Postaraliť se mocní vládcové tito, aby i paláce jejich hlásaly svou velikolepostí a nádherou slávu jejich, již vepsali v kámen na věčnou památku. Své boje a zápasy, útoky na opevněné tvrze, své oběti za vítězství, své triumfy, slovem veškeren svůj život zobrazili na svých palácích kletbu s nebes svolávajíce na všechny, kdož by se odvážili smělou rukou památky tyto rušiti. Nenadáli se ve své pýše, že v brzku veškera jejich sláva zakryta bude rumy zapomenutí a že nádherné jejich paláce budou obydlím divoké zvěři.

Zprávy a dopisy.

Z Č. Budějovic.

Literární činnosť svou započali jsme letošního roku velmi utěšeně a po celý ten krátký čas bedlivě sledovali jsme literaturu, její pokrok zveličujíce, dobře jsouce vědomi, že národní úloha povahou svou nejen nevylučuje žádného stavu, nýbrž naopak vyžaduje úzkého spojení všech, sama jsouc jim páskou nejušlechtilejší. Celkem uspořádali jsme 10 schůzí, z nichž byla jedna slavnostní na důstojnou oslavu památky věhlasného našeho poëty a spisovatele Sv. Čecha, který s obětavostí a pílí bizarní věnoval své síly a schopnosti ocenění života českého. Při jedné schůzi vzpomenuto bylo také dosud nedostižného historického povídkáře Václava Beneše-Třebízského, jenž všechny své síly věnoval až do posledního dechu svého národu českému. Páni, kteří pracemi přispěli, jsou: p. Hájek, Rybička, Bláhovec, Hons, Pokoj, Klein, Laitl . . . . Pamatujíce též neocenitelných zásluh a snah našeho velikého českého biskupa Jirsíka, položili jsme v den dušiček na jeho osamělý rov věnec z národních navštívenek s přiměřenými hesly a téhož dne zapěn byl od nás nade hrobem Jirsíkovým smuteční sbor od Ferd. Sasky a hymnus: »Animas fidelium.« — Místní odbor náš ku zakládání a rozšiřování knihoven v Pošumaví a na Jihu, založil v posledním uplynulém roce 5 knihoven. Naše knihovna bohoslovecká čítá 512 čísel, z těch jest 74 theologických, 319 beletrist., 55 histor., 53 přírodověd. a 11 slavica. Toť as krátký nástin naší činnosti. A aby i na dále činnosť naše zkvétala, jest třeba, aby všickni vzájemně působili a zajisté jen práce neumorná a vůle svorná nás jediné spasí. Buďme přesvědčeni, že dílo tak čistě ideálné a s nezištnou obětavostí spojené výborně se daří a

bude dařiti, dokud plamen idealu nevyhasne a duch svornosti nevymizí. A tak bude, jestliže bratrská shoda a láska, taková, jakou lnuli k sobě oba naši sv. bratři věrozvěstové — stále bude pevným všech členů pojidlem. Nedejme se zastrašiti nižádnými překážkami u konání věci dobré, chopme se díla plným zápalem bujarosti a vytrvalostí nezlomnou. »Bůh žehnej našim snahám na dále!«

Jos. V. Rybička.

Z Olomouce.

V I. č. časopisu tohoto podána byla zpráva o činnosti naší literární jednoty po dobu října a listopadu m. r. V prosinci po dvě schůze obeznamoval nás Jan Nevěřil, boh. IV. r., se stavem nynější krásné literatury německé, zvláště pojednávaje o katolickém táboru literárním. Nejdéle pozastavil se u genialního B. V. Webra, jehožto vzácné křesťanské epos «Dreizehnlinden,« v krátkém čase více než 30 vydání se dočekavši důkladně rozebral a takto na tento skvost poetický, u nás dosti neznámý, nás upozornil. Druhou z těchto schůzí poctil svou přítomností také náš představený, nejdůst. pán kanovník Ign. Haas, dav přečísti pochvalný list od nejdůst. pana biskupa Kralovéhradeckého za almanach náš a promluviv k nám na konec krásnými a nadšení plodnými slovy, jimiž nás ku práci a vzájemné lásce povzbuzoval. Letoší jubilejní rok zahájili jsme slavnostní schůzí, při níž přednášel K. Cigoš, boh. IV. r., svou práci »K letošímu jubileu sv. Otce Lva XIII.« V následující 8. schůzi četl Fr. Valoušek, boh. IV. r., svou přednášku »O principu národnostním a ideje křesťanství, jich podstatě a poměru k sobě.« Práce tato, jejíž dokončení bylo podáno v následující schůzi, všeobecně se líbila a bude snad i v tomto listu svým časem otištěna. V 8. schůzi na konec přednesl baron Lev ze Skrbenských, boh. II. r., překlad poetické drobotinky »Sv. tří králů« z francouzského »Revue generale« a v 9. schůzi Josef Vévoda, boh. IV. r., několik ukázek svého podařeného překladu »Dreizehnlinden.« — Ve schůzi 10. a 11. pojednával Fr. Chytil, boh. I. r., o hlavních směrech romanové literatury ruské. Ve schůzi 12. dotekl se předseda Velehradských poutí bohosloveckých, jež čím dále tím více přestávají býti pro bohoslovce tím, čím by jim mohly a měly býti. O poutích těch promluvím zvlášť v budoucím čísle »Musea.« Takořka pokračováním této schůze byla následující 13., v níž bylo J. Minařčíkem, boh. II. r., předneseno »Naše intelligence ve službách zednářstva.« I při této schůzi byl přítomen dp. spiritual, sám na konec ujav se slova a udíleje nám mnohé vzácné pokyny, jak bychom se měli chovati jako kněži ke spolkům již stávajícím a jak si počínati při zakládání spolků.

Za všeobecné bohoslovcův účasti pojednával ve 14. schůzi dp. spiritual o tom, že jest potřebí katolických spolkův a podával návod, jak by si kněz při zakládání jich měl počínati. Ve schůzi 15. četl Fr. Seget, boh. II. r., svou práci: »Důležitosť filosofie vůbec

a pro bohoslovce zvlášť.« Zajímavou filosoficko-filologickou statí »Filologie a duše lidská« čili »Podmínky řeči lidské« podal nám ve schůzi 16. Ad. Gilber, boh. III. r., přehled všech zásad filosofických ve věcech filologie od doby, kdy tato počala býti pěstována, až na naše doby, i odůvodnil správnosť zásady, že nezbytnou podmínkou, sine qua non, k řeči jest duše. Poslední schůze před svátky Svatodušními byla věnována památce kněze Jana Vítka, jenž před 5 lety jakožto professor děje- a zeměpisu na gymnasiu Strážnickém zemřel. Řečník podal napřed jeho životopis, rozebíral pak jeho spisovatelskou činnosť a zvláště obeznámil posluchače s jeho hlavním dílem, totiž tragoedií »Ama,« jež dosud, ač její básnická hodnota uznána od kompetentních osob, jako na př. prof. Bílého, nenašla nakladatele.

Odevzdáno bylo do Sv. Ducha 23 prací veršem, 4 povídky, 11 prací vědeckých, 5 rozprav literárních a 4 úvahy časové. Schůze až na poslední byly dosti četně navštěvovány a i v nejhorším případě aspoň třetina členstva se dostavila.

Na sv. tři krále měla Velehradská jednota svou valnou hromadu, v níž starosta jednoty podával roční zprávu o jejím finančním stavu. Z jeho zprávy vyjímám jen toto: Na křtitelnici se zábradlím, kterou jednota Velehradská bohoslovcův Olomúckých věnovala v roce sv.-Methodějském Velehradu, bylo dosud vydáno téměř 2400 zl., zbývá ještě zaplatiti 384 zl., které snad ve 2—3 letech budou zapraveny. — Knihoven venkovských dosavade letošího roku založili jsme 10. Knihovny byly zakládány průměrně 50 pevně svázanými knížkami, obsahujícími spisy našich nejlepších katolických spisovatelů. Na knihovny ty vydali jsme jen ze svého 150 zl. Toť aspoň zhruba načrtnutá dosavadní činnosť naše v tomto roku.

Zpráva literární jednoty bohoslovců brněnských „Růže Sušilovy.“

Jako jiná léta tak i letos činnosť v naší milé »Růži« dvěma hlavně brala se směry — jeden zastoupen odborem literárním, druhý odborem pro zakládání knihoven po moravském venkově.

Odbor literární pořádal od nového roku celkem 20 schůzí — před novým rokem bylo schůzí sedm, o nichž zpráva podána v prvním čísle »Musea« —, z nichž jednu slavnostní na oslavu »Anděla školy,« sv. Tomáše Aquinského. Ve schůzích těch předneseno 7 básní a 11 prací vědeckých. Z prací vědeckých byla: 1 z dogmatiky (»Mohou-li pohané býti spaseni«), 1 z liturgiky (»Křesťanský oltář«), 1 z archaeologie (»Nálezy v Kujundžiku« — »epos o Isdubarovi«), 1 z historie (»Panna Orleánská«), 2 životopisy (»Sv. Otec Lev XIII., František Sušil«), 1 z filologie (»Česká fraseologie — germanismy«), 2 ze sociologie (»Význam papežství v dějinách světových,« »Několik statí z národního hospodářství«), 2 časové úvahy (»Státní škola,« »Proč odporučuje sv. Otec studium křesťanské filosofie?«).

Vdp. regens Dr. Jos. Pospíšil jako jindy tak zvláště letos téměř při všech schůzích byl přítomen a o rozkvět spolku našeho jak vzácnou svou radou, tak povzbuzováním veliké si získal zásluhy. Dík vroucí budiž mu za to!

Na osvěženou studia sociologie darovalo několik štědrých příznivců našeho spolku pět cen na nejlepší práce z oboru tohoto; zač jim vděčnou myslí voláme: »Zaplať Bůh!« — Při konkursu obdrželi z cen těch cenu první jednoho dukátu (dar vp. J. Vejchodského) ctp. R. Vágner, cenu pak jednoho zlatníku (dar vp. J. Přichystala) ctp. G. Slovák. Ostatní ceny, a to: 5 zl. (dar vdp. regenta Dr. Jos. Pospíšila), jednoho tolaru (od nejmenovaného) a 2 zl. (dar vp. J. Přichystala) ustanoveno nechati pro rok příští.

Oslavy jubilea sv. Otce súčastní se spolek náš co nejvíce. Ujednáno za tím účelem jednak sv. Otci podati jubilejní dar, jednak ve spolku se všemi slovanskými alumnáty v Rakousku vydati slavnostní almanach. Co se daru týče, ustanoveno koupiti uměle provedené konvičky s obrazy Panny Marie Tuřanské a sv. Cyrilla a Methoda a s nápisem věnovacím na tácku, vše v ceně 130 zl. V almanachu, v němž budou zastoupeny práce ve všech slovanských jazycích a který sv. Otci jako věnec z duševních kvítek slovanských bohoslovců podán býti má, kromě alumnátů česko-moravských súčastní se ještě alumnáty: Krakovský, Tarnovský, Přemyšlský (kat. i sjednocený), Lvovský (kat. i sjednocený), Záhřebský, Djakovarský, Zaderský, Gorický, Mariborský, Lublaňský, Pětikostelský (»Sbor duchovní mládeže bosenské.«).

Pro lepší přípravu k almanachu, který v prosinci t. r. vyjíti má, ustanoveno vydati pouze dvě čísla »Musea.«

Z časopisův odebírán Obzor, Vlasť, Hlídka literární, Časopis pro katolické duchovenstvo, Pastýř duchovní, Cyrill, Method, Athenaeum, Osvěta, Komenský, Vrhbosna, Literární listy, Vesna ajv.

Odbor pro zakládání knihoven založil letošího roku čtyry knihovny: v Popelíně (56 svazků), v Bohuticích (56 svazků), v Boršově (56 svazků), v Březí (33 svazky). Ostatní žádosti o založení knihovny pro nedostatek peněz vyřízeny býti nemohly.

Pohlížejíce na celou činnosť »Růže Sušilovy« za rok 1886/87 s dobrým svědomím říci můžeme, že spolek náš, kolik mu při nepříznivých často okolnostech možno bylo, vykonal. Další jeho činnosti voláme z plna srdce: Zdař Bůh!